

INFOSFERA

INFOSFERA - Anul IX nr. 2/2017

INFOSFERA

DIN CUPRINS:

- *Comunicarea în război: cum menține un guvern susținerea pentru un „război lung” sau bătălia pentru „știrile bune”*
- *Reforma domeniului securității naționale în Japonia – între Hachiman și Amaterasu*
- *Analiza atacului cu arme chimice de la Khan Shaykhun – Siria*
- *Puncte de vedere privind reforma legislativă a sistemului de securitate națională a României*

Colegiul Științific:

Academician **Dan BERINDEI**

Academician **Dinu C. GIURESCU**

Academician **Răzvan THEODORESCU**

Cercetător științific gr. I dr. **Napoleon POP**

Ambasador **Sergiu CELAC**

Prof. univ. dr. **Ioan Mircea PAȘCU**

Gl. (r) prof. univ. dr. **Sergiu MEDAR**

Gl. (r) prof. univ. dr. **Teodor FRUNZETI**

Gl. mag. conf. univ. dr. **Ilie BOTOȘ**

Prof. univ. dr. **Vasile PUȘCAȘ**

Prof. univ. dr. **Ilie BĂDESCU**

Prof. univ. dr. **Vasile SECĂREȘ**

Prof. univ. dr. **Teodor REPCIUC**

Prof. univ. dr. **Paul DOBRESCU**

Col. (r) prof. univ. dr. **Constantin HLIHOR**

Dr. **Liviu MUREȘAN**

Conf. univ. dr. **Iulian CHIFU**

Gl. mr. (r) prof. univ. dr. **Adrieian PÂRLOG**

Gl. bg. dr. **Marius-Andrei DIAMESCU**

Col. (r) dr. Mircea MOCANU

Redacția:

Redactor șef: Stelian **TEODORESCU**

Colegiul de redacție: Cătălin **ANDRONIC**, Tatiana **NEGARĂ**

DTP: Tatiana **NEGARĂ**, ing. Simona **CALCAN**, Daniela **TOMA**

Corectură: Elena **COTOFANĂ**

Adresa redacției:

Bulevardul Vasile Milea nr. 7B, cod 061342, sector 6, București

Tel./fax (+40) 021 316 58 05

E-mail: redactia.infosfera@gmail.com

Revista poate fi consultată și on-line, pe site-ul Ministerului Apărării Naționale, la rubrica
Multimedia/Publicații, www.mapn.ro/publicatii/index.php

Revistă trimestrială editată de Direcția Generală de Informații a Apărării

I.S.S.N. 2065 – 3395

Reproducerea oricărui material din această publicație este interzisă fără acordul prealabil al redacției.
Răspunderea pentru conținutul articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Operațiunile tehnice, editoriale și tiparul au fost executate
la Centrul tehnic-editorial al armatei
sub comanda nr. 1920/2017; B 0145

Anul IX nr. 2/2017

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Publicație indexată în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL

Revistă cu prestigiu științific recunoscut de Consiliul Național de Atestare
a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)

Direcția Generală de Informații a Apărării

CUPRINS

<i>Comunicarea în război: cum menține un guvern susținerea pentru un „război lung” sau bătălia pentru „știrile bune”</i>	<i>3</i>
Iulian CHIFU	
<i>Reforma domeniului securității naționale în Japonia – între Hachiman și Amaterasu</i>	<i>11</i>
Isabela ANCUȚ	
<i>Analiza atacului cu arme chimice de la Khan Shaykhun – Siria</i>	<i>25</i>
Anca-Gabriela PETRESCU	
Lucian IVAN	
<i>Puncte de vedere privind reforma legislativă a sistemului de securitate națională a României</i>	<i>34</i>
Tiberiu TĂNASE	
Mircea STAN	
<i>Războiul electronic, instrument de control al câmpului de luptă modern</i>	<i>44</i>
Petru-Cătălin TOPLICEANU	
<i>Aspecte militare ale conflictului din Republica Moldova (martie - iulie 1992).....</i>	<i>50</i>
Ioan Codruț LUCINESCU	
<i>Considerații teoretice privind cultura de securitate.....</i>	<i>61</i>
Corina BUCUR	
<i>Trăsături de personalitate asociate comportamentelor contraproductive</i>	<i>66</i>
Cristian ILIE	
<i>Andragogia și metodele moderne în educarea ofițerilor de informații din învățământul de formare profesională continuă.....</i>	<i>73</i>
Mihail-Marius DRAGOMIR	
<i>Cele mai recente tendințe în dezvoltarea senzorilor electro-optici/infraroșu (EO/IR).....</i>	<i>82</i>
Iulian ZAHARIA	
<i>Recenzii de carte</i>	<i>89</i>

COMUNICAREA ÎN RĂZBOI: CUM MENȚINE UN GUVERN SUSȚINEREA PENTRU UN „RĂZBOI LUNG” SAU BĂTĂLIA PENTRU „ȘTIRILE BUNE”

*Julian CHIFU**

Abstract

One of the most challenging endeavours of the present times is how a decision maker succeeds in communicating in times of crisis. And that's really an accomplishment since we are talking about the new media and technology that transform every person into a journalist, able to film and distribute on social media, in real time, any image with impact and significance in crisis and when the public has access in no time, at practically no cost to infinite information that allows everyone to judge and challenge the decision maker.

Just go figure out how such a communication is realised when the crisis in question is a war. When a country is involved into a war, when people die, when the boys are far from home, at a strategic distance, when you have to maintain the support of the public for spending in a war, for the military presence and the rotational type of forces, when you are talking about death and wounded coming regularly from the field. If the war in question is a long war, inherited from previous governments, that you have to support, maintain and continue, than pass to the next government, in a democratic country, the public pressure of communication in crisis for a decision maker is even more difficult.

The present article discusses what we call The Good News War¹ and consists in the technique of a proactive campaign of putting in the media, in the forefront, the good news linked to the war, to the politics around the developing conflict, about opportunities and achievements in war and a good crisis management, in order to obtain, increase or maintain the public support. And that's an achievement and an experience, with lessons learnt and good practices, that worth being debated.

Keywords: long war, communication in crisis, good news war.

Agenda publică o fac instituțiile active ale statului

Una dintre marile probleme actuale ale mass-mediei este reprezentată, din perspectiva războiului informațional, de instrumentarul și actorii responsabili de dirijarea percepțiilor și construcției narațiunilor, de cine este cel care produce știrile, cine creează narațiunea și cine spune povestea. De aceea, devine extrem de important orice studiu care acoperă un fragment al răspunsului la întrebarea cine face agenda publică. Despre relevanța războiului

informațional în cadrul războiului hibrid sau în sine, în proiectarea realităților alternative, respectiv presiunea față de decidenți pentru a altera decizia ce provine din evaluarea nădă a realității sau problemelor, nu mai are sens să insistăm².

Știrile pot fi privite în trei moduri distincte, care au impact asupra felului în care o întâmplare desfășurată la mare distanță de public îi este prezentată acestuia și reprezintă o experiență pentru el: (1) știrile ca obiect al formării politicilor publice; (2) știrile ca obiect de schimbare a

* *Julian Chifu este profesor la SNSPA, București, specializat în Analiză de Conflict, Decizie în criză, Război informațional și Studii prospective. Este Președinte fondator al Centrului de Prevenire a Conflictelor și Early Warning, București. A fost consilier prezidențial pentru Afaceri Strategice, Securitate și Politică Externă.*

percepției comune despre un fapt; și (3) știrile ca obiect al opiniei publice formate³.

Uitându-ne la cele de mai sus, realizăm cât de importantă e miza comunicării pentru un guvern proaspăt instalat, care are de continuat un război lung⁴, eventual impopular prin greutatea înțelegerii efortului financiar, prin costurile în victime și, mai ales, prin acțiunea în sine, de a te lupta cu terții de la distanță strategică, dar tot oameni. Evident experiențele cele mai la îndemână vin din SUA, cu Războiul din Vietnam, cu Războiul din Afganistan, dar sunt și experiențe diverse în ceea ce numim astăzi „conflictele înghețate” (deși a mai rămas doar Transnistria și Nagorno Karabakh, cu apariția războiului din Estul Ucrainei, celelalte fiind „reîncălzite” și soluționate vremelnic cumva, în Abhazia și Osetia de Sud sau Crimeea, prin ocupație). Însă există și alte cazuri de conflicte în derulare, care încep să dobândească caracteristicile războiului lung.

Una dintre formulele de a aduce războiul acasă și a face cetățeanul părtaș la efortul militar a fost așa-numitul „efect CNN”, războiul *show*, relatat direct de reporter în cursul desfășurării lui. Firește că Războiul din Irak 2003 s-a pretat la acest tip de acțiune având în vedere disparitatea de capacități și tehnică, dar și neparticiparea jurnaliștilor la componenta urâtă a războiului, cu morți și răniți expuși, imaginea morții imediate. Regulile trasate de Armata americană jurnaliștilor încartiruiți au fost suficient de importante și bine croite pentru a permite asumarea riscului de a transmite *live* din război, de pe linia frontului, implicând telespectatorul în conflict pe bază de *reality show*; a fost mai degrabă ca

un joc pe calculator, care stârnește empatie, spre deosebire de imaginea macabră dată de costurile și imaginile șocante, degradante și respingătoare ale unor lupte reale. Aici a jucat un rol și distanța față de operațiuni, marșul blindatelor SUA prin deșert către Bagdad fiind presărat cu lovituri de la distanță și nu cu lupta corp la corp și imagini de proximitate, cu duritatea, emoția și impactul vizual aferent. Nu se știe însă dacă un asemenea efect a făcut ca media să împingă guvernele spre așa-numitele „războaie umanitare” sau din contră, guvernele au generat interesul și atracția mass-media în această direcție⁵, din rațiuni de audiență și interes al categoriilor de public.

Azi lucrurile sunt mult mai clare, după ce războiul informațional a fost lansat și dezvoltat, folosind mass-media într-o formulă cu două generații, mai importantă și mai elaborată decât cea a propagandei din timpul Războiului Rece⁶, mai ales că mass-media a ajuns un instrument de război⁷. Într-un război lung, responsabilitatea Guvernului de a menține sprijinul public trece, evident, prin efortul de a introduce narațiuni pozitive, bune, despre război în programele de știri pentru a genera atractivitatea sau măcar sprijinul prin influențarea subliminală a publicului. Acesta este „Războiul știrilor bune”⁸.

Schimbarea sau conducerea publicului spre știri bune dintr-un anumit domeniu și obținerea de sprijin, prin modelarea conștiinței publice colective, ar putea fi apreciate drept o alterare nepermisă a conștiinței și opțiunilor individuale. Totuși, instrumentarul de *Public Relations* și diplomatie publică, de comunicare strategică, în egală măsură, este unul legitim, legal, deși nu întotdeauna moral⁹, pentru că se raportează la interesul celui care face acest tip de modelare, iar întrebarea etică este în ce măsură un asemenea pas este corect față de plătitorul de taxe, care finanțează acțiunea Guvernului, față de mass-media prin intermediul căreia se produc și se oferă aceste știri și față de consumatorul de știri, provenind din aceeași categorie a publicului plătitor de impozite¹⁰, care e și consumatorul întregului construct de comunicare.

Mass-media este sursa de unde publicul își culege experiențele despre evenimente îndepărtate și la care nu a participat direct, dar și experiențe la care a participat, dar nu a avut cum să observe toate aspectele și nu are toate datele legate de evoluție. De aici provine rolul mass-media de a fi a patra putere în stat, după unii chiar prima, prin cantitatea de informație, abilitatea de a o obține și impactul acesteia. Astfel, ziariștii din secolul XX au ajuns definitori ai realității și sinonimi spațiului public, fiind întotdeauna cei care gestionează în mod direct panicile morale sau frica legată de alimente sau orice alt tip de criză majoră, cu impact asupra vieții de zi cu zi, cu impact imediat, a oamenilor¹¹. Totuși, sunt ei și originea știrilor și informațiilor pe care le difuzează? Au ei controlul real asupra datelor și informațiilor pe care le oferă publicului?

Două studii recente sunt în măsură să prezinte concretețea acestei realități. Cum ambele s-au desfășurat în spațiul de limbă engleză, bazat pe regulile democratice și etice ale presei de știri, e clar că variațiile în alte spații nu fac decât să

accentueze această realitate probată. Astfel, la University of Technology din Sydney/Australia, a fost realizat un studiu de conținut la nivelul mass-mediei scrise din Australia, timp de șase luni, pe instrumentele media de toate culorile și apartenențele. Șapte dintre ziarele monitorizate erau deținute de magnatul Rupert Murdoch, prin compania *News Corporation*. Scopul era să identifice în ce măsură influența vine de la stat, de la magnat sau de la jurnaliști, precum și formulele lor anarhice și necoordonate ale găsirii informației, cercetării. Rezultatul e remarcabil:

- 55% din relatări au fost generate de formule de *public relations* instituționale;
- peste 24% din relatări „nu avea nimic adăugat sau elemente distincte căutate de către reporter”;
- 70 % din ceea ce prezenta Daily Telegraph (proprietatea lui Murdoch) erau date de PR, fiind și instrumentul media situat pe ultimul loc în autenticitate și valoare adăugată de ziariști, comparativ cu preluarea temelor lansate de instituțiile publice;

- 42 % din conținutul lui Sydney Morning Herald (Fairfax) provenea de la PR, fiind cel mai bine plasat instrument media, cel mai independent¹².

Sursele cu interes direct, cu precădere statul, prin diferitele sale instituții, reprezintă baza, sursa majoritară de știri și subiecte, de relatări, în Australia.

Un al doilea studiu este cel realizat de către Nick Davies la Cardiff University (studiul se regăsește în cartea sa, *Flat Earth News*, 2008). Cinci ziare de mare tiraj din Marea Britanie au fost supervizate și monitorizate, iar rezultatul este următorul:

- doar 12% din știri erau realizate din material obținut în întregime de către reporter ;
- 8% din relatări aveau originea nesigură;
- 80% din materiale erau la mâna a doua, fiind în întregime, în majoritate sau parțial scrise după materiale deja publicate,

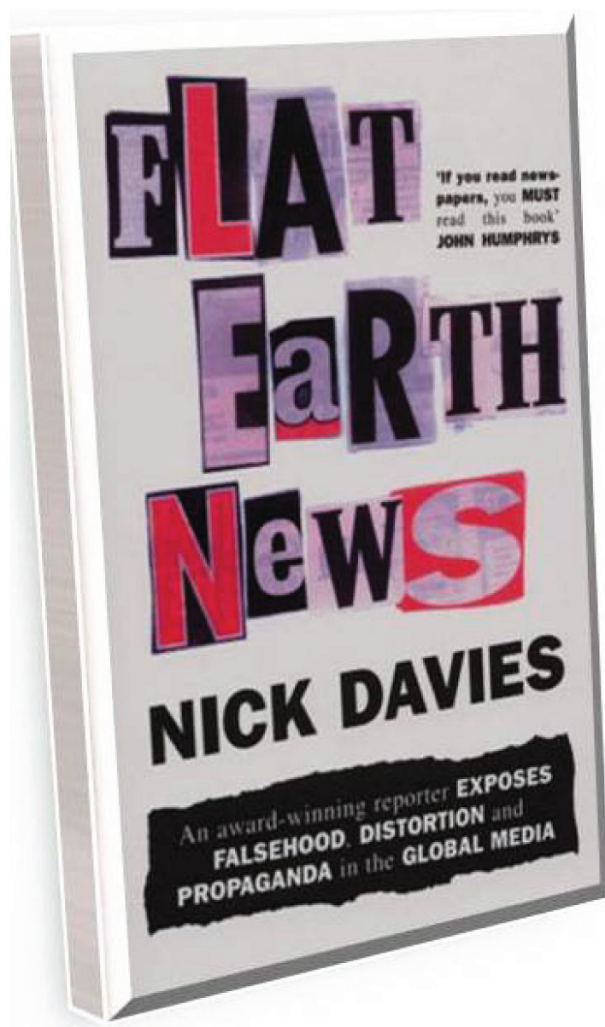
originalul provenind de la agenții de știri, din comunicarea instituțiilor de stat sau din PR privat;

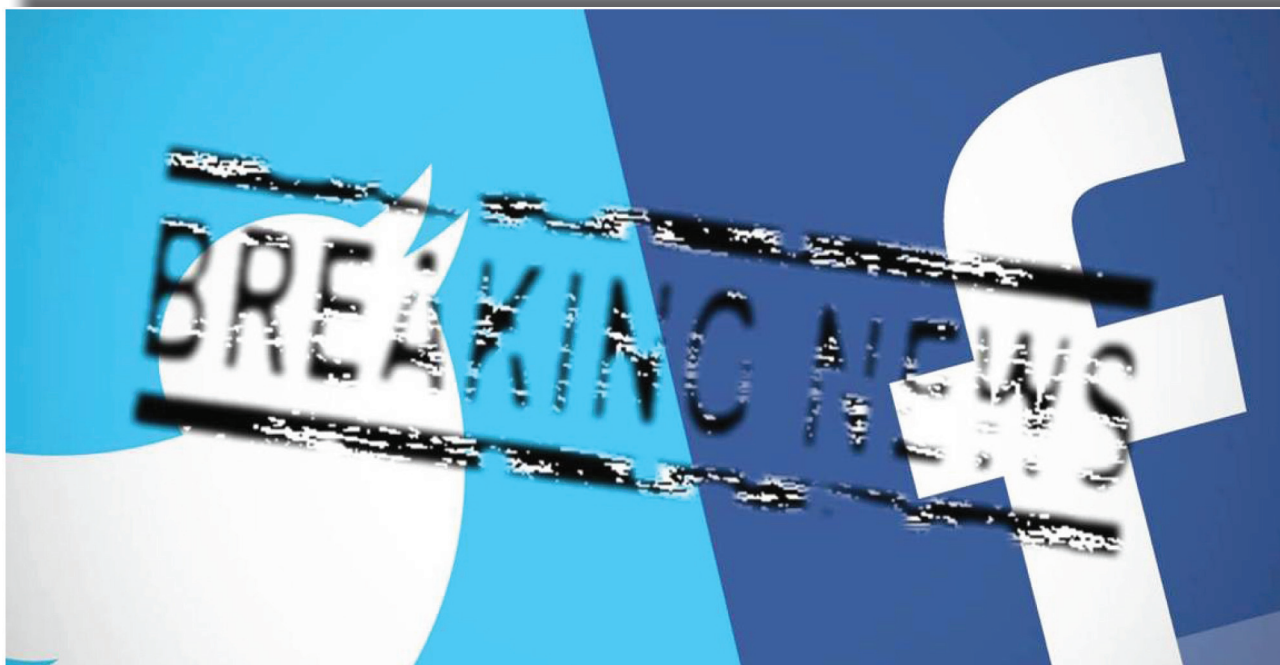
- doar 12% din relatările de presă aveau dovezile și faptele cercetate cu atenție și validate din alte surse decât cele oficiale¹³.

Concluzia este evidentă și merită să fie reținută: în mass-media de astăzi, majoritatea știrilor, anchetelor și relatărilor de presă sunt produsul instituțiilor statului sau al grupurilor de interese identificabile direct, care oferă materialul pe tavă, acesta fiind rareori verificat, pas cu pas, din trei surse independente diferite, înainte de a fi publicat. Iar rezultatul este faptul că multe știri sunt preluate pe nemestecate de mass-media, iar **agenda publică este făcută de instituțiile profesionale active din societate, majoritatea fiind cele ale statului**¹⁴. Cât despre etică și echilibru, problema nu provine din ceea ce spun relatările de presă, ci *din ceea ce nu spun*, ceea ce nu divulgă publicului, aici fiind problema de etică și de profesionalism¹⁵ a presei actuale.

Politică, retorică, *social media*, război informațional

Războiul informațional a plecat tot de la preferințe, de la obișnuințe și, mai ales, greșeli și vulnerabilități ale modului de prezentare a știrilor și de concepere a lor în mass-media¹⁶. Astfel, problema fundamentală revine tot la credibilitatea jurnalistului, la legitimitatea sa și a instrumentului de presă, mai ales atunci când nu menționează sursa sau când ocultează sursa informației sale, care provine de la o formă de PR. Consumatorul mass-media îi acordă încredere pentru a judeca singur sursele și valoarea, iar autorul știrilor, jurnalistul profesionist însuși pasează această responsabilitate strict celor interesați, sau mai exact numai unuia dintre cei interesați, reflectând poziția acestuia și substituind, în mod netransparent, produsul așteptat de consumatorul de știri – poziția neutră, egală, corectă, cum o cere deontologia din presa britanică de știri. Această substituie

alterează, firește, percepția publicului în moduri profund incorecte și lesne de manipulat.

Firește că primii beneficiari ai acestei realități au fost politicienii din fiecare țară în parte, cei pentru care informația este sursa vieții în politică, retorica mod de viață și imaginea crucială pentru evoluția lor în societate. De aceea, retorica ajută să subliniezi ceea ce ar fi important pentru cititor sau ascultător, adică ceea ce dorești tu să-i transmiți, cu asupra de măsură, într-o formă convingătoare, de persuasiune majoră, care să marcheze politica și societatea. De aici provin și principalele tehnici ale propagandei, nefiind necesar recursul la Demostene sau Cicero sau mai virulentul model al lui Goebbels, pentru a realiza cum poți să nuanțezi, să schimbi, să alterezi sau să retrasezi pe de-a-ntregul realitatea, nu numai să o amplifici și să o redai prin retorică sau prin media¹⁷.

Decepția, ca apartine a „târgului politic”, e un alt indicator al impactului politicului asupra realității, respectiv, cum spune Simon Heffer, „cu cât lucrurile arată mai rău pentru ei, cu atât politicienii se bazează pe distorsiunea realității pentru a putea să reușească”¹⁸. Scopul este evitarea costurilor majore sau a consecințelor majore atunci când promovează o politică publică care ar putea să se dovedească nepopulară. Iar tehnica este preluată de războiul informațional.

Mass-media este utilizată pe scară largă de forțele politice globale pentru a aduce schimbări, în mod specific, în realitățile internaționale și desenarea lor. Aici influența poate fi și mai importantă, deoarece ignorarea elementelor negative ale unei întâlniri și sublinierea doar a componentelor de cooperare sau, din contră, sublinierea excesivă numai a temelor de divergență, cu impact la public, folosind și canale multiple de distribuție bună, toate creează premisele distorsionării controlate a realității și pot produce efecte în context internațional, la nivelul publicurilor terțe, cu precădere la nivelul celor implicate și interesate în acțiunile respective.

Utilizarea noilor tehnologii în războiul informațional nu este o descoperire a șefului Statului Major General al Armatei ruse, Valeri Gherasimov¹⁹, căruia i se atribuie și folosirea *social media* pentru războiul informațional, ci este rezultatul unor evaluări și descoperiri ale ultimei părți a mandatului Bush și a primei administrații Obama, care au introdus utilizarea New Communication Technology (NCT), prin Internet și *social media*, ca instrumente ale programelor de diplomatie publică ale SUA. Programul a fost administrat de către Departamentul de Stat al SUA și s-a numit *Public Diplomacy 2.0*. James Glassman, fostul subsecretar de stat pentru Diplomatie Publică, a subliniat motivațiile care au determinat SUA să abordeze astfel tema. „În orice

caz, noi, americanii, credem în spațiul ideilor. Ideea a fost aceea de a utiliza tehnologia și *social media* pentru a promova o conversație în care opiniile și vederile noastre să fie auzite și multiplicare”²⁰.

Un alt element major de studiu, în aceeași linie a determinării vulnerabilităților comunicării publice ce pot fi valorificate de războiul informațional, este influența rețelelor sociale asupra mass-mediei clasice. Astfel, două studii ne dau măsura acestui aspect. În 2009, *PR Week/PR Newswire Media* a realizat un sondaj în care a implicat 2.174 jurnaliști, bloggeri, dar și oameni din branșa PR din Canada și SUA. Rezultatele arată că 37% scriu pe *Twitter* și 39 % produc conținut pentru un blog, dincolo de activitățile jurnalistice uzuale, dar parte a acestora. Iar rețelele sociale sunt folosite ca surse de idei de către jurnaliști:

- 24% (2010) consideră site-uri ca *Facebook* și *Twitter* drept o sursă importantă de informații și canal pentru a se conecta la experți (față de 13% în 2009);
- 46% dintre jurnaliști recunosc că folosesc deseori bloguri pentru a căuta subiecte și unghiuri de abordare;
- 33% utilizează rețelele sociale pentru investigare sau subiecte (față de 24 % în 2009);
- 43% au fost aduși în zona presei ca urmare a postărilor în *social media*, de către componente ale industriei de PR (față de 31 % în 2009);
- 59% din jurnaliști scriu un blog, profesional sau personal, și 31 % scriu blogul pentru instrumentul media tradițional la care lucrează, ca parte a activității curente (față de 28 % în 2009)²¹.

Motivul acestei migrații ar fi acela că „obiectivele sunt mai dure, termenele mult mai scurte, competiția a crescut dramatic, de aceea jurnaliștii caută noi surse de informație pentru a-i ajuta, inclusiv rețelele sociale”²².

Un alt studiu desfășurat în SUA arată că:

- 89 % din respondenți utilizează bloguri ca sursă de subiecte;
- 65% se raportează la rețelele sociale;
- 55% utilizează site-urile de micro blogging (tip *Twitter*);

- 61% utilizează *Wikipedia*;
- 96% utilizează site-uri corporatiste și instituționale;
- 72% dintre ziariști utilizează rețelele sociale pentru cercetare *online* semnificativă;
- 84% consideră știrile din *social media* mai puțin credibile decât cele din media tradițională;
- 44% depind de profesioniștii din PR pentru interviuri și acces la surse și experți;
- 23% se raportează la zona PR pentru răspunsuri la întrebări și informație țintită;
- 17% se bazează pe PR pentru perspective, informație de context și de background²³.

Concluziile sunt că *social media* e sursă de noi știri și relatări și, chiar dacă sunt mai puțin de încredere, **jurnaliștii tradiționali utilizează platformele de *social media* ca sursă pe scară largă**; în fine, relaționarea cu PR-ul instituțional și privat e cvasi-absolută. Ei bine, aceste preferințe și caracteristici, devenite vulnerabilități ale mediei actuale, fac ca și războiul informațional rus sau cel utilizat de către organizațiile teroriste sau de guverne terțe, deopotrivă, să fie dirijat tocmai în aceste spații în care pot influența direct sau indirect aceste instrumente media.

Blocajele din comunicare neprizabilă

Dar, revenind la scopul original al studiului nostru, același instrumentar este utilizabil astăzi pentru a promova teme complicate, precum participarea și sprijinul într-un război lung. Aici însă încep să apară complicațiile și lucrurile nu mai pot fi ținute în frâu în modul relevant mai sus. Asta deoarece vorbim a priori despre acțiuni care sunt lesne de făcut neprizabile, inacceptabile, și unde există și o istorie a contestării lor – vezi manifestațiile pacifiste, mitingurile masive din anii '60-'70, instrumentarul ideologic masiv care există deja în a combate opțiunile militariste.

În consecință, nu orice temă și orice subiect e simplu de modelat și vândut, printr-o firmă importantă de PR sau cu ajutorul unui aparat profesionist de diplomatie publică sau comunicare strategică. Din contră, există subiecte delicate și teme greu prizabile, care conturează

dificultăți pentru comunicarea publică. Oricât ar fi aceasta de pro-activă, oricât de multă resursă s-ar implica în această comunicare, e de ajuns un declanșator de criză și întreg subiectul alunecă în spații greu de gestionat, ridică valurile clasice de protestatari și oponenți, de unde nevoia unei gestiuni cumpănite și nuanțate pentru aceste teme. Și vorbim aici despre temele cu implicare pe zona de mediu, cu impact masiv ca număr și resorturi emoționale majore, sau războaiele lungi, situate cam la același nivel de risc cu o eventuală grevă a controlorilor de trafic aerian în noaptea de Crăciun, în SUA.

„Bătălia știrilor bune”, cum o numește Greg Simons²⁴, ca tehnică de menținere a interesului moderat și a susținerii publice, prin acțiune subliminală, poate fi lesne răsturnată printr-o acțiune necugetată a unui comunicator neatent, a unui PR-ist mai voluntar, a unui ziarist mai interesat să iasă în evidență, care plasează o relatare ce atrage prea mult atenția și creează suspiciuni. Deci moderația din comunicare, menținerea subiectului susceptibil a fi lesne subminat într-un spațiu vizibil și favorabil, dar nu excesiv, nu ostentativ și nici prea prezent în prim plan e o abordare potrivită; însă necesită și instrumentar potrivit, și supervizare atentă, și cumpănire a elementelor de comunicare publică.

A doua sursă a distrugerii unei povești de succes, a gestiunii imaginii unui război lung, a reputației unei povești sau a unei instituții media este chiar întâmplarea, respectiv un fapt ce poate fi declanșator de criză. O întâmplare cu impact public major, scăpată din atenție sau gestionată aleator de terți, nu de comunicatorul din domeniu, poate să arunce în aer susținerea publică și să ducă la o catastrofă. Cazul Guantanamo sau al pozelor de la Abu Ghraib

poate fi elocvent, atunci când nemernicia unui soldat neinstruit și necunoașterea sensibilităților publice duc la asemenea dezastre.

În al treilea rând, nu mai puțin important este războiul informațional dus de partea adversă, respectiv acțiunea generată de un actor care dorește să distrugă susținerea pentru acțiunea militară într-un război lung. Cazul *Innocence of the Muslims*, filmul unui egiptean copt, lansat online în SUA, reluat de televiziunea salafistă egipteană și care a dus la revolta din Benghazi, a costat viața ambasadorului SUA în Libia și a echipei mixte a ambasadei și a CIA din Benghazi²⁵.

Așadar, în epoca actuală, capacitatea de a gestiona un subiect fierbinte și neprizabil, așa cum e un război lung, eventual pe care nu l-a generat un guvern și e obligat să-l ducă mai departe – chiar dacă motivațiile inițiale sunt alterate – este extrem de dificil. Riscurile sunt enorme, iar căderea în eșec este foarte simplă. Dar, cel mai grav, în actuala situație de război informațional și instrumentar variat în materie, în condițiile impactului social media asupra informației difuzate și a PR-ului public, dar și privat al firmelor de lobby, o acțiune promovată și condusă cu resurse minime poate arunca în aer, într-un stat democratic, gestiunea imaginii unui război lung și poate duce la înfrângere categorică și rușinoasă în Războiul Știrilor Bune. Iar aici, exemplul clasic ar fi atacul de la Gara Atocha, din Spania, cu câteva zile înaintea alegerilor generale din Spania, când decizia guvernului Aznar de a da vina pe separatiștii bașci, din rațiuni de politică internă, și apariția rapidă a dovezii că, în fapt, Al Qaeda s-a aflat în spatele atacului, a fost fatală politic pentru Partidul Popular și a determinat retragerea imediată a trupelor spaniole din Afghanistan.

¹ Greg Simons, Iulian Chifu, *The Changing Face of Warfare in the 21st Century*, Routledge, London and New York, 2017.

² Iulian Chifu, Oazu Nantoi, *Război Informațional. Tipizarea agresiunii informaționale a Federației Ruse*, Editura Institutului de Științe politice și Relații Internaționale, București, 2016.

³ Allan, S., *News Culture*, Buckingham: Open University Press, 2001, pp. 3-4.

⁴ Tom Hayden, „Understanding the Long War”, în *The Nation*, 7.05.2009, <https://www.thenation.com/article/understanding-long-war/>, accesat la 28 mai 2017.

⁵ Robinson, P., “The CNN Effect: Can the News Media Drive Foreign Policy?”, *Review of International Studies*, 25(2), 1999, pp. 301–309.

⁶ Iulian Chifu, Simona Țuțuianu, *Torn Between East and West. Europe's Border States*, Routledge, London and New York, 2017.

- ⁷ K. Payne, "The Media as an Instrument of War", în *Parameters*, Spring 2005, pp. 81-93; Valery Gerasimov, "The Gerasimov Doctrine and Russian Non-linear War", în *In Moscow Shadows*, <https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>, accesat la 28 mai 2017.
- ⁸ Greg Simons, „Attempts at Controlling the News Flow: Good News Wars”, în Greg Simons, Iulian Chifu, *The Changing Face of Warfare in the 21st Century*, Routledge, London and New York, 2017.
- ⁹ Iulian Chifu, Oazu Nantoi, op.cit.
- ¹⁰ Lina Svedin, *Ethics and Crisis Management*, Information Age Publishing, Inc, Charlotte, NC, 2011.
- ¹¹ McNair, B., *The Sociology of Journalism*, London: Arnold, 2004 , p. 55.
- ¹² Townend, J., "More Than Half Australian Newspaper Content is PR-led, Says Six Month Study", *Journalism.co.uk*, www.journalism.co.uk/2/articles/537932.php, 16 Martie 2010 (accesat la 23 Martie 2010), studiul la www.crikey.com.au/topic/spining-the-media/.
- ¹³ Ibid.
- ¹⁴ Gripsrud, J., *Understanding Media Culture*, London: Arnold, 2002, pp. 23-24.
- ¹⁵ Achen, P., "Goodman Calls for More Thorough Journalism: Author, TV and Radio Host Laments Skewed Media Coverage of Health-Care and US Involved Wars", *The Mail Tribune*, <http://www.mailtribune.com/apps/pbcs.dll/article?AID=/20091123/NEWS/911230319>, 23 Noiembrie 2009, accesat la 27 Noiembrie 2009.
- ¹⁶ Iulian Chifu, Oazu Nantoi, Op.cit.
- ¹⁷ Heffer, S., *The New Politics is as Obsessed With Propaganda as the old was*, Telegraph, <http://www.telegraph.co.uk/comment/columnists/simonheffer/7795052/The-new-politics-is-as-obsessed-with-propaganda-as-the-old-was.html>, 1 iunie 2010, accesat la 2 iunie 2010.
- ¹⁸ Ibid.
- ¹⁹ Valeri Gherasimov, "The Gerasimov Doctrine and Russian Non-linear War", în *In Moscow Shadows*, <https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>, accesat la 28 mai 2017.
- ²⁰ Buxbaum, P. A., *Public Diplomacy 2.0*, ISN Security Watch, <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch/Detail/?id=115247&lng=en>, 22 Aprilie 2010 (accesat la 22 Aprilie 2010).
- ²¹ M.Sachoff, *More Journalists Using Facebook and Twitter: Journalists Relying on Social Media for Stories*, WebProNews, www.webpronews.com/node/53886, 5 Aprilie 2010 (accesat la 7 Aprilie 2010), Zhu, H., *Journalists Increasingly Turn to PR, Social Networks: Study*, The Epoch Times, <http://www.theepochtimes.com/n2/content/view/33055/>, 8 Aprilie 2010 (accesat la 9 Aprilie 2010).
- ²² Ibid.
- ²³ 1.Oliver, L., *Journalists use of Social Media for Newsgathering has Reached Tipping Point*, Journalism.co.uk, www.journalism.co.uk/2/articles/537316.php, 22 ianuarie 2010, accesat la 25.01.2010; 2. *Most Journalists use Social Media such as Twitter and Facebook as a Source*, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/media/pda/2010/feb/15/journalists-social-music-twitter-facebook>, 15 februarie 2010, accesat la 16.02.2010.
- ²⁴ Greg Simons, Op.cit.
- ²⁵ Iulian Chifu, Oana Popescu, Bogdan Nedea, *Religion and Conflict radicalisation and violence in the Wider Black Sea Region*, ISPRI Publishing House, Bucharest, 2012, pp.82-113.

REFORMA DOMENIULUI SECURITĂȚII NAȚIONALE ÎN JAPONIA – ÎNTRE HACHIMAN¹ ȘI AMATERASU²

*Dipl. ing. dr. Isabela ANCUȚ**

Abstract

*In the context of the galloping increase in Asia-Pacific tensions and the rise in China's geostrategic profile, the Japanese government, led by Prime Minister Shinzō Abe, has decided to reform the area of national security – from legislation and organizational structures to doctrines and strategies of force categories, respectively the revival of Japan's security policy. The Abe Administration has launched several significant initiatives (such as the establishment of the National Security Council, the adoption of the first National Security Strategy, the adoption of the State Secret Act, the adoption of new rules on the export of military technology and equipment, the regulation of the right to collective self-defense and the extension of the spectrum of activities that **the Japanese Self-Defense Forces** can deploy) generating, for the first time in Japan's post-war history, a radical change in defense policy and restoring, at least partially, the image of the old imperial Japan, despite domestic and international criticism.*

Keywords: Japan, the reform of the Japanese security field, the reform of the Japanese armed forces, **the Self-Defense Forces**, the National Security Strategy, the National Security Council, Guidelines of the National Defense Program, the Medium Term Defense Program.

Scurt istoric

Începutul secolului XX a găsit Japonia ca un stat dominat de militari, imperialismul nipon fiind generat de înaltul sentiment naționalist al elitelor și de mitul istoric al țării (originea divină a statului și conducătorului său). Dezvoltarea industrială și problemele generate de aceasta pe plan economic au dus la instaurarea ideii că singura soluție viabilă pentru salvarea statului nipon o reprezintă expansiunea teritorială continentală. Astfel, fundamentele intrării Japoniei într-o nouă eră erau date de un guvern militar capabil să construiască „Marea Sferă de Coproșperitate” (Ryusaku, 1988), unde superioritatea nației nipone trebuia să primeze și să fie singurul exemplu de urmat.

După anul 1931 acțiunile japonezilor au devenit evidente prin amploare, puterea militară

* Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale, doctor în Științe Militare și Informații.

căpătând o relevanță copleșitoare în societate, iar agresiunea asupra Manciuriei a fost urmată de un val de cuceriri. Pe plan intern, lupta dintre aripa civilă și cea militară a luat forme dure, generate, în principal, de faptul că, deși ambele părți promovau expansiunea în regiune, partea civilă susținea utilizarea unor instrumente economice, în timp ce partea militară considera că războiul este cea mai simplă și cea mai ieftină soluție.

Strategia niponă privind „Marea sferă de Coproșperitate” și, implicit, instaurarea „noii ordini nipone”, a fost, simultan, favorizată și defavorizată de specificul acestei regiuni. Deși conceptul promovat inițial - „Asia pentru asiatici” - a avut succes, tendința de „japonizare” (impunerea limbii, religiei și normelor social-culturale nipone) a atras numeroase revolte în regiune. Concentrarea puterii în mâinile militarilor și faptul că aceștia propuneau soluții radicale pentru eliminarea mișcărilor sociale de rezistență din zonele periferice ale „sferei” de influență a Japoniei au generat clivaje în abilitatea de a păstra și/sau

acapara noi teritorii de către conducerea niponă, strategia niponă „puterea va crește cu spațiul” dovedindu-se un eșec (Rayoma, 1973).

Ascensiunea economică și militară a Japoniei a deranjat echilibrul de putere din regiune. Tehnica agresivă de integrare a spațiilor în „Marea Sferă de Coproșperitate”, teroarea și chiar politicile de exterminare a populațiilor locale implementate de Japonia, precum și erorile de percepție a situației din regiune de către statele occidentale au determinat, în cele din urmă, derularea momentului Pearl Harbour.

După cel de-al Doilea Război Mondial, la presiunea statelor învingătoare, guvernul nipon a modificat Constituția țării, astfel încât forțele sale armate, denumite *Forțe de Auto-Apărare*, să nu poată iniția sau participa la dispute regionale sau internaționale, acestea având misiuni limitate. Constituția impusă de SUA în 1947 și Tratatul de Cooperare Mutuală și Securitate, semnat în 1960 de Japonia și SUA, sunt principalele documente care au susținut politica de apărare niponă pentru mai mult de cinci decenii.

În pofida realizărilor economice remarcabile ale Japoniei și a influenței sale crescânde pe plan regional și internațional, Tokyo s-a văzut totuși izolat, majoritatea statelor asiatice neiertându-i comportamentul din teritoriile ocupate, înainte și după război. În fapt, „miracolul” economic japonez, model de urmat pentru multe dintre națiunile asiatice, nu a fost depășit de teama că, în spatele expansionismului economic nipon, ar exista ideologii similare celei antebelice.

Pe timpul Războiului Rece, politica niponă s-a bazat pe cele patru principii emise de premierul Shigeru Yoshida – „dezvoltare economică continuă”, „existența unei forțe armate”, „evitarea implicării în conflicte armate”, „acceptarea protecției militare a SUA”. Apariția

Shigeru Yoshida (1878-1967)

ulterioară de noi actori statali și non-statali a generat apariția de noi tipuri de amenințări, amenințări cărora Doctrina Fukuda³ nu le-a putut face față.

Relațiile de susținere și cooperare SUA-Japonia din domeniul apărării nu s-au reflectat și în domeniul economic, acestea devenind tensionate în anii '70, după ce Washingtonul a presat Tokyo să-și reevalueze moneda națională și a inițiat dialogul cu Beijingul. La acel

moment, Guvernul Tanaka a contracarat prin reluarea relațiilor diplomatice cu China (1972) și exprimarea intenției de a negocia un tratat de pace cu aceasta.

Primul război din Golf a generat puternice furtuni în mediul politic nipon, Tokyo fiind forțat să asigure concordanța dintre puterea sa economică și contribuția la eforturile ONU, în pofida politicilor sale anti-război. În 2001, Japonia chiar a asigurat suport logistic în Oc.Indian pentru forțele navale americane implicate în Afganistan. După invazia Irakului de către SUA, Japonia a contribuit (2004-2006) cu forțe la efortul de reconstrucție a statului irakian, în pofida vehementelor proteste interne. Anul 2003 a adus noi temeri privind comportamentul Republicii Populare Democrate Coreene față de dezvoltarea rachetelor balistice și a armelor nucleare, dar și față de ascensiunea fără precedent a Chinei în regiune. În perioada următoare (2004-2006), relațiile cu vecinii săi – China, Coreea de Sud, Coreea de Nord – s-au tensionat și mai mult, printre punctele de tensiune în relațiile bilaterale numărându-se vizitele oficialilor niponi la Templul Yasukuni, refuzul de a admite unele erori de pe timpul celui de-al doilea conflict mondial (existența sclavelor sexuale utilizate de armata imperială), mențiunile și pretențiile teritoriale emise în baza unor documente istorice asupra unor insule deținute (aflate în administrare) de vecinii săi.

Contextul internațional contemporan

Echilibrul strategic din Asia-Pacific a fost mult timp considerat ca fiind rezultatul puternicelor interdependențe economice dintre statele asiatice, a emergenței instituționalismului multilateral, a răspândirii democrației, a rezistenței față de prezența forțelor americane⁴ și chiar o virtuală aderență la identitatea pan-asiatică bazată pe norme, valori și regimuri comune⁵. Aceste perspective conferă explicații pertinente despre tensiunile existente în regiune, dar nu oferă și soluțiile necesare încheierii celor peste 34 de dispute teritoriale⁶, deși, până în prezent, s-a reușit evitarea declanșării unui conflict pe scară largă⁷.

Se cunoaște faptul că majoritatea disputelor teritoriale din regiune au la bază neacceptarea deciziilor adoptate de SUA la finalul celui de-al Doilea Război Mondial, considerându-se că documentele politico-diplomatice și militare respective nu au stabilit, clar și fără echivoc, termenii legali de transmisie a posesiei asupra unor teritorii de la un stat la altul, de retrocedare sau concesi⁸, fiind ignorate situațiile existente, altele decât cele de natură geografică și istorică. În plus, fiecare reclamant își menține propria interpretare a documentelor, în funcție de interesele sale strategice.

Creșterea importanței regiunii Asia-Pacific și impactul semnificativ al dezvoltărilor economice, politice și militare ale unora dintre statele regiunii asupra întregului sistem mondial au reactivat unele tendințe imperialiste (neo-imperialiste) ale acestora. În pofida unor considerente teoretice cum că apariția și/sau instaurarea Chinei ca stat-hegemon în regiune⁹ ar determina restul statelor să se alieze pentru a contracara evoluția acestuia, actualul sistem de alianțe din zonă nu reușește să echilibreze balanța de putere¹⁰, analizele de risc furnizând mult mai multe scenarii negative decât este de așteptat.

În acest context de securitate regională și internațională, comportamentul incisiv al Chinei

s-a acutizat, concomitent cu dezvoltarea economică a țării și cu intensificarea competiției cu SUA și, implicit, au crescut și tensiunile din zonă.

În pofida numeroaselor dependențe economice dintre China și Japonia, tensiunile dintre cele două state înregistrează tot mai multe vârfuri de criză, cu declarații tot mai virulente ale ambelor părți. Din 2015, disputele teritoriale din regiune au atins noi culmi, fiind puse în discuție chiar libertatea de navigație în regiune, dreptul de a tranzita unele zone economice exclusive ale unui stat și/sau posibilitatea ca navele militare de cercetare să efectueze activități specifice în aceste zone fără a notifica în prealabil statul aparținător.

Susținerea acordată de SUA Japoniei și statelor aliate din regiune din această perspectivă a determinat nu numai accelerarea activităților de construcție/modernizare derulate de autoritățile chineze pe teritoriile aflate în dispute, dar și a acțiunilor pe mare ale acesteia, ceea ce nu numai că nu a diminuat temerile statelor asiatice, ci chiar le-a amplificat¹¹.

Contextul intern contemporan

Modelul nipon de succes economic, consens social și primordialitate acordată muncii, bună înțelegere între clasele sociale, generații și diversele regiuni ale țării, nu a reușit să ascundă efectele

crizelor din 1990, 1997 și 2008, când au ieșit la iveală efervescența clasei politice, eșecul reformelor sociale și acutizarea problemelor demografice.

Scena politică niponă este una dintre cele mai tumultuoase din regiune, succesiunea premierilor la conducerea statului derulându-se într-un ritm alert, cel puțin până în anul 2012. Anul 2012 a reprezentat ascesiunea la putere a actualului partid conservator-naționalist, Partidul Liberal Democrat, condus de Shinzō Abe și, cel puțin până în prezent, apariția unui element de stabilitate în conducerea statului nipon. Dacă, anterior venirii la putere a premierului Abe, parlamentul nipon (Dieta) a fost divizat, guvernul controlând una din camere, iar opoziția pe cealaltă, motiv pentru care multe dintre inițiativele legislative au fost blocate, în prezent dominația partidului conservator în ambele camere a permis derularea unei activități legislative normale.

În fapt, mandatul lui Abe se dovedește a fi cel mai lung mandat de premier de la Koizumi Junichiro, determinând stabilitatea sistemului politic nipon. La începutul mandatului său (2013), atenția lui Abe a fost canalizată către reformele economice (așa-numitele *Abenomics*), dar au fost demarate și o serie de schimbări importante în domeniul politicii de securitate și apărare, începând cu creșterea bugetului apărării. Cu toate că a avut un caracter simbolic nominal, această creștere a fost prima începând cu bugetul anului 2002.

În decembrie 2013, eforturile guvernului au culminat cu ceea ce a reprezentat primul semnal al modului în care premierul Abe intenționează să implementeze sloganul său privind „contribuția pro-activă la pace”. Astfel, a fost legiferată *Legea Secretului de Stat* și au fost publicate *Strategia Națională de Securitate*, *Liniile Directoare ale Programului Național de Apărare (actualizat față de cel din 2010)* și *Programul de Apărare pe termen mediu*. Aceste documente definesc punctul de vedere al guvernului cu privire la situația de securitate din jurul Japoniei și pașii care vor fi urmați pentru a se asigura securitatea națiunii. În plus, publicarea Strategiei Naționale de Securitate – primul document de acest fel din istoria Japoniei – a demonstrat nivelul ridicat de coeziune al guvernului în ceea ce privește politica externă și de securitate a Japoniei. Totuși, punctul cel mai important din

agenda lui Abe, modificarea Constituției (prin amendarea articolului 9), nu a fost îndeplinit în pofida eforturilor sale substanțiale.

Premierul Abe nu face decât să urmeze tradiția familiei sale, respectiv pe cea a bunicului matern, Nobusuke Kishi, unul dintre cei mai importanți lideri ai Japoniei, arestat pentru crime de război după 1945, dar niciodată condamnat. Pe lângă faptul că Nobusuke Kishi a devenit premier, acesta a susținut mereu eliminarea articolului 9 din Constituție, cel referitor la schimbarea politicii pacifiste a Japoniei.

Premierul Shinzō Abe nu este la prima tentativă de schimbare a politicii de securitate și apărare a țării, pe timpul primului său mandat de premier (2006-2007) fiind înființat, la 9 ianuarie 2007, Ministerul Apărării, instituție care funcționa până la acel moment ca agenție guvernamentală, fără însă a avea rang de minister.

Din anul 2014, eforturile guvernamentale s-au canalizat asupra stabilirii/înființării bazelor legale de implementare a noii strategii de securitate nipone, inclusiv a revizuirii articolelor privind exporturile din domeniul apărării, obținerea unui raport al experților referitor la auto-apărarea colectivă și decizia Cabinetului de

a reinterpretă dreptul de a exercita auto-apărarea colectivă și, posibil, reinterpretarea articolului 9 din Constituție. Procesele au întâmpinat obstacole, societatea civilă fiind extrem de vehementă în a nega schimbarea atitudinii pacifiste a Japoniei, situația degenerând în demonstrații de masă și ciocniri violente în vara anului 2015.

Cu toate acestea, nici societatea civilă și nici opoziția nu au putut împiedica procedurile de legiferare (septembrie 2015) a documentelor menționate, iar rata de susținere a lui Abe (40%) a fost suficientă pentru ca acesta să rămână în funcție, în pofida contestărilor.

Simultan cu evoluțiile din plan intern, pe plan extern începeau să se facă simțite demonstrațiile de forță ale Chinei, fapt ce a avut un impact deosebit asupra evoluției vechii dispute sino-nipone asupra Insulelor Senkaku/Diaoyu din Marea Chinei de Est, la final conducerea niponă decidând construirea unei baze militare în apropierea acestor insule și, ulterior (2019), dislocarea permanentă de personal militar. În acest context, modificările legislative promovate de Abe își găsesc justificarea.

Vara anului 2016 a adus un nou succes pentru Abe, la alegerile din 10 iulie, Shinzō Abe bucurându-se de o majoritate de două treimi atât în camera inferioară a Dietei, cât și în cea superioară, fapt care îi era necesar pentru a reuși amendarea Constituției, ulterior această modificare urmând a fi aprobată de către populație prin referendum. În acest context, Abe încearcă, din nou, să propună un nou proiect al Constituției, susținând că Japonia trebuie să aibă capacitatea de a acționa mult mai eficient, atât în sprijinirea aliaților săi, cât și în protejarea propriei suveranități și integrități teritoriale.

Shinzō Abe duce o luptă de peste un deceniu pentru transformarea Japoniei în ceea ce el numește „o țară normală”, care „să aibă o armată pe care să o poată trimite în operațiuni externe oricând liderii politici consideră că este necesar” și „care poate interveni în apărarea aliaților săi militari când aceștia sunt atacați”.

Conștient de faptul că modificarea Constituției este mult prea dificilă sau chiar imposibilă, Abe și Partidul Liberal Democrat au

ales o cale mai scurtă, respectiv reinterpretarea acesteia. Articolul 9 al Constituției Japoniei interzice țării să mențină forțe armate permanente și obligă guvernul să renunțe la dreptul de a purta război.

Pe plan extern, 2016 a fost un an negru pentru Japonia. Cetățeni japonezi au fost luați ostatici și apoi uciși în state din Orientul Mijlociu, ISIS declarând că uciderea ostaticilor a fost un răspuns la ajutorul economic oferit de Japonia acelor state. Incidentele au evidențiat faptul că Japonia nu poate disloca trupe pe teritoriul altui stat chiar dacă aceasta ar însemna eliberarea de ostatici, iar la polul opus, observația că, deja, creșterea rolului militar al Japoniei pe plan internațional are consecințe sângeroase.

Pe plan intern, anul 2016 a fost propice premierului Abe, care a reușit să obțină un nou mandat la conducerea Partidului Liberal Democrat, precum și supremația în cele două camere ale Dietei, ceea ce l-ar putea determina să încerce, în perioada 2017-2018, modificarea articolului 9. Abe își va încheia mandatul de prim-ministru la sfârșitul lui 2018, moment când va trebui să predea și mandatul de lider al partidului.

Care sunt de fapt îmbunătățirile și noutățile aduse de premierul Abe politiciii de securitate și apărare a Japoniei? La nivel practic s-au dorit creșterea cheltuielilor militare, creșterea efectivelor militare, modernizarea capacităților militare existente, modificarea prevederilor constituționale astfel încât să permită extinderea competențelor forțelor armate (**Forțele de Auto-Apărare, FAA**), reorganizarea acestora și modificarea Acordului de cooperare în domeniul securității încheiat cu SUA¹².

Se dorește modificarea Art.9 (și 96) din Constituție, respectiv diminuarea implicării americane în structura de comandă niponă și acordarea permisiunii, pentru viitoarele forțe naționale de apărare (FNA), de a riposta (și ataca) atunci când se consideră că sunt atinse interesele și securitatea națională. Interpretările privind viitoarele amendamente aduse Constituției variază de la a se permite doborârea rachetelor nord-coreene menite a atinge teritoriul american, participarea la alianțe militare, până la a riposta și

a ataca vasele sud-coreene și chineze atunci când acestea încalcă teritoriile nipone.

Pachetul legislativ, compus din 11 legi, cuprinde o serie de amendamente la legile existente și o nouă autorizare de utilizare a forței¹³. Noua și revizuita autoritate privind activitățile FAA extinde sfera activităților derulate de acestea împreună cu SUA, pe timp de pace, permițând totodată Japoniei să-și lărgască activitățile de susținere pentru SUA și alte state pe timpul unor situații care au o influență semnificativă pentru securitatea țării, fără a exista o limitare geografică¹⁴. Acestea sunt prevederi ale auto-apărării colective, ilustrate de revizuirile „Linii Directoare ale Cooperării în Domeniul Securității SUA-Japonia” (2013). În completare, amendamentele revizuiesc și comportamentul Japoniei în operațiunile de menținere a păcii, precum autorizarea de noi reguli de angajare privind utilizarea armamentului și competențele de inspecție a navelor. Acestea sunt apreciate ca fiind prevederi ale securității colective, aflate în strânsă conexiune cu obligațiile Japoniei generate de Carta ONU.

Noile competențe includ un amestec de prevederi ale auto-apărării colective și securității colective care autorizează salvarea cetățenilor japonezi aflați peste hotare, protecția armamentului și echipamentelor ONU și ale altor state, participarea la coalițiile internaționale de securitate în afara formatului ONU, răspunsul în cazul unui atac armat împotriva unui stat străin care are drept rezultat o amenințare la adresa securității Japoniei. Ultima prevedere, considerată „un plus de auto-apărare”, autorizează utilizarea forței sub condiția îndeplinirii a trei criterii conturate de decizia din 2014 a Cabinetului nipon: (1) un stat străin cu care Japonia are relații apropiate de prietenie este atacat și acest atac reprezintă o amenințare la adresa Japoniei; (2) nu există nicio altă cale de respingere a acestui atac; (3) utilizarea forței este limitată la minimum necesar pentru a respinge acest atac¹⁵. În completare, o nouă lege permanentă înlătură necesitatea obținerii aprobării Dietei de fiecare dată când Japonia furnizează suport logistic, precum alimentarea cu combustibil a statelor care

acționează în conformitate cu o rezoluție a ONU, fiind accelerată o eventuală viitoare dislocare a forțelor nipone¹⁶.

Ținând cont de noile linii directoare și de noile legi, există o serie de aspecte care trebuie menționate în ceea ce privește noua politică de securitate niponă. Primul aspect are în vedere faptul că SUA și Japonia pot coopera chiar și în cazul incidentelor din „zona gri”, termen extrem de controversat și care are în vedere incidente punctuale și atacuri armate care totuși pot fi apreciate drept amenințări sau posibile amenințări la adresa securității Japoniei. Conform noilor prevederi, alianța – nu numai forțele de ordine nipone – va fi capabilă să răspundă la acest tip de situații. Alt aspect privește abolirea „limitării geografice a Japoniei” în cazul activităților de auto-apărare derulate de FAA. Anterior, acțiunile FAA de apărare a țării puteau fi derulate pe o rază de 1.000 mile, stabilită conform „Situațiilor din Zona Înconjurătoare a Japoniei” (SIASJ)¹⁷. În prezent, guvernul și aliații au adoptat un memorandum care prevede că nu pot exista restricții geografice atunci când Japonia consideră că îi sunt amenințate pacea și securitatea. Încă nu se poate aprecia cât de mult schimbările din politica Japoniei vor afecta alianța, în principal datorită faptului că noile competențe și autorități nu au fost testate. Este clar că SUA va solicita Japoniei să contribuie la operațiunile militare. În acel moment, va fi sarcina SUA de a formula cererea astfel încât să demonstreze existența unei amenințări la adresa securității Japoniei – și astfel să fie acceptată de guvernul de la Tokyo.

Cea mai importantă schimbare a legislației nipone rămâne faptul că, în prezent, Japonia are la dispoziție mai multe opțiuni în ceea ce privește modalitățile de răspuns la incursiunile teritoriale, respectiv modul de a defini provocările de securitate care pot fi sau nu asociate Japoniei și modul de influențare a mediului de securitate din vecinătate. Aceste noi opțiuni trebuie analizate atent.

În primul rând, Japonia are opțiunea de a dezvolta noi alianțe sau de a acționa în parteneriat cu alt stat decât SUA. Comentariile oficiale asupra noii decizii a Cabinetului privind condițiile de utilizare a forței în auto-apărarea colectivă se

canalizează asupra faptului că orice utilizare a forței va rămâne limitată la minimum necesar, motiv pentru care aceste condiții nu semnalizează o schimbare semnificativă față de actuala politică. Cu toate acestea, limbajul specific evită orice referire la SUA și abia dacă menționează că Japonia ar putea exercita auto-apărarea colectivă cu un stat cu care are relații apropiate de prietenie. Bineînțeles că se presupune că SUA este inclusă în grupul statelor cu care Tokyo are relații apropiate de prietenie, dar limbajul nu este exclusiv. Astfel, este posibil, legal, ca Japonia să participe la auto-apărare colectivă cu state altele decât SUA. Japonia a dezvoltat în ultima perioadă de timp relații în domeniul securității cu alte state, precum Australia sau India, această opțiune intrând în strategia sa - „dincolo de SUA” - de diversificare a poziției sale de securitate. Guvernul Abe nu a specificat care sunt statele care pot fi calificate în această manieră pentru a evita limitarea opțiunilor sale. Totodată, este importantă definirea „minimumului de forță necesară”. Ținând cont că natura modului de derulare a războiului s-a schimbat, realitate reflectată în noua legislație și a numărului crescut de operațiuni, *forța minimă necesară* pentru apărarea Japoniei a trebuit extinsă și ea. Activități precum rescrierea regulilor de angajare înseamnă redefinirea noilor limite ale forței minime.

În al doilea rând, noua legislație permite o bună execuție a misiunilor de menținere a păcii. Legea privind Cooperarea internațională pentru Pace, aprobată în 2002, a autorizat pentru prima dată dislocarea FAA, dar cu un număr de restricții, inclusiv limitarea efectivelor din aceste misiuni la operațiuni de suport de ariergardă care nu constituie partea integrală a utilizării forței, concept cunoscut sub denumirea de *ittaika*¹⁸. Unitățile FAA pot fi dislocate numai pe timpul unui armistițiu și acestora le este interzis să deschidă focul, excepție fiind cazul extrem al auto-apărării individuale¹⁹. Dacă o unitate de menținere a păcii aparținând unui alt stat a fost atacată în apropiere, soldații niponi din forța de menținere a păcii nu au putut veni în ajutorul acestora. Nici un alt stat care contribuie la operațiunile de menținere a păcii sub auspiciile ONU nu operează sub asemenea restricții.

În prezent, membrii FAA pot veni în ajutorul oricăror altor forțe de menținere a păcii sau al civililor care sunt atacați, conform standardelor internaționale. În practică, aceasta înseamnă că atunci când FAA servește ca forță de menținere a păcii poate utiliza forța pentru a crea condiții de pace. Aceasta este o semnificativă detașare de vechea practică, fiind considerată o obligație internațională și, deci, nu o utilizare a forței

limitată de Constituție²⁰. Japonia se pregătește să implementeze aceste noi reguli în cazul misiunii sale de menținere a păcii din Sudanul de Sud. Această schimbare ridică întrebarea dacă Tokyo va utiliza aceleași argumente ca și SUA în ultimii ani (cazul Libiei), de a eticheta intervențiile drept acțiuni umanitare – de salvare, fără a aduce în discuție necesitatea unei intervenții militare aferente unor astfel de situații. Dacă intervenția umanitară este o obligație internațională, acest argument nu va împiedica Japonia să se angajeze în operațiuni de securitate colectivă care utilizează forța chiar și în afara mandatului ONU și acea forță ar fi în afara prevederilor Art.9.

Alternativ, Japonia ar putea folosi noua autoritate/competență de a salva cetățenii aflați peste hotare pentru a-și întări capacitatea de a evacua cetățenii dintr-o a treia țară (Operațiune Non-Combatantă de Evacuare – NEO). Japonia a fost limitată în a furniza transport cetățenilor niponi care au nevoie să fie evacuați, dar, în prezent, conform noii legi, SDF ar putea ajuta la salvarea acestora²¹. SUA și Japonia sunt responsabile pentru salvarea propriilor cetățeni, dar au fost de acord „să-și coordoneze acțiunile în planificarea și cooperarea pentru derularea” misiunilor NEO²². Această cooperare se va derula sub auspiciile Mecanismului de Cooperare a Alianței, nou înființat prin documentul „Liniile Directoare ale Cooperării SUA-Japonia în Domeniul Apărării”, ambele state fiind de acord să efectueze antrenamente și exerciții de tip NEO. O astfel de coordonare este importantă în proiectarea de scenarii în cazul unui eventual conflict în Peninsula Coreea, unde trăiesc aprox. 150.000 de americani și 30.000 de japonezi²³.

Luată per ansamblu, reformele reflectă o schimbare a strategiei anterioare care pune accent pe evitarea riscului și pe limitarea angajamentului de a ajuta terțe părți. În prezent, guvernul și FAA au opțiunea de a acționa. Acțiunea legislativă îndreptățește acțiunea militară. Din acest motiv, implementarea clară și responsabilă a acestor opțiuni și competențe va fi critică.

În numeroase ocazii, oficialii de la Tokyo au menționat că actuala reformă a securității are în vedere corectarea greșelilor istorice, concomitent

cu preîntâmpinarea viitoarelor amenințări la adresa securității din regiune. Unii oficiali au insinuat și faptul că, pentru actuala situație, respectiv constrângerile impuse de Art.9, sunt responsabile SUA, în timp ce alți oficiali niponi consideră că reforma reflectă și presiunile SUA asupra Japoniei de a accepta o mai mare parte a sarcinilor generate de alianță, schimbări arătate și de revizuirea acordului de cooperare în domeniul securității dintre SUA și Japonia. Totodată, oficialii reliefează mereu discrepanța dintre actualele politici nipone și angajamentele internaționale ale altor state, bazate pe sistemul ONU, de a promova pacea și stabilitatea.

Obligațiile internaționale și ale alianței au fost de folos pentru a distra atenția de la angajamentul personal al prim-ministrului față de o politică considerată de unii drept controversată și revizionistă. Există o convergență de interese între Japonia, SUA și comunitatea internațională, dar eforturile Administrației Abe reflectă dorința niponilor de a se apăra singuri, într-un mediu de securitate „serios” amenințat de dezvoltarea programului nuclear și balistic al R.P.D. Coreene, de incursiunile navale din ultima perioadă de timp ale Chinei și F. Ruse. Strategia Națională de Securitate a Japoniei menționa că „înconjurată de un mediu de securitate din ce în ce mai aspru și confruntată cu provocări tot mai complexe și grave al adresa securității naționale, a devenit indispensabil pentru Japonia să depună eforturi pro-active mai mari respectând și principiile cooperării internaționale. Japonia nu poate să-și asigure propria pace și securitate de una singură”²⁴. Guvernul consideră că, în loc să se bazeze pe terțe părți pentru a apăra statul, este mai responsabil să-și asigure activ securitatea națională.

Reinterpretarea Constituției și implementarea acestor reforme sunt parte a unui efort de desprindere de moștenirea războiului din Pacific prin acțiuni, și nu prin scuze. Nu este numai un efort de a restaura încrederea și mândria Japoniei, ci și o oportunitate pentru aceasta de a demonstra că poate să exercite folosirea responsabilă a puterii naționale – economică, politică și militară.

Costurile și beneficiile reformelor din domeniul securității

Impactul general al acestor reforme încă nu poate fi cuantificat, dar există deja dovezi atât ale beneficiilor, cât și ale costurilor unei politici mai active în domeniul securității. Pe plan național, acest proces a reactivat dezbaterile privind identitatea Japoniei ca stat pacifist. Mulți analiști au presupus că obiectivul lui Abe în aprobarea reformelor legislative din domeniul securității are în vedere revizuirea Art. 9 din Constituție – o provocare directă la identitatea pacifistă a statului. Controversele privind dislocarea trupelor FAA sau exportul produselor din domeniul apărării sunt similare dezbaterilor privind identitatea. Dacă reforma constituțională se află încă pe agenda premierului, atunci această revizuire este emblematică pentru dorința totală a lui Abe de a crea „o nouă Japonie” și alterează percepția că patriotismul este echivalent cu militarismul²⁵. Sloganul acestuia – „contribuție pro-activă la pace” – se poate traduce literar prin „pacifism pro-activ”.

Oponenți ai schimbărilor lui Abe se leagă de conceptul de pacifism deoarece au o neîncredere fundamentală față de guvern, o lipsă de încredere față de natura pacifistă a poporului nipon. Oponenții lui Abe sunt îngrijorați și de faptul că statul ar putea fi implicat în conflicte inițiate de puteri străine, în principal de SUA.

Sistemul politic intern nipon a beneficiat de pe urma reformelor din domeniul securității naționale. Crearea Consiliului Securității Naționale a transformat și modalitățile de gândire, lucru și de comunicare ale oficialilor guvernamentali asupra problemelor din domeniul securității naționale.

Discuția privind noile misiuni ale FAA necesită și o comutare culturală de la forță. Chiar dacă FAA sunt profesioniste, acestea rămân netestate. FAA au nevoie să fie pregătite pentru momentul dislocării în medii culturale diferite. În plus, „contribuția pro-activă la pace” a Japoniei depinde, la final, și de dorința Tokyo de a plăti costurile financiare ale acestei „contribuții”, bugetul apărării fiind semnalul angajării la această politică.

Un alt cost al reformelor îl reprezintă și viitoarea diminuare a opoziției politice cauzată, pe de o parte, de neputința acesteia de a angaja

constructiv majoritatea și de a dimensiona agenda securității naționale, iar pe de altă parte, sistemului structurat pentru a limita influența acestora. Opoziția politică a eșuat în a furniza o alternativă clară în cadrul dezbaterilor legislative. A existat doar o singură situație în care un partid a sugerat un amendament la legi. Partidul conducător al Opoziției – Partidul Democrat al Japoniei – a eșuat în a ajunge la un consens în ceea ce privește legislația și/sau a furniza o contra-propunere, ceea ce este surprinzător în condițiile în care acest partid a fost la putere și a avut o agendă similară în domeniu. Cel mai mare câștig politic al lui Abe a constat în diminuarea influenței opoziției în procesul politic general, respectiv a evitării amprentei opoziției asupra noii politici din domeniul securității. Această evoluție este îngrijorătoare în contextul în care opoziția ar trebui să servească drept unitate de echilibrare a deciziilor majorității, Legislativul echilibrând Executivul. Dacă opoziția este inexistentă, majoritatea niponă poate lua și decizii care nu sunt în conformitate cu interesul național.

Efectele alianței SUA-Japonia

Multe dintre recente reforme au fost dimensionate astfel încât să accentueze auto-apărarea Japoniei, fiind văzute ca parte complementară a angajamentului SUA față de alianță. Preluarea unei părți mai mari din apărarea sa înseamnă că Japonia se consideră partener egal de alianță cu competențe extinse în ceea ce privește cooperarea operațională pe timp de pace și în ceea ce privește apărarea forțelor și bunurilor americane atunci când acestea sunt atacate în contextul apărării Japoniei. În plus, aceasta ar însemna și creșterea cheltuielilor, în cadrul alianței, pentru partea niponă.

În 2011, sub guvernarea Partidului Democrat al Japoniei, Washingtonul și Tokyo au căzut de acord asupra unui angajament pe 5 ani, denumit Acordul de Măsuri Speciale (SMA), pentru a menține cheltuielile nipone datorate forțelor americane la 2 miliarde USD anual²⁶. Japonia contribuie anual și la Programul de Îmbunătățire a Facilităților (FIP), sumele variind de la un minim stabilit în comun de 200 de milioane

anual. SUA alimentează acest fond comun cu 2 miliarde USD²⁷.

Japan Times menționa, în octombrie 2015, faptul că Japonia a solicitat o reducere cu 415 milioane USD a fondurilor SMA pentru anul fiscal 2016, dar în decembrie 2015 Administrația Abe a fost de acord să reînnoiască fondul pentru încă 5 ani, la un nivel apropiat actualelor cheltuieli. Această decizie este importantă în condițiile în care guvernul și-a exprimat anterior dorința de a reduce fondurile SMA, chiar dacă SUA solicitase o creștere cu 30% a acestora.

În completare la schimbările la „Liniile Directoare ale Cooperării Japonia-SUA în Domeniul Securității”, alianța SUA-Japonia ar putea fi afectată și de noile direcții de acțiune ale exportului produselor din domeniul apărării și reforma politicilor de achiziții în domeniul apărării. Noile direcții de acțiune ale exportului produselor din domeniul apărării doresc să lărgască angajamentul din domeniul apărării cu alte state și să revitalizeze o industrie neutilizată. Deja, Japonia și SUA au decis să dezvolte proiecte comune precum racheta SM-3 Block IIA, nave de luptă pentru litoralul Japoniei, avionul F-35 Joint Strike Fighter. Interacțiunea continuă între companii de marcă americane și japoneze poate aduce beneficii industriei nipone aflate în dificultate și ar putea facilita intrarea acestora pe piața internațională specifică domeniului apărării. În plus, transferul de tehnologii către alți aliați ai SUA, precum Filipine, poate ajuta relațiile din domeniul apărării ale SUA cu statele Asiei. Coordonarea acestor transferuri reprezintă o altă modalitate în care alianța poate aplica o viziune strategică întrunită pentru regiune.

Concluzii

Reforme din domeniul securității nu par a putea ține Japonia departe de viitoarele conflicte, dar fără adaptarea la mediul actual de securitate și fără modernizarea sistemului de securitate și a forțelor sale de apărare, Japonia s-ar putea confrunta cu o criză militară în care forțele armate și conducerea militară nu ar fi apte a răspunde în mod adecvat. Japonia ar putea utiliza aceste forțe în viitor, în conformitate cu noile politici și

opțiuni, fiind însă obligată de societatea civilă, și nu numai, să păstreze caracterul pacifist al Constituției nipone și de a nu porni niciodată un război. Pentru ca reformele să genereze reala restaurare a Japoniei, așa cum o dorește premierul Abe, statul nipon va trebui să construiască și mecanismele care echilibrează puterea executivă și militară cu dorința poporului, demonstrând simultan și transparența deciziilor privind securitatea națională.

Bibliografie:

1. ACHARYA, A., *Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of Regional Order*, London: Routledge, 2001.
2. ACHARYA A., *Seeking Security in the Dragon's Shadow: China and Southeast Asia in the Emerging Regional Order*, Institute of Defence and Strategic Studies, Singapore, 2003.
3. ACHARYA, A., TAN S. S., *Between Balance and Community: America, ASEAN and the Security of Southeast Asia in International Relations of the Asia-Pacific*, 6 (1), 2006.
4. ALAGAPPA M., „Rethinking Security: A Critical Review and Appraisal of the Debate” în *Asian Security Practice: Material and Ideational Influences* de M. Alagappa, Stanford: Stanford University Press, 1998.
5. ANCUȚ, I., „Reactivarea tendințelor neoimperialiste în regiunea Asia-Pacific – disputele teritoriale din Marea de Sud și de Est a Chinei”, *Revista INFOSFERA*, nr.3, 2013.
6. AUER, J. E. și LIM R., „The Maritime Basis of American Security in East Asia” în *Naval War College Review*, 54 (1), 2001.
7. BA, A., „Who's Socializing Whom? Complex Engagement in Sino-Asean Relations” în *The Pacific Review* no. 19 (2), 2001.
8. BALL, D., „A New Era in Confidence Building: The Second-Track Process in the Asia/Pacific Region” în *Security Dialogue* no.25 (2), 1994.
9. BĂDESCU, Ilie, DUMITRESCU, Lucia, DUMITRAȘCU, Alina, *Geopolitica noului imperialism*, Editura Mica Valahie, 2010.

10. BEN-YEHUDA, H., „Territoriality and War in International Crises: Theory and Findings, 1918-2001” in *International Studies Review* 6 (4), 2004.
11. BERGER, T., „Set for Stability? Prospects for Conflict and Cooperation in East Asia” in *Review of International Studies*, 26, 2004.
12. BETTS, R. K., “Wealth, Power, and Instability: East Asia and the United States after the Cold War” in *International Security*, 18 (3), 1993/94.
13. BROWN, M.B., *After Imperialism*, New York, 1970, p.VIII.
14. BREMER, S. A., „Dangerous Dyads: Conditions Affecting the Likelihood of Interstate War, 1816-1965” in *Journal of Conflict Resolution*, 36 (2), 1992.
15. BUKH, Alexander, *Japan's National Identity and Foreign Policy*, Routledge, 2010.
16. BUSZYNSKI, L., „ASEAN, the Declaration on Conduct and the South China Sea” in *Contemporary Southeast Asia*, 25 (3), 2003.
17. CARLSON, A. R., „Constructing the Dragon's Scales: China's Approach to Territorial Sovereignty and Border Relations in the 1980s and 1990s” in *The Journal of Contemporary China*, 12 (37), 2003.
18. COSSA, R.A., *Security Implications of Conflict in the South China Sea: Exploring Potential Triggers of Conflict*, Honolulu, Hawaii: Pacific Forum CSIS.
19. COONEY, Kevin J., *Japan's Foreign Policy since 1945*, Routledge, 2015.
20. DIBB, Paul, „The Strategic Environment in the Asia-Pacific Region” in Blackwell R.D. și Dibb P.(eds), *America's Asian Alliances*, Cambridge, Mass.: The MIT Press, 2000.
21. DIBB, Paul, „Towards a New Balance of Power in Asia”, International Institute for Strategic Studies, Adelphi Paper 295, Oxford University Press, 1995.
22. EDSTRÖM, Bert (ed.), *Japan's Foreign Policy in Transition: The Way Forward for Japan as an International Actor in a World in Flux*, E-Book, April 2001.
23. EMMERS, R., *Maritime Disputes in the South China Sea: Strategic and Diplomatic Status Quo*, Singapore: Institute of Defence and Strategic Studies, 2005.
24. ENVALL, H. D. P., „Explaining Japan's International Relations - The Quiet Diplomacy of an *Aikidō State*?”, Hitotsubashi University; *electronic journal of contemporary japanese studies*.
25. FRIEDBERG, A. L., „The Future of US-China Relations: Is Conflict Inevitable?” in *International Security*, 30 (2), 2005.
26. FRIEDBERG, A. L., „Ripe for Rivalry: Prospects for Peace in a Multipolar Asia” in *International Security* 18 (3), 1993/94.
27. GLEDISH, N.P., „Armed conflict and the Environment”, in Diehl P.F. & Gledish N.P., (eds. 2001): *Environmental Conflict*, Boulder, CO: Westview.
28. HALLIDAY J., McCORMACK G., *Japanese Imperialism Today: CoProsperity in Greater East Asia*, New York, Monthly Review Press, 1973, p.70.
29. HOOK, Glenn D., GILSON Julie, HUGHES Christopher, DOBSON Hugo, *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security* (Sheffield Centre for Japanese Studies/ Routledge Series) 3rd Edition, 2012.
30. HYER E., „The South China Sea Disputes: Implications of China's Earlier Territorial Settlements” in *Pacific Affairs*, 68 (1), 1995.
31. JAE-HYUNG L., “China's Expanding Maritime Ambitions in the Western Pacific and the Indian Ocean” in *Contemporary Southeast Asia*, 24 (3), 2002.
32. HUTH, P.K., Allee L.P., *The Democratic Peace and Territorial Conflict in the Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
33. IKENBERRY, G. J., Tsuchiyama J., “Between Balance of Power and Community: The Future of Multilateral Security Co-Operation in the Asia-Pacific” in *International Relations of the Asia-Pacific* 2, 2002.
34. JIE, C., „China's Spratly Policy: With Special Reference to the Philippines and Malaysia” in *Asian Survey*, 34, (10), 1994.
35. KANG, David C., „Getting Asia Wrong: The Need for New Analytical Frameworks” in *International Security* 27 (4), 2003.
36. KLARE, M. T., *Resource Wars*, New York: Henry Holt & Co, 2002.

37. MITCHELL, S.M., PRINS B.C., „Beyond Territorial Contiguity: Issues at Stake in Militarized Interstate Disputes” în *International Studies Quarterly* 43 (1), 1999.
38. KITAHARA, M., *Children of The Sun: The Japanese and the Outside World*, New York, St Martin's Press, 1989.
39. MOLLER, B., „The Military Aspects of the Disputes in War or Peace in the South China Sea?” în Kivimaki T. (ed.), Copenhagen: NIAS Press, 2002.
40. PABLO-BAVIERA, A.S., „Managing Territorial Disputes” în *Asian Studies* 33, 1997.
41. SENESE P.B., Territory, „Contiguity and International Conflict: Assessing a New Joint Explanation” în *American Journal of Political Science*, 49 (4), 2005.
42. RAYOMA, M., *Foreign Policy of Japan, 1914-1939*, Westport, C.T. Greenwood Press, 1973.
43. RYUSAKU, T., „Draft of basic plan for establishment of Greater East Asia Coprosperity Sphere”, în Ryusaku, T., de Barry W.T., Keene P. (ed.), *Sources of the Japanese Tradition*, New York, Columbia U.P., 1988.
44. SENESE, P.B., VASQUEZ J.A., „A Unified Explanation of Territorial Conflict” în *International Studies*, 2003.
45. STARR, H., „„Opportunity” and „Willingness” as Ordering Concepts in the Study of War” în *International Interactions* (4), 1978.
46. STARR, H., Most B.A., „The Substance and Study of Borders” in International Relations Research în *International Studies Quarterly*, 20 (4), 1976.
47. STARR, H., Thomas G.D., „The Nature of Borders and International Conflict: Revisiting Hypotheses on Territory” în *International Studies Quarterly* 49 (1), 2005.
48. STUART-FOX, M., „Southeast Asia and China: The Role of History and Culture” in *Shaping Future Relations in Contemporary Southeast Asia*, 26 (1), 2004.
49. SUGANUMA, U., *Sovereign Rights and Territorial Space in Sino-Japanese Relations: Irredentism and the Diaoyu/Senkaku Islands*, Honolulu: Association for Asian Studies Inc and University of Hawaii Press, 2000.
50. TAKEUCHI, K., „Gepolitics and geography in Japan reexamined”, în *Japan Journal of Social Studies*, no.12, pp.14-24.
51. TAYLOR, B., „Us-China Relations after 11 September: A Long Engagement or a Marriage of Convenience” în *Australian Journal of International Affairs*, 59 (2), 2005.
52. TOGO, Kazuhiko, *Japan's Foreign Policy, 1945-2009*, 2010, în <http://booksandjournals.brillonline.com/content/books/9789004190108>
53. VALENCIA, M. J., „China's Push for Offshore Oil: A Chance for Joint Deals” în *The Straits Times*, 25.09.2005.
54. VALENCIA, M. J., Van Dyke J. M. și Ludwig N. A., *Sharing the Resources of the South China Sea*, The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1997.
55. VASQUEZ, J. A., „Distinguishing Rivals That Go to War from Those That Do Not: A Quantitative Comparative Case Study of the Two Paths to War” în *International Studies Quarterly*, 40 (4), 1996.
56. WALTER, B. F., *Explaining the Intractability of Territorial Conflict* în *International Studies Review* 5 (4), 2003.
57. WANG, J., *Territorial Disputes and Asian Security: Sources, Management and Prospects* în Alagappa M. (ed.), *Asian Security Order*, Stanford: Stanford University Press, 2003.

¹ Zeul războiului și protectorul Japoniei.

² Zeița bucuriei, prosperității și longevității.

³ Yasuo Fukuda a fost cel de-al 91-lea premier nipon, iar doctrina propusă de acesta avea în vedere stabilirea de relații diplomatice cu China.

⁴ Dobb Paul, *The Strategic Environment in the Asia Pacific Region*, în Blackwell R.D., Dobb Paul, *America's Asian Alliances* (ed), Cambridge Mass.:The MIT Press, 2000, pp.1-17; International Institute for Strategic Studies, Adelphi Paper 295, *Towards a New Balance of Power in Asia?*, Oxford University Press, 1995.

⁵ Acharya A., *Will Asia's Past Be Its Future?*, în *International Security* 28 (3), 2003/04, pp.149-64.

- ⁶ Friedberg A.I., *Ripe for Rivalry: Prospects for Peace in a Multipolar Asia*, în *International Security* 18 (3): 1993/94, pp.5-33; Ball D., *A New Era in Confidence Building: The Second-Track Process in the Asia Pacific Region*, în *Security Dialogue* 25 (2), 1994, pp.157-76/161.
- ⁷ Wang J., *Territorial Disputes and Asian Security: Sources, Management and Prospects*, în Alagappa M., *Asian Security Order*, (ed.) Stanford University Press, 2003, pp.380-423/381.
- ⁸ Cel mai interpretabil document adus în discuție este tratatul de la San Francisco din 1951.
- ⁹ Fravel Taylor, *International Relations Theory and China's Rise: Assessing China's Potential for Territorial Expansion*, *International Studies Review* 12, 2010, pp.505-532.
- ¹⁰ Chan Steve, *An Odd Thing Happened on the Way to Balancing East Asian States Reaction to China's Rise*, *International Studies Review* 12, (3), 2010, pp.387-412; Clarke Ian, *China and United States: A Succession of Hegemonies*, *International Affairs* 87 (1), 2011, pp.13-28; Misalucha Charmaine, *Locating Southeast Asia in Debates on the South China Sea*, în Hiebert M., Nguyen P., Poling G.B., *Perspectives on the South China Sea. Diplomatic, Legal and security Dimensions of the Disputes*, Center for Strategic and International Studies, September 2014.
- ¹¹ Gledish N.P., *Armed Conflict and The Environment*, 2001, în Diehl P.F., Gledish N.P., *Environmental Conflict*, Boulder, CO. Westview, pp.240-69.
- ¹² Acordul de cooperare în domeniul securității (încheiat în 1978) a fost amendat în 1997, când s-a inclus conceptul de „contingență” privitor la zonele limitrofe Japoniei.
- ¹³ Guvernul Japoniei, *Legislația Japoniei pentru Pace și Securitate*, noiembrie 2015; <http://www.mofa.go.jp>.
- ¹⁴ *Factbox: Main elements of Japan's Security Legislation*, Reuters, 14 septembrie 2015.
- ¹⁵ Biroul Primului Ministru, Guvernul Japoniei, *Decizia Cabinetului privind dezvoltarea unei legislații compacte de securitate pentru asigurarea supraviețuirii Japoniei și protejarea cetățenilor acesteia*, 2 iulie 2014.
- ¹⁶ *Factbox: Main elements of Japan's Security Legislation*, Reuters, 14 septembrie 2015.
- ¹⁷ Jeffrey W. Hornung, *US-Japan: A Pacific Alliance Transformed*, *Diplomat*, 4 mai 2015.
- ¹⁸ Biroul Primului Ministru, Guvernul Japoniei, *Raport al Consiliului de Experți privind Reconstrucția Bazelor Legale a Securității*, 15 mai 2014; <http://www.kantei.go.jp/jp/singi>.
- ¹⁹ Ministerul Afacerilor Externe, Guvernul Japoniei, „Contribuția Japoniei la operațiunile de menținere a păcii ale ONU”, <http://www.mofa.go.jp/policy/un>.
- ²⁰ Biroul Primului Ministru, Guvernul Japoniei, *Raport al Consiliului de experți privind Reconstrucția Bazelor Legale ale Securității*, 15 mai 2014; <http://www.kantei.go.jp/jp/singi>.
- ²¹ Masaaki Kameda, *Abe Cabinet Oks bills to relax limits of SDF operations abroad*, *Japan Times*, 15 mai 2015.
- ²² Ministerul Apărării, Guvernul Japoniei, *Liniile Directoare ale Cooperării SUA- Japonia în Domeniul Apărării*, 27 aprilie 2015, http://www.mod.go.jp/e/d_act/anpo/shishin.
- ²³ Mark Thompson, *Just in Case: U.S. Has Plans for Americans to Flee South Korea*, *Time*, 5 aprilie 2013; Takateru Doi, *Major Security Shift: Japan Ranked Last on list of U.S. Military's Rescue Operations*, *Asahi Shimbun*, 16 iunie 2014.
- ²⁴ Secretariatul Cabinetului, Guvernul Japoniei, *Strategia Națională de Securitate*, 17 decembrie 2013, <http://www.cas.go.jp/jp/siryoku/131217anzenhoshou/nss-e.pdf>.
- ²⁵ Ministerul Afacerilor Externe, Guvernul Japoniei, „Al 13-lea Summit Asiatic de Securitate IISS – Dialogul Shangri-La” – Note din discursul primului ministru Shinzō Abe, Japonia, 30 mai 2014, <http://www.mofa.go.jp/fp/nsp>.
- ²⁶ Hana Kusumo, *U.S., Japan sign new five-year "host nation support agreement"*, *Star and Stripes*, 21 ianuarie 2011.
- ²⁷ Emma Chanlett-Avery, *Japan-U.S. Relations: Issues for Congress*, Congressional Research Service, 13 ianuarie 2015.

ANALIZA ATACULUI CU ARME CHIMICE DE LA KHAN SHAYKHUN – SIRIA

*Dr. ec. Anca-Gabriela PETRESCU**

*Drd. Lucian IVAN***

Abstract

In the chemical attack on the rebel-held town of Khan Shaykhun in north-western Syria, on 4th of April 2017, more than 80 people were killed and hundreds suffered symptoms consistent to a nerve agent (sarin). Many governments, such as United States and its allies have attributed the attack with chemical weapons to the Syrian Government. In the same time, the Syrian Government and the Russian Federation sustained the hypothesis of an attack on the ammunition depot that took place under a „false flag”. In every circumstances of producing the chemical weapons attack, Syria does not fully comply with the provisions of the Chemical Weapons Convention, violating international legislation related to WMD nonproliferation.

Keywords: chemical weapons, Khan Shaykhun, Chemical Weapons Convention, Organization for the Prohibition of Chemical Weapons, casualties.

Context

La data de 4 aprilie 2017, în orașul sirian Khan Shaykhun din Governoratul Idlib – Republica Arabă Siriană s-a produs un atac cu arme

chimice (sarin) care a cauzat moartea a peste 80 de persoane, printre care și copii, precum și rănirea a sute de victime care nu au dispus de mijloace adecvate de protecție împotriva armelor

* Cadru universitar al Universității Valahia din Târgoviște.

** Analist în cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

de distrugere în masă. La momentul producerii atacului, orașul era controlat de organizația teroristă Tahrir al-Sham, cunoscută anterior sub denumirea Frontul al-Nusra.

Filmele și imaginile prezentate de mass media internațională imediat după producerea atacului cu arme chimice reliefează modul groaznic în care au murit victimele, precum și imagini terifiante cu copiii care au decedat sau au fost răniți în urma acestui atac, provocând dezavuarea acestui atac de către opinia publică.

În același timp, reacția statelor occidentale a fost imediată, acestea condamnăm în termeni foarte duri atacul cu arme chimice, responsabilizând regimul pro-Assad pentru acest atac. Din analiza efectelor provocate populației civile de acest atac, rezultă faptul că acesta este cel mai devastator incident cauzat de armele de distrugere în masă după cel produs, tot pe teritoriul sirian, în anul 2013.

Pentru a realiza o analiză obiectivă cu privire la modul cum s-a produs atacul cu arme chimice din Siria este necesar să se analizeze **pozițiile oficiale adoptate de organizațiile internaționale cu atribuții în domeniu (Organizația pentru Interzicerea Armelor Chimice, Organizația Națiunilor Unite), pozițiile statelor implicate în conflictul din Siria care dispun de forțe în teren, precum și anumite opinii exprimate de experții independenți.**

Poziția Organizației pentru Interzicerea Armelor Chimice (OIAC)

Siria a devenit stat parte la Convenția privind interzicerea armelor chimice și stat membru al OIAC în octombrie 2013, iar toate stocurile de arme chimice care au fost declarate oficial de Siria au fost îndepărtate și distruse sub control internațional, în afara teritoriului sirian. Operațiunea de distrugere a armelor chimice în exteriorul statului deținător (Siria) a constituit o provocare fără precedent la nivelul OIAC, fiind necesar să fie implicată Organizația Națiunilor Unite și 30 de state membre ale Organizației.

Din analiza declarațiilor privind stocurile de arme chimice, depuse de Siria la OIAC, a rezultat faptul că acestea nu au fost complete și corecte. În acest context, în anul 2014, directorul general

al OIAC a înființat o echipă de experți din cadrul Secretariatului Tehnic pentru a lămuri, împreună cu autoritățile siriene, neclaritățile din cadrul declarațiilor. Echipa de evaluare a declarațiilor a efectuat, până în prezent, 18 vizite în Siria pentru a se întâlni cu reprezentanții autorităților siriene, au vizitat foste locații de producere a armelor chimice și au prelevat probe, cu fiecare ocazie fiind întocmite rapoarte care au fost prezentate organelor de conducere ale OIAC și statelor părți la Convenția privind interzicerea armelor chimice.

Totodată, pentru a sprijini procesul de distrugere a armelor chimice din Siria, la nivel internațional a fost înființat un mecanism comun OIAC – ONU, care și-a finalizat misiunea la 30 septembrie 2014. Pentru a facilita procesul de distrugere a armelor chimice, precum și pentru a clarifica discrepanțele identificate în declarațiile depuse de Siria la OIAC a fost înființat, în noiembrie 2015, un fond dedicat. În acest cont au fost colectate 9,7 milioane EUR, fondurile fiind donate de Canada, Chile, Finlanda, Franța, Germania, Monaco, Noua Zeelandă, Republica Coreea, Suedia, Elveția, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, SUA și Uniunea Europeană.

În iulie 2016, directorul general al OIAC a informat Consiliul Executiv cu privire la imposibilitatea Secretariatului Tehnic de a rezolva neclaritățile și discrepanțele existente în declarațiile Siriei și că nu poate verifica dacă acest stat a depus declarații conforme cu prevederile Convenției privind interzicerea armelor chimice.

În prezent, conform ultimului raport al Secretariatului Tehnic (ST) al OIAC, a fost verificată distrugerea a 24 din cele 27 de facilități de producere a armelor chimice declarate de Siria. Situația de securitate din această țară nu permite accesul echipelor OIAC pentru a verifica distrugerea unui hangar din cadrul unei baze aeriene, precum și de a confirma distrugerea altor două locații.

În acest context, Secretariatul Tehnic al OIAC a transmis o invitație E.S. Dr. Faisal Mekrad, ministrul adjunct de externe al Republicii Arabe Siriene, pentru a finaliza consultările la nivel înalt privind problemele nerezolvate cu privire la declarațiile transmise organizației de Siria. Consultările planificate a se desfășura în perioada următoare se vor concentra pe o matrice rezultată în urma analizei detaliate a declarațiilor transmise de Siria la OIAC, urmând ca partea siriană să pună la dispoziția echipei de experți toate documentele solicitate de ST al OIAC, în scopul obținerii de progrese tangibile și substanțiale.

După producerea atacului cu arme chimice din 4 aprilie 2017, de la Khan Shaykhun, Secretariatul Tehnic al OIAC a contactat imediat Guvernul Republicii Arabe Siriene și a solicitat tuturor statelor membre ale OIAC să furnizeze eventuale informații cu privire la atac. La data de 5 aprilie 2017, Secretariatul Tehnic al OIAC a înființat o echipă de verificare a presupusei folosiri a armelor chimice în Siria, aceasta fiind compusă din inspectori experimentați și imparțiali.

La data de 13 aprilie 2017, directorul general al OIAC a informat Consiliul Executiv cu privire la măsurile dispuse la nivelul Secretariatului Tehnic, respectiv de inițiere a unei misiuni de verificare a posibilei utilizări de arme chimice în Siria. Acesta a precizat faptul că echipa de inspecție a colectat probe care au fost transmise spre analiză laboratoarelor desemnate și acreditate de OIAC.

La 19 aprilie 2017, directorul general al OIAC, E.S. Ambasador Ahmet Uzumcu, preciza faptul că, în urma analizării probelor bio-medicale prelevate cu ocazia autopsiei a trei victime ale atacului în laboratoarele desemnate și acreditate de OIAC, a rezultat faptul că acestea au fost expuse la sarin sau la o substanță similară cu aceasta. Totodată, au fost analizate probe bio-medicale de

la 7 victime spitalizate care au indicat expunerea la sarin sau la o substanță similară cu aceasta.

Echipele de experți ai OIAC au desfășurat următoarele activități: interviuarea martorilor la atacul chimic, obținerea de documente, fotografii și video prezentate de martori, prelevarea de probe biomedicale de la pacienții aflați sub tratament sau de la autopsii, precum și preluarea de probe din mediu, colectate de martori sau de reprezentanții organizațiilor non-guvernamentale care își desfășoară activitatea în Siria.

Poziția Organizației Națiunilor Unite

ONU a condamnat, în mod ferm, utilizarea armelor chimice la 4 aprilie 2017 în orașul sirian Khan Shaykhun, apreciind că folosirea acestui tip de arme de distrugere în masă constituie o încălcare gravă a legislației internaționale în domeniu. Este vorba de Rezoluția Consiliului de Securitate nr. 2118 din 2013, potrivit căreia Republica Arabă Siriană și toate grupările/facțiunile din Siria aveau obligația să nu dezvolte, producă, dețină sau utilizeze arme chimice sau substanțe toxice ca arme.

La nivelul Consiliului de Securitate al ONU au fost întreprinse demersurile necesare pentru adoptarea unei rezoluții privind atacul cu arme chimice din 4 aprilie 2017 (documentul nr. S/2017/315), însă Federația Rusă a utilizat dreptul său de veto și a respins adoptarea acesteia.

În proiectul de rezoluție se solicita, în mod expres, Guvernului Republicii Arabe Siriene furnizarea următoarelor informații punctuale care aveau ca scop aflarea unor aspecte esențiale privind atacul cu arme chimice:

- planurile de zbor și orice alte informații privind operațiunile aeriene derulate de forțele guvernamentale la data de 4 aprilie 2017;
- numele persoanelor care au pilotat avioanele;
- facilitarea de întâlniri cu generali sau alți ofițeri, în termen de cinci zile de la solicitarea acestora;
- oferirea accesului la bazele aeriene pe care mecanismul comun de verificare OIAC-ONU, respectiv misiunea OIAC în Siria le consideră relevante pentru a determina locația de unde a fost lansat atacul cu arme chimice.

Poziția oficială a Guvernului Siriei

În ziua atacului, un oficial al Guvernului Siriei a declarat pentru agenția de știri Reuters că „guvernul nu a utilizat arme chimice nici acum, nici în trecut”. Agenția de știri pro-guvernamentală Al-Masdar citează o sursă din armata siriană, potrivit căreia a fost atacată cu armament convențional o fabrică clandestină de rachete aparținând forțelor rebele. Bombele au fost lansate dintr-un avion de luptă tip Suhoi Su-22, acestea neavând capacitatea de a fi încărcate cu armament chimic. Folosirea acestei aeronave a fost confirmată inclusiv de forțe afiliate rebelilor.

Ministerul rus al Apărării a reiterat cele afirmate de Forțele Armate Siriene, însă a precizat faptul că atacul aerian a avut loc în intervalul 11:30-12:30 EEST.

În cadrul unui interviu acordat AFP, la 13 aprilie 2017, președintele sirian al-Assad susținea faptul că atacul este 100% fabricat de SUA care „lucrează mână în mână cu teroriști”, obiectivul acestora fiind oferirea unui pretext pentru loviturile aeriene asupra bazei militare Shayrat.

Walid Muallem, ministrul de externe sirian, a precizat jurnaliștilor, cu ocazia unei conferințe de presă susținută la Damasc, că Siria „nu a folosit și nu va folosi” arme chimice, nici

chiar împotriva „grupărilor teroriste” ce luptă împotriva Guvernului Siriei. De asemenea, acesta a mai menționat faptul că primele semnalări ale atacului chimic au apărut la câteva ore înainte de bombardamentul efectuat de trupele guvernamentale, sugerând faptul că atacul chimic constituie o operațiune crudă și cinică de tip „steag fals”, provocată de jihadiști, pentru a obține sprijinul Statelor Unite ale Americii.

Totodată, Muallem a promis să ofere informații complete Organizației pentru Interzicerea Armelor Chimice (OIAC) și Organizației Națiunilor Unite (ONU) cu privire la transferurile de substanțe chimice din Irak în Siria sau din Turcia în Siria.

La 11 aprilie 2017, E.S. Dr. Faisal Mekdad, ministrul adjunct de externe al Republicii Arabe Siriene, a invitat OIAC să trimită o echipă de experți care să investigheze locațiile Khan Shaykhun și baza aeriană Al-Shayrat pentru a stabili cu exactitate cum s-au petrecut evenimentele, prin abordarea problematicii în mod exhaustiv și transparent. În același context, Serghei Lavrov, ministrul de externe al Federației Ruse, a solicitat OIAC pregătirea unei misiuni ad-hoc care să viziteze Khan Shaykhun și baza aeriană Al-Shayrat.

Poziția opoziției siriene

Conform Centrului Media Idlib, agentul chimic utilizat în atacul de la Khan Shaykhun are caracteristicile sarinului. Coaliția Națională a Forțelor Siriene Revoluționare și de Opoziție a acuzat Guvernul Siriei și Forțele Armate Siriene de utilizarea armelor chimice și au solicitat investigarea situației de către Consiliul de Securitate al ONU. Grupările opoziției au afirmat că forțele aeriene siriene au lansat bombe cu încărcătură chimică asupra populației civile.

Poziția oficială a Federației Ruse

Președintele Vladimir Putin a afirmat faptul că atacul poate constitui o provocare, însă sunt posibile și alte variante și a solicitat ONU să investigheze cu celeritate atacul. Cu această ocazie, președintele rus a precizat faptul că Guvernul Federației Ruse nu a fost implicat în atacul cu arme chimice. În acest context, ministrul rus al apărării a emis un comunicat de presă prin care a precizat faptul că *Forțele Aeriene Ruse nu au efectuat lovituri în proximitatea orașului Khan Shaykhun, însă un avion sirian a lansat lovituri într-un depozit al rebelilor ce conținea muniție și armament.*

Purtătorul de cuvânt al Administrației Prezidențiale Ruse, Dmitri Peskov, a comunicat

reporterilor faptul că utilizarea de arme chimice constituie o crimă periculoasă și monstruoasă, iar suportul Rusiei pentru al-Assad nu este necondiționat.

La 11 aprilie 2017, Vladimir Putin califica atacul drept o operațiune de tip „steag fals” menită să discrediteze, la nivel mondial, guvernul sirian. La 14 aprilie 2017, ministrul rus de externe, Serghei Lavrov, susținea că *există dovezi solide privind înscenarea atacului cu arme chimice.*

Potrivit autorităților ruse, un depozit care conținea arme chimice a fost bombardat după două-trei ore după ce au apărut primele imagini cu victimele, în timp ce unele poze cu efectele atacului chimic au fost postate online înainte de bombardarea depozitului.

Poziția oficială a SUA

Reprezentanții SUA au afirmat că regimul de la Damasc este responsabil de atacul din 4 aprilie 2017. În acest context, Secretarul de Stat Rex W. Tillerson i-a solicitat lui B. Al-Assad să înceteze să utilizeze armele chimice, subliniind că oricine folosește arme chimice pentru a-și ataca propriii cetățeni arată un profund dispreț pentru decența umană, iar președintele D. Trump, aflat la întâlnirea cu Regele Abdullah II al Iordaniei, a calificat

atacul ca fiind unul condamnabil, precizând că nu poate fi ignorat de lumea civilizată. În același context, Nikki Haley, reprezentantul SUA la ONU, a precizat faptul că dacă anterior atacului cu arme chimice, SUA *nu* considera o prioritate înlăturarea de la putere a președintelui sirian, în prezent acest aspect se află printre prioritățile de politică externă ale SUA în regiune.

Administrația de la Washington a prezentat un raport declasificat privind atacul cu arme chimice de la Khan Shaykhun, în care se concluzionează că regimul a ordonat executarea atacului cu agenți neuroparalizanți. Acest document se bazează pe SIGINT, informații geospațiale, analize de laborator a probelor biologice colectate de la mai multe victime, precum și pe surse deschise cu grad mare de credibilitate.

Conform acestui raport rezultă următoarele aspecte:

- atacul cu arme chimice a fost declanșat la 4 aprilie 2017, la ora 06:55 AM.
- atacul a fost lansat de pe un avion tip Su-22 care a decolat de pe Aeroportul Shayrat.
- la câteva ore după atac au fost semnalate sute de victime, care prezentau simptomele intoxicației cu sarin. Din evaluarea surselor deschise rezultă faptul că primele persoane care au intervenit la locul producerii atacului au avut probleme de respirație și pierderea temporară a cunoștinței, efecte datorate expunerii secundare la un agent neuroparalizant.
- la ora 12:15 PM au fost postate imagini video cu copii morți, iar la ora 01:10 PM au fost lansate bombe asupra spitalului în care erau tratate victimele atacului cu arme chimice.
- la 5 aprilie 2017, Organizația Mondială a Sănătății (OMS) a precizat faptul că analizând victimele atacului, rezultă faptul că acestea au fost expuse la un agent neuroparalizant, specificând faptul că nu se observă răni externe, moartea survenind în urma sufocării. Totodată, organizația non-guvernamentală „Medici fără Frontiere” a susținut faptul că echipele medicale care au tratat victimele

au constatat simptomele intoxicației cu un agent neuroparalitic, precum sarinul, fapt confirmat inclusiv de analiza de laborator a probelor biologice colectate de la victime.

- potrivit declarațiilor, folosirea brutală a armelor chimice *de către regimul Assad* este neacceptabilă și reprezintă un risc la adresa securității SUA și a comunității internaționale. În acest context, SUA a solicitat comunității internaționale să condamne acțiunile desfășurate de regimul de la Damasc și să nu mai permită utilizarea de arme chimice de către Guvernul condus de al-Assad.

Totodată, un oficial al SUA a afirmat faptul că serviciile de informații militare americane au interceptat comunicații dintre militarii sirieni și experți chimiști, ce priveau discuții privind atacul cu arme chimice produs la 4 aprilie 2017. În acest context, oficialul american a precizat faptul că atacul nu a putut fi prevenit, având în vedere volumul mare de date colectate în această regiune. Acesta a mai precizat faptul că nu a fost confirmată implicarea Federației Ruse în atacul cu arme chimice, inclusiv pe fondul securizării foarte bune a comunicațiilor de către forțele ruse. La data de 13 aprilie 2017, cu ocazia celei de a 54-a sesiuni a Consiliului Executiv al OIAC, E.S. Kenneth D. Ward, ambasadorul SUA la OIAC, a acuzat direct Siria de comportament iresponsabil prin folosirea de arme chimice în atacul din 4 aprilie 2017. Totodată, diplomatul a acuzat Moscova că încearcă să sprijine regimul Assad prin orice mijloace, inclusiv prin inducerea în rândul opiniei publice a ideii că nu Damascul este responsabil de atac, ci forțele antiguvernamentale care dispuneau de un depozit cu arme chimice și care a fost bombardat de forțele guvernamentale. În același context, s-a precizat că, într-un comunicat al Administrației Prezidențiale a Federației Ruse, din 7 aprilie 2017, se preciza faptul că distrugerea în totalitate a stocurilor de arme chimice ale Siriei s-a realizat sub monitorizarea OIAC. Acest aspect nu este corect, având în vedere faptul că directorul general al Secretariatului Tehnic (ST) al OIAC

a raportat, cu diferite ocazii, că ST nu este capabil să rezolve în totalitate inconsistențele și discrepanțele din declarațiile depuse de Siria la OIAC și, în concluzie, nu poate considera aceste declarații exacte și complete în conformitate cu prevederile Convenției privind interzicerea armelor chimice.

Ca reacție la atacul cu arme chimice din Siria, la data de 7 aprilie 2017, SUA au lansat 59 de rachete împotriva bazei aeriene Al-Shayrat, situată în guvernoratul Homs, ținta fiind considerată locul în care a fost încărcat arsenalul chimic de avionul care a atacat orașul Khan Shaykhun.

Poziția Franței

La 26 aprilie 2017, ministrul afacerilor externe și dezvoltării internaționale, Jean-Marc Ayrault, a acuzat regimul al-Assad de încălcarea repetată a obligației de a nu utiliza arme chimice. În acest context, a precizat faptul că la nivelul Consiliului de Apărare s-a luat decizia diseminării anumitor concluzii ale investigațiilor și analizelor serviciilor de informații.

Cu privire la natura substanței toxice de luptă utilizate s-a stabilit, în urma analizelor probelor de mediu și ale probelor biologice prelevate de la victimele atacului, că este vorba de sarin. Acest aspect a fost confirmat inclusiv de OIAC printr-un comunicat oficial din 20 aprilie.

În ceea ce privește modul de producere a sarinului, în urma analizării probelor s-a ajuns

la concluzia că acest gaz este produs după metodele specifice laboratoarelor siriene. În opinia specialiștilor francezi, metoda utilizată pentru producerea sarinului demonstrează faptul că regimul sirian este responsabil pentru atacul chimic, analizele fiind comparate cu cele realizate pe probe prelevate cu ocazia atacurilor similare anterioare. În acest context, Jean-Marc Ayrault a precizat faptul că sarinul utilizat în atacul din 4 aprilie este similar celui folosit în atacul cu grenadă din Saraqeb din 29 aprilie 2013. Prezența unei anumite substanțe chimice, respectiv hexamina, este caracteristică sarinului produs de regimul sirian. Această substanță tipică pentru procesul de fabricație dezvoltat de laboratoarele regimului sirian se regăsește atât în probele prelevate după atacul din 4 aprilie 2017, cât și după atacul cu grenade din 29 aprilie 2013.

Cu privire la modul de dispersie a sarinului, probele prelevate din locul în care a explodat proiectilul în 4 aprilie 2017 relevă prezența sarinului. Acest aspect reliefează faptul că proiectilul care a explodat conținea muniție chimică, respectiv sarin. Totodată, datele deținute de serviciile de informații franceze relevă faptul că atacul aerian din orașul Khan Shaykhun, din dimineața zilei de 4 aprilie 2017, a fost efectuat de un avion care a decolat de la baza aeriană Shayrat.

În concluzia exprimată de oficialul francez se precizează că nu există niciun dubiu cu privire la folosirea sarinului ca armă chimică, precum

și responsabilitatea regimului cu privire la atac, având în vedere caracteristicile substanței toxice de luptă. Mai mult, concluziile autorităților franceze exclud faptul că Daesh ar fi responsabil de atac, în condițiile în care această grupare a utilizat în atacuri exclusiv iverită.

Referitor la ipoteza unui atac de tip „steag fals” efectuat de opoziția siriană, serviciile de informații franceze consideră că aceasta nu este sustenabilă, în principal datorită fluxului masiv într-un interval de timp foarte scurt către spitalele din Siria și Turcia, concomitent cu uploadarea de fișiere video care prezentau victime cu simptomele intoxicării cu agenți neuroparalizanți.

Anterior, în cadrul unui raport declasificat din anul 2013, serviciile de informații franceze au precizat faptul că programul de înarmare chimică sirian folosește sarin în sistem binar, respectiv un amestec de difluorură de metilfosfonil (DF) – un precursor în producerea de sarin, respectiv izopropanol.

Totodată, Franța a informat OIAC cu privire la faptul că explicația furnizată de Siria cu privire la faptul că cele 20 de tone de DF declarate ca fiind utilizate în cadrul testelor sau pierdute în accidente nu este sustenabilă. În plus, Franța a remarcat, încă din anul 2014, intenția Siriei de a achiziționa zeci de tone de izopropanol, iar echipa de evaluare a declarațiilor a Secretariatului Tehnic (ST) al OIAC nu a putut obține probe veridice privind corectitudinea declarațiilor depuse de Siria în conformitate cu prevederile Convenției privind interzicerea armelor chimice.

Concluziile echipei de evaluare a declarațiilor a ST al OIAC, precum și informațiile furnizate de serviciile specializate franceze au condus la incertitudini privind acuratețea, completitudinea și sinceritatea delaborării de către Siria a stocurilor de arme chimice. În acest context, autoritățile franceze consideră că Siria și-a menținut capacitatea de a produce și depozita sarin, în pofida declarațiilor oficialilor sirieni care susțin că au distrus toate stocurile și capacitățile de producție. Totodată, există suspiciuni rezonabile că Siria nu a declarat munițiile tactice încărcate în grenade și rachete.

Conform celor declarate de oficialii francezi, regimul de la Damasc a continuat să folosească arme chimice împotriva propriei populații după

accesarea Siriei la Convenția privind interzicerea armelor chimice, la 13 octombrie 2013. În această perioadă au existat peste 100 de acuzații de folosire a armelor chimice, în special clor, însă și sarin.

Începând cu anul 2014, misiunea OIAC din Siria a publicat mai multe rapoarte care confirmă folosirea armelor chimice împotriva civililor din acest stat. Mecanismul de verificare comun (MVC) ONU-OIAC a investigat, în perioada supusă analizei, nouă presupuse utilizări ale armelor chimice. În rapoartele din august și octombrie 2016, MVC a confirmat trei cazuri de utilizare a clorului de către regimul de la Damasc și unul de utilizare a iveritei de către Daesh.

Având în vedere argumentele menționate și informațiile consistente colectate de serviciile de informații, Franța concluzionează că, la data de 4 aprilie 2017, forțele armate siriene și serviciile de securitate au desfășurat un atac cu sarin în orașul Khan Sheikhoun.

Puncte de vedere ale experților

Theodore Postol, profesor la Massachusetts Institute of Technology (MIT), susține în cadrul a trei rapoarte că documentul furnizat de autoritățile de la Washington nu oferă probe „concrete” privind responsabilitatea regimului Assad privind atacul chimic din 4 aprilie 2017 din orașul Khan Sheikhoun.

Ipoteze privind apartenența atacului cu arme chimice

Ipoteza 1. Regimul al-Assad a lansat un atac cu sarin împotriva propriei populații (ipoteză susținută de SUA și partenerii acestuia). Această ipoteză este susținută de precedentele atacuri cu arme chimice provocate de regimul al-Assad, cel mai relevant fiind cel din 2013. Un alt argument în favoarea acestei ipoteze îl constituie caracteristicile sarinului utilizat în atac (urme de hexamină), fapt ce relevă apartenența acestuia la stocurile produse de Siria.

Un argument împotriva acestei ipoteze îl constituie evoluția favorabilă a războiului civil pentru al-Assad, acest atac cu arme chimice conducând la decredibilizarea regimului și la măsuri represive pe plan internațional. În aceste condiții, decizia lui al-Assad de a utiliza arme chimice pare ilogică și riscantă, însă nu poate fi exclusă.

Ipoteza 2. Forțele anti-guvernamentale au lansat un atac sub steag fals pentru a decredibiliza regimul al-Assad (ipoteza Guvernului Republicii Arabe Siriene, susținută de Federația Rusă). Această ipoteză este susținută de efectele acționale și imagologice ale atacului cu arme chimice în plan internațional, respectiv decizia unilaterală a SUA de a ataca o bază aeriană a Siriei, precum și de decredibilizarea și demonizarea regimului al-Assad la nivel mondial.

Împotriva acestei ipoteze putem menționa faptul că este illogic ca forțele anti-guvernamentale să provoace un atac cu arme chimice care să afecteze populația loială din zona controlată de acestea.

Ipoteza 3. Armele chimice provenind din arsenalul Siriei se află sub controlul entităților non-guvernamentale (forțele rebele sau organizații teroriste), iar atacul cu armament convențional asupra depozitului a condus la eliberarea sarinului în atmosferă producând victime. Această ipoteză este poate cea mai periculoasă și nu a fost luată în calcul de analiștii care au evaluat incidentul, deoarece în situația în care organizația teroristă Daesh ar deține arme chimice este foarte probabil ca aceste tipuri de atacuri să fie produse, inclusiv în Europa. Se cunoaște deja faptul că Daesh a efectuat atacuri cu arme chimice (folosind iverit și clor) pe teritoriul Siriei, acest precedent putând conduce la specializarea acestei organizații teroriste în producerea de atentate cu arme de distrugere în masă.

Deși puțin probabilă, această ipoteză produce cel mai mare impact din punct de vedere al riscurilor induse, fiind necesar să se realizeze la nivel internațional o analiză foarte serioasă privind posibilitatea deținerii de către organizațiile teroriste a unor cantități de arme chimice provenind din stocurile siriene.

Concluzie

În oricare din cele trei ipoteze menționate rezultă faptul că sarinul utilizat în cadrul atacului din 4 aprilie 2017 provine din stocurile de arme chimice deținute de Siria, fapt ce incriminează acest stat de încălcarea prevederilor Convenției privind interzicerea armelor chimice și a rezoluțiilor Consiliului de Securitate al ONU.

Pentru rezolvarea acestei situații este necesar ca Republica Arabă Siriană să întreprindă, în regim de urgență, demersurile necesare pentru clarificarea declarațiilor depuse la OIAC, identificarea tuturor cantităților de arme chimice existente pe teritoriul său și distrugerea acestora conform legislației internaționale. Există posibilitatea ca anumite stocuri de arme chimice care au aparținut Guvernului Siriei să se afle sub autoritatea forțelor anti-guvernamentale sau organizațiilor teroriste, fapt ce induce riscuri la nivel mondial.

Surse online:

1. https://www.nytimes.com/interactive/2017/04/11/world/middleeast/document-Syria-Chemical-Weapons-Report-White-House.html?_r=0
2. <https://www.thenation.com/article/the-chemical-weapons-attack-in-syria-is-there-a-place-for-skepticism/https://www.infowars.com/mit-expert-claims-latest-chemical-weapons-attack-in-syria-was-staged/>
3. <http://www.nbcnews.com/news/world/syria-s-bashar-assad-chemical-weapons-attack-100-percent-fabrication-n745981>
4. <https://www.infowars.com/mit-expert-claims-latest-chemical-weapons-attack-in-syria-was-staged/>
5. <http://www.newsweek.com/chemical-attack-syria-idlib-583800>
6. https://en.wikipedia.org/wiki/Khan_Shaykhun_chemical_attack#Casualties
7. https://www.opcw.org/fileadmin/OPCW/EC/84/en/ec84dg11_e_.pdf
8. https://www.opcw.org/fileadmin/OPCW/EC/85/en/ec85dg05_e_.pdf
9. <https://www.opcw.org/news/article/opcw-director-general-shares-incontrovertible-laboratory-results-concluding-exposure-to-sarin/>
10. <https://www.opcw.org/news/article/opcw-executive-council-meets-to-address-alleged-use-of-chemical-weapons-in-the-syrian-arab-republic/>
11. <https://www.opcw.org/news/article/media-brief-reported-use-of-chemical-weapons-southern-idlib-syria-4-april-2017/>
12. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2017/315
13. <http://www.un.org/press/en/2017/sc12783.doc.htm>

PUNCTE DE VEDERE PRIVIND REFORMA LEGISLATIVĂ A SISTEMULUI DE SECURITATE NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

*Dr. Tiberiu TĂNASE**

*Drd. Mircea STAN***

Abstract

Legislative reform of the national security system faces, primarily internal problems. Internally, you can feel how a sensitive difference between what is reality legal system and current security environment. Moreover, there is confusion between the authorities and civil society on the conceptual delimitation of the phrases “national security” – “national security”, “national security – “national defense”, “national security - National Security Integrated”, “doctrine national security intelligence - doctrine of integrated intelligence, counterintelligence and security of NATO” etc.

Next legitimate question arises: where do these inaccuracies in legislation and decision-generating confusion among civil society and how they can be removed?

Security is a relational concept has an objective determination imposed by the social, economic, political, implies a permanent adjustment of a set of internal parameters in terms of the international environment, and requires a pertinent analysis to define and use its due role returning this important study and research centers in the field of security. By reforming the structures responsible informative understand their anticipatory adaptation to the challenges of the security environment and the implementation of reforms as radical as it has a lag time which inevitably leads to lower organizational performance. From this perspective the operational capacity of these organizations maintain at least the current parameters vital to be realistic priority goal of any reform.

***Keywords:** National security, national defense, “national security - National Security Integrated”, doctrine of national security intelligence, relational concept, organizational performance, structures responsible informative.*

Introducere

Reforma legislativă a sistemului de securitate națională ar trebui să reprezinte expresia preocupării trinomului: **clasă politică – structurile instituționalizate care își desfășoară activitatea în domeniul securității naționale – societate civilă**. Acest proces, extrem de complex, trebuie să țină cont de următoarele elemente: mediul de securitate contemporan în contextul globalizării accelerate, statutul României de țară membră a NATO și a UE, locul și rolul geopolitic și geostrategic al României în secolul XXI.

Statutul de țară membră NATO și a UE crește responsabilitățile actuale ale României în materie de securitate și apărare, care nu se mai limitează doar la securitatea și apărarea teritoriului național. Construcția noii identități europene și euroatlantice constituie o cerință esențială pentru securitatea națională a României¹. România își concentrează eforturile pentru racordarea la structurile de securitate promovate de UE „în condițiile în care organizația promovează o politică externă, de securitate și de apărare comună care – dincolo de dificultățile inerente unui proces

^{*} *Tiberiu TĂNASE este cercetător asociat în cadrul Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii – Divizia Istoria Științei al Academiei Române.*

^{**} *Mircea STAN este doctorand în cadrul Academiei Naționale de Informații.*

atât de complex – avansează constant în direcția dezvoltării și cooperării transatlantice”².

Poziția geostrategică a României de țară cu triplă frontieră - națională, a NATO și a UE - impune elaborarea unei legislații și a unor politici privind securitatea națională care să aibă ca scop precis apărarea și promovarea intereselor vitale ale României, alături de implicarea statului român în asigurarea securității zonelor de interes euroatlantice.

Reforma legislativă a sistemului de securitate națională se confruntă, în primul rând, cu probleme de ordin intern. În plan intern, se pot sesiza diferențe sensibile între ceea ce reprezintă sistemul legislativ și realitatea mediului actual de securitate. Mai mult, există confuzii la nivelul autorităților și al societății civile privind delimitarea conceptuală a sintagmelor „siguranță națională” – „securitate națională”, „securitate națională” – „apărare națională”, „securitate națională” – „securitate națională integrată”, „doctrina națională a informațiilor pentru securitate” – „doctrina integrată de informații, contrainformații și securitate a NATO” etc.

Apare următoarea întrebare legitimă: **de unde aceste imprecizii la nivel legislativ și decizional, care generează confuzie în rândul societății civile și cum pot fi eliminate?**

Analiza realistă a culturii de securitate/intelligence³ la diverse niveluri ale societății civile relevă aspecte eronate sau foarte slab percepute, astfel: a) la nivelul factorilor decizionali; b) la nivelul societății civile și a elitelor intelectuale; c) la nivelul percepției publice;

Securitate Națională vs. Siguranță Națională

Originea și evoluția conceptului modern de „securitate națională”, ca filosofie de a menține starea unei națiuni stabile, pot fi urmărite în perioada care a precedat Pacea din Westfalia (1648), în care **principiul de stat suveran condus de un monarh a devenit baza unei noi ordini internaționale de state-națiune**⁴. Conform DEX, definiția cuvântului *securitate* desemnează *faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol; protecție, apărare*.

Walter Lippmann

Americanul Walter Lippmann, unul dintre primii politologi care au introdus și termenul de *Război Rece*, a descris securitatea națională, în termeni de război, în felul următor: „o națiune are securitate atunci când nu trebuie să sacrifice interesele sale legitime pentru a evita războiul, și este capabilă, în cazul în care acestea i-au fost contestate (n.r. – interesele), să le mențină prin război”⁵. Câțiva ani mai târziu, Harold Dwight Lasswell, președinte al American Political Science Association (APSA), dă o definiție securității naționale aproximativă cu cea a predecesorului său: „*Sensul distinctiv al securității naționale înseamnă libertatea față de intervențiile străine*”.

Harold Dwight Lasswell

În 1996 definiția dată de Colegiul Național de Apărare al Indiei securității naționale era: „*Securitatea națională este un amestec adecvat și agresiv de rezistență și maturitate politică, resurse umane, forță economică, competențe tehnologice, bază industrială, resurse naturale și nu în ultimul rând putere militară*”⁶.

Arnold Oscar Wolfers, profesor emerit la Universitatea Yale, recunoștea, în 1960, necesitatea separării între subiectiv și obiectiv atunci când abordăm amenințările la adresa securității naționale a SUA: „*Un simbol ambiguu înseamnă lucruri diferite pentru oameni diferiți. Securitatea națională reprezintă în mod obiectiv absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite și subiectiv, lipsa fricii că astfel de valori vor fi atacate*”⁷.

Secretarul american al Apărării în timpul administrației președintelui Jimmy Carter, Harold Brown, a extins definiția securității naționale prin includerea altor elemente, cum ar fi securitatea economică și ecologică: „Securitatea națională este abilitatea de a menține relații economice rezonabile cu restul lumii, de a-și prezerva mediul înconjurător, instituțiile și sistemul de guvernare față de perturbările din exterior și de a-și controla frontierele”⁸.

Profesorul de istorie de la Universitatea Harvard, Charles S. Maier, director al Centrului de Studii Europene din cadrul aceleiași universități, definește securitatea prin prisma puterii naționale: „*Securitatea națională (...) este cel mai bine descrisă ca fiind capacitatea de a controla problemele interne și externe astfel încât opiniei publice a unei comunități să-i fie dat necesarul pentru a se bucura de propria autonomie sau autodeterminare, prosperitate și bunăstare*”⁹.

Conceptul a fost dezvoltat mai ales în SUA, după cel de-Al doilea Război Mondial, cu prilejul reorganizării sistemului informativ al țării, inițial concentrându-se pe puterea militară, iar în prezent cuprinde o gamă largă de aspecte. Prin *National Security Act of 1947*, lege intrată în vigoare la 26 iulie 1947, nu s-a dat o definiție efectivă a conceptului de „securitate națională”, însă caracterul ambiguu al conceptului, paradoxal, a făcut ca securitatea națională să fie invocată de câte ori apăreau probleme ce puteau leza sau

amenința interesele statului american. Legea a stabilit, printre altele, înființarea National Security Council (NSC) a cărei atribuție principală o reprezintă consilierea președintelui „cu privire la integrarea politicilor interne, militare și externe cu privire la securitatea națională”¹⁰.

În prezent, Armata SUA definește „securitatea națională” ca reprezentând „un termen colectiv care cuprinde atât apărarea națională, cât și relațiile externe ale SUA. Mai exact, condiția prevăzută de: a) un avantaj militar sau de apărare asupra oricărei națiuni străine sau grup de națiuni; b) o poziție favorabilă în relațiile externe; c) o postură de apărare capabilă să reziste cu succes acțiunii ostile sau distructive din interior sau exterior, evidente sau disimulate”¹¹.

În 2010, Casa Albă a inclus în Strategia Națională de Securitate o imagine de ansamblu asupra lumii, în care a identificat securitatea ca unul dintre „cele patru interese naționale de durată”, care au fost „în mod inexorabil interconectate”: „*Pentru a ne atinge obiectivele în lumea pe care ne-o dorim, SUA trebuie să-și aplice abordarea strategică în urmărirea a patru interese naționale de durată: a) securitate: securitatea SUA, a cetățenilor săi, precum și a aliaților și partenerilor; b) prosperitate: o creștere economică puternică și inovatoare într-un sistem economic internațional deschis care promovează oportunitate și prosperitate; c) valori: respect pentru valorile universale atât în țară, cât și în întreaga lume; d) ordine internațională: ordinea internațională a crescut cu dominația Statelor Unite, care promovează pacea, securitatea, precum și posibilitatea de cooperare mai puternică pentru a răspunde provocărilor globale.*

Fiecare dintre aceste interese este indisolubil legat de celelalte: nici un interes nu poate fi urmărit în mod izolat, dar în același timp, o acțiune pozitivă într-una din cele patru zone le va ajuta să progreseze pe celelalte”¹².

Securitatea și siguranța națională – de la termen la concept în România

Înțelegerea problemei securității naționale și internaționale presupune înțelegerea conceptului „securitate”, ale cărui multiple definiții și abordări

se bazează pe noțiunea „securitate”, care provine din latinescul *securitatis* și înseamnă „faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentimentul de încredere și liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol”¹³.

Dacă, din punct de vedere etimologic, termenul de securitate este sinonim cu cel de siguranță, având la origine cuvântul din limba latină *securitatis*, în privința conceptelor sensurile sunt diferite¹⁴.

Expresia „securitate națională” a dobândit consacrarea constituțională în textul revizuit al Constituției României¹⁵, unde o întâlnim de trei ori în forma: 1) apărarea securității naționale sau a ordinii publice (art. 27, alin. 2c); 2) apărarea securității naționale (art. 49, alin. 1); 3) activitățile care privesc apărarea țării și securitatea națională sunt organizate și coordonate de Consiliul Suprem de Apărare a Țării ... (prin modificarea art. 118 din Constituția României revizuită prin Legea nr. 429/2003)¹⁶.

Din analiza atribuțiilor CSAT, prezentate în art. 4 al Legii nr. 415 privind organizarea și funcționarea CSAT, din 27 iunie 2002¹⁷, se pot constata unele referiri la securitatea națională a României, dintre care menționăm: a) analiza și/sau promovarea, potrivit legii, a strategiei de securitate națională a României (lit. 1, pct.1); b) avizarea proiectelor de acte normative inițiate sau emise de Guvern privind securitatea națională (lit. d, pct.1); c) organizarea generală a forțelor armate și a celorlalte instituții cu atribuții în domeniul securității naționale (lit. d, pct. 2); d) orientarea de bază în domeniul relațiilor internaționale privind securitatea națională (lit. f, pct.1); e) aprobarea proiectelor tratatelor și acordurilor internaționale în domeniul securității naționale sau cu incidente în acest domeniu (lit. f, pct. 2); f) aprobarea rapoartelor și informărilor prezentate de conducători ai organelor administrației publice, referitoare la securitatea națională (lit. f, pct. 21); g) alocațiile bugetare destinate ministerelor și serviciilor cu atribuții în domeniul apărării, ordinii publice și siguranței naționale (lit. d, pct. 2).

Din cele prezentate constatăm: a) expresia „securitate națională” o înlocuiește, frecvent, pe cea de „siguranță națională”, în diverse

texte ale unor documentele oficiale sau nu, iar o definiție oficială a conceptului de „securitate națională” fiind prezentată în „Doctrina națională a informațiilor pentru securitate”; b) conceptul de securitate națională, deși are o consacrare constituțională, nu are o definiție juridică, dată de o reglementare aprobată de Parlament (legea serviciilor de informații/activităților de informații, contrainformații și securitate); c) în prezent, nici un text de lege nu precizează conținutul termenului „securitate națională” (și nici pe cel al unor componente ale sale), motiv pentru care raporturile dintre securitatea și siguranța națională rămân precizate (teoretic) numai de „Doctrina națională a informațiilor pentru securitate”, iar în unele texte de legi se operează încă cu sintagme de genul: apărare, ordine publică și siguranță națională sau apărare și siguranță națională sau siguranță națională și ordine publică¹⁸; d) sintagma „siguranță națională”, deși este definită în „Doctrina națională a informațiilor pentru securitate”, nu-și găsește nici echivalentul, nici traducerea adecvată în limbile oficiale utilizate de organisme și organizațiile internaționale de securitate din care România face parte, termenul utilizat frecvent fiind securitate națională (*national security*).

Despre tipologia serviciilor de informații și securitate/pentru securitate din SUA și UE

Comparând structurile de informații de securitate sau pentru securitate din diverse state euroatlantice, se constată că acestea pot fi clasificate după câteva criterii: a) scopul – de informații propriu-zise, contrainformații, securitate; b) obiective și aria/spațiul de acțiune – servicii de informații interne, servicii de informații externe; c) modul de relaționare față de putere și/sau subordonarea acestor servicii/agenții, anume: servicii independente/autonome sau departamentale; d) structura resurselor umane ale acestora – civile, militare, mixte (având în componență atât personal militar, cât și civil). Folosind cel puțin două sau trei dintre criteriile enunțate, putem împărți serviciile/agențiile informative/pentru securitate în: informații propriu-zise - interne și externe; contrainformații – interne, care pot fi independente sau

departamentale, cu structură civilă, militară sau mixtă; informații și securitate – interne și externe; securitate – interne, cu structură militară; e) independente sau departamentale cu structură civilă, militară sau mixtă.

Orice structură de informații, indiferent de categoria căreia îi aparține, conține în principal entități de: conducere/coordonare/control (management strategic), culegere, exploatare/analiză, tehnice, protecție (centrate pe activitățile informative secrete), administrative/logistice, alături de alte structuri specifice (relaționare – cooperare, centre de exploatare a surselor deschise, centre de cercetare de securitate specializată, unități juridice, unități/centre de educație – instrucție și resurse umane etc., în funcție de profilul pentru care funcționează).

Un aspect important este acela că un sistem sau un serviciu de informații și securitate modern conține, de regulă, una sau mai multe structuri de intervenție și centre operative.

„Comunitatea de informații” – structură generică care asigură funcționarea coordonată a sistemului național de intelligence

Nu trebuie confundată comunitatea de intelligence a unui stat (*Intelligence Community*) cu ansamblul serviciilor specializate în protejarea securității și siguranței naționale (sistemul de securitate națională - *national security system/sector*), care, deși însumează totalitatea autorităților/organismelor/structurilor cu competențe în această sferă, nu au o conducere și coordonare unitară, ci una dispersată, în funcție de îndatoririle fiecărei autorități/instituții în parte.

Dacă în SUA a fost promulgată prima lege care să prevadă în mod expres definirea „comunității de informații”, alte state cu democrații consacrate nu au adoptat acest lucru decât mult mai târziu, sau nici mai târziu. Menționăm că au înființat structuri implicate în realizarea securității naționale, care, în ansamblu, funcționează după principiile unei „comunități de informații”.

Astfel, de pildă, în Portugalia nu am întâlnit, printre actele normative consultate, nici unul în care să apară conceptul „comunitate de informații”, dar putem afirma că Sistemul

de Informații al Republicii Portugheze, creat prin Legea Cadru a Sistemului de Informații al Republicii Portugheze¹⁹, îndeplinește rolul și funcțiile unei Comunități de Informații.

Faptul că acest sistem contribuie la acoperirea întregii problematice specifice de realizare a securității naționale, permițând abordarea unitară a problemelor manageriale și funcționale ale structurilor de informații care îl compun, implică evitarea paralelismelor și suprapunerilor în activitatea serviciilor de informații și permite un control unitar, eficient și calificat, pe domenii, probleme și profiluri de activitate, în funcție de competențe și misiunile încredințate; structurarea acestuia conturează ideea că (sistemul) a fost gândit și reprezintă, de facto, o „comunitate de informații”²⁰.

În concluzie, putem afirma că existența „comunității de informații” într-o formă organizată și funcțională presupune și un management comun, care să permită serviciilor de informații, în ansamblul lor, să realizeze analize cât mai obiective și să nu fie supuse, separat sau în totalitate, unor eventuale presiuni directe din partea factorului politic, pentru prezentarea sau „cosmetizarea” unor informații conform cu dorințele acestuia.

Particularități ale legislației românești privind „securitatea națională”

La nivel intern, potrivit Legii nr. 286/2009 privind noul Cod penal²¹, la Partea Specială, titlul X „Infrațiuni contra securității naționale” art. 394-412, se specifică în art. 394, 401, 403, la secțiunea „Mențiuni”, următoarele: „S-a renunțat la expresia *siguranță națională* în favoarea celei de *securitate națională*, aceasta din urmă fiind consacrată expres în diferite texte constituționale [art. 31 alin. (3) și art. 119]²².”

Așadar, Codul Penal face trimitere la Constituția României²³, care la titlul II „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale”, cap. II „Drepturile și libertățile fundamentale”, art. 31 „Dreptul la informație”, alin. 3 precizează: „dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a tinerilor sau securitatea națională”, iar la titlul III „Autoritățile publice”,

cap. V „Administrația publică”, secțiunea „Administrația publică centrală de specialitate”, art. 119 „Consiliul Suprem de Apărare a Țării” se precizează: „Consiliul Suprem de Apărare a Țării organizează și coordonează unitar activitățile care privesc apărarea țării și securitatea națională, participarea la menținerea securității internaționale și la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară, precum și la acțiuni de menținere sau de restabilire a păcii”²⁴.

Este vizibil faptul că nu există un document care să explice diferența dintre „siguranță națională” – „securitate națională”. Pentru exemplificare putem compara textul inițial al Legii nr. 51, din 29 iulie 1991, privind siguranța națională a României și actualul text al legii privind securitatea națională a României, republicată, intrată în vigoare la 18 martie 2014²⁵. Singura diferență este de formă: înlocuirea sintagmei „siguranță națională” cu „securitate națională”. Trebuie specificat că Legea nr. 51, din 29 iulie 1991, revizuită, face parte din cadrul legal de funcționare al principalelor servicii de informații din România: SRI și SIE.

Este interesant, de pildă, de ce în Legea nr. 415, din 27 iunie 2002, privind organizarea și funcționarea CSAT, la cap. I „Dispoziții generale”, art. 1 se precizează că CSAT „este autoritatea administrativă autonomă investită, potrivit Constituției, cu organizarea și coordonarea unitară a activităților care privesc apărarea țării și siguranța națională”²⁶, iar în Constituția României la titlul III „Autoritățile publice”, cap. V „Administrația publică”, secțiunea 1 „Administrația publică centrală de specialitate”, art. 119 „Consiliul Suprem de Apărare al Țării”, se precizează: „CSAT organizează și coordonează unitar activitățile care privesc apărarea țării și securitatea națională, participarea la menținerea securității internaționale și la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară, precum și la acțiuni de menținere sau de restabilire a păcii”²⁷. Există, așadar, o nearmonizare a sistemului legislativ din România.

Din analiza lucrărilor de specialitate, conceptul de „securitate națională”²⁸ este unul cu o arie de cuprindere mai largă decât cel de „siguranță națională” sau „apărare națională”.

Conceptul de „securitate națională integrată” se referă la faptul că securitatea națională a României este parte integrantă a spațiului și intereselor de securitate euroatlantice.

Decalajul dintre sistemul legislativ și realitatea mediului de securitate contemporan este vizibil chiar între documentele cu caracter legislativ, inclusiv Constituția României, și principalul document post-decembrist menit să genereze cadrul teoretic de adaptare, armonizare și conceptualizare a structurilor instituționalizate din România cu atribuții în domeniul securității cu realitățile geopolitice și geostrategice, în forma lui fizică denumit „Doctrina națională a informațiilor pentru securitate”.

Doctrina națională a informațiilor pentru securitate are menirea de a stabili și defini concepte fundamentale specifice domeniului activității de informații pentru apărarea securității naționale, în conformitate cu prevederile Constituției și cu necesitatea realizării conexiunilor la cultura organizațională și instituțională de securitate euroatlantică.

Doctrina integrată de informații, contrainformații și securitate a NATO oferă baza conceptuală a colaborării sistematice cu serviciile de securitate națională ale statelor membre pentru a conveni, de comun acord, asupra informațiilor, valorilor și resurselor care necesită protecție, precum și a standardelor comune de apărare. Această doctrină constituie suportul teoretic al securității naționale, realizată în cadrul măsurilor politico-militare comune, prin culegerea și valorificarea informațiilor, respectiv informarea guvernelor asupra naturii amenințărilor și a mijloacelor de protecție împotriva acestora.

Doctrina națională a informațiilor pentru securitate oferă o definiție cvasi-exhaustivă a conceptului de „securitate națională”: „starea națiunii, a comunităților sociale, a cetățenilor și a statului, fundamentată pe prosperitatea economică, legalitate, echilibru și stabilitate socio-politică, exprimată prin ordinea de drept și asigurată prin acțiuni de natură economică, politică, socială, juridică, militară, informațională și de altă natură, în scopul exercitării neîngrădite a drepturilor și libertăților cetățenești, manifestarea deplină

a libertății de decizie și de acțiune a statului, atributelor sale fundamentale și a calității de subiect de drept internațional”²⁹. Astfel, securitatea națională devine „conceptul integrator al tuturor domeniilor de activitate care concură la realizarea și apărarea sa; componentele strategice fundamentale ale securității naționale sunt”: apărarea națională, siguranța națională și ordinea publică³⁰.

Este limpede că există deja două definiții asupra conceptului de „securitate națională” uzitate de mediul politic și social.

În prezent, în România, **principalul document care reflectă politica de securitate a țării este Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015- 2019**³¹, considerată un document de nivel superior altor documente care au ca subiect politica de securitate a țării, cum ar fi: programul de guvernare, strategiile sectoriale din domeniul securității naționale, dar în condițiile în care în „Doctrina națională a informațiilor pentru securitate” – se arată – componentele strategice fundamentale ale securității naționale: apărarea națională, siguranța națională și ordinea publică.

Cea mai mare problemă a legislației securității naționale a României o constituie așa-zisul „pachet de legi”³² care să ofere, după urmarea firească a procesului legislativ, cadrul necesar funcționalității optime a tuturor structurilor cu atribuții în domeniu și proiectarea unei percepții adecvate în societatea civilă.

În România se mai impun și câteva clarificări asupra a ceea ce înseamnă „servicii de informații/intelligence”, mai exact între serviciile naționale de informații/intelligence (autorități administrative autonome, Serviciul Român de Informații și Serviciul de Informații Externe), serviciile de securitate (STS, SPP), dar și structurile departamentale cu atribuții informative aflate în subordinea Ministerului Apărării Naționale (Direcția generală de informații a apărării prin structurile sale) și Ministerului Afacerilor Interne (Direcția de protecție internă).

În Legea nr. 51, din 29 iulie 1991, privind securitatea națională a României, republicată, intrată în vigoare la 18 martie 2014 la cap. „Dispoziții Generale”, art. 6, alin. 1 se precizează:

„Organele de stat cu atribuții în domeniul

securității naționale sunt: Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Serviciul de Protecție și Pază, precum și Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Afacerilor Interne”³³.

Concluzii

Din analiza mai multor texte ale unor documente în care sunt menționate termeni, expresii și concepte privitoare la termenul de securitate și sistemul de securitate națională³⁴, am constatat următoarele:

a) acestea sunt utilizate, dar nu sunt definite (cazul conceptului de securitate națională definit ca și cel de siguranță națională);

b) se creează confuzii ce pot da naștere la interpretări (cazul securitate/siguranță națională sau servicii secrete/servicii de informații);

c) menționăm în mod expres cazul definirii conceptului serviciilor de informații, pentru care, în diverse texte de legi, nu se utilizează expresia corectă autorități publice autonome/autorități administrative autonome, ci alte expresii, cum ar fi: instituții și structuri cu atribuții în domeniul siguranței naționale; organe de stat cu atribuții în domeniul siguranței naționale; serviciu organizat de stat specializat în domeniul informațiilor privitoare la siguranța națională a României, parte componentă a sistemului național de apărare (cazul SRI); organul de stat specializat în domeniul informațiilor externe privind siguranța națională, apărarea României și a intereselor sale (cazul SIE)³⁵.

Pornind de la exemplul prezentat, al termenilor securitate și siguranță națională, dar având în vedere și alte situații, și în vederea eliminării confuziilor/greșelilor sau a apariției altora noi, considerăm că se impun următoarele măsuri:

a) redefinirea conceptului de securitate națională, precum și **stabilirea unei terminologii unitare** (standard național) în și pentru domeniul securității naționale, în prezent circulând mai multe expresii (varianțe), cum ar fi: domeniul apărării, ordinii publice și siguranței naționale; domeniul apărării țării și al siguranței

naționale (vezi legea 415/2002); domeniul securității interne, securității publice (conform Strategiei de Securitate Națională), în vederea stabilirii raporturilor și competențelor în acest domeniu;

b) eliminarea unor ambiguități și inadvertențe sesizate în analiza unor texte ale unor documente juridice, întreprinderea unor demersuri eficiente pentru adoptarea unei terminologii unitare în domeniul securității naționale și luarea de măsuri pentru implementarea acesteia printr-o coordonare adecvată la nivel național, în baza unor activități specifice de cercetare științifică a doctrinei și teoriei securității naționale, ce pot include și Centre de Studii și Cercetări pentru Securitatea Națională;

c) realizarea unei estimări realiste privind costurile securității și necesarul de resurse, care trebuie să devină instrumente uzuale în cadrul structurilor economiei de piață pentru România. Aceste estimări vor asigura posibilitatea evaluării corecte a costurilor de securitate, în strategiile și politicile de securitate;

d) sistemul de legi al societății viitoare trebuie să ia în considerare posibilul impact al amenințărilor asimetrice și să-l reglementeze în mod corespunzător prin prevenirea și combaterea acestora, prin legile ce vor fi propuse spre adoptare cum ar fi: legea privind activitatea de informații, contrainformații (și securitate) (securitatea națională), Legea privind resursele de securitate, Legea privind organizarea și funcționarea Comunității Naționale de Intelligence/Informații în România/Sistemului Intelligence-lui Național, care să cuprindă și resursele informaționale), Legile de funcționare ale SRI și SIE, Statutul și Ghidul carierei Ofițerului de Intelligence /Informații etc.

În cadrul terminologiei specifice domeniului „securității naționale”, întâlnim termeni precum: securitate națională, securitate internă, sistemul securității naționale³⁶, stare de securitate, risc,

amenințare, pericol, agresiune, conflict, interese naționale, vulnerabilități, obiective de securitate, mediu de securitate, sistem de securitate, definite și/sau utilizate frecvent incorect și care conduc ulterior la utilizarea acestora fără a avea corespondență/echivalență cu standardele NATO³⁷ sau ale UE³⁸.

În acest context, facem precizarea că „Doctrina națională a informațiilor pentru securitate” definește pentru prima dată conceptul securitate și componentele sale, între care și cel de siguranță națională, considerate la momentul aprobării documentului de către CSAT.

După integrarea României în structurile euro-atlantice și ale UE, unii termeni sau definiții pot face obiectul unei reevaluări și completări având în vedere anumiți termeni/definiții care nu mai au echivalență (de utilizare) în planul cooperării și chiar al relațiilor internaționale; mai mult, consacrarea unor termeni noi necesită implementarea lor sau înlocuirea vechilor termeni considerați echivalenți - cazul termenului „siguranță națională” ce trebuie înlocuit de cel de „securitate națională” sau cel de „siguranță internă” care poate fi înlocuit cu „securitate internă” (*homeland security*), utilizat deja de unele state democratice în documente oficial³⁹.

În ceea ce privește posibilitatea înlocuirii unor termeni deja consacrați, aceasta se poate realiza mai întâi prin modificarea „Doctrinei informațiilor pentru securitate națională”, aprobată de CSAT, după care pot fi utilizați în textele de legi propuse spre adoptare sau modificare.

Menționăm că unele concepte de bază, utilizate în reglementările juridice naționale, nu se mai regăsesc în reglementările euroatlantice, ceea ce necesită înființarea unui organism național și proceduri de standardizare terminologică. Așa cum, pentru domeniul militar, funcționează Agenția Militară de Standardizare, iar pentru protecția informațiilor clasificate funcționează Agenția de Acreditare de Securitate, Agenția de Securitate pentru Informatică și Comunicații și Agenția pentru Distribuirea Materialului Criptografic, s-ar impune înființarea unei agenții privind standardizarea termenilor din domeniul securității naționale sau adăugarea unor noi

atribuții uneia dintre agențiile specializate existente (Agenția de Acreditare de Securitate, Agenția de Securitate pentru Informatică) în vederea introducerii, gestionării și utilizării termenilor standardizații din domeniul securității naționale⁴⁰.

În final, menționăm că trebuie făcut un prim pas spre standardizarea termenilor din domeniul securității. În acest sens, apreciem că o colaborare la nivelul autorităților din domeniul securității naționale cu instituții din mediul academic ar fi un nou pas înainte pentru elaborarea unor *Standarde Naționale de Securitate*.

Ca și concluzii finale, considerăm că securitatea, care este un concept relațional, are o determinare obiectivă, impusă de realitățile sociale, economice, politice, ce presupune o

ajustare permanentă a unui set de parametri interni la condițiile mediului internațional, și necesită o analiză pertinentă în vederea definirii și utilizării sale corecte, un rol important revenind în acest sens Centrelor de studii și cercetări din domeniul securității.

Prin reformarea structurilor cu atribuții informative înțelegem adaptarea anticipativă a acestora la provocările mediului de securitate, iar implementarea unei reforme, oricât de radicală ar fi aceasta, are un timp de latență/întârziere care duce în mod inevitabil la diminuarea performanțelor organizaționale. Din această perspectivă, menținerea capacității operative a acestor organizații vitale, cel puțin la parametrii actuali, trebuie să fie obiectivul prioritar al oricărei reforme realiste⁴¹.

¹ *Strategia de Apărare Națională a României*, București, 2017, disponibil online la adresa http://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf p. 26.

² *Ibidem*.

³ Termenul de „intelligence”, inductibil în limba română, se referă la un proces complex de culegere, prelucrare, filtrare, analizare, sintetizare și transmitere a informației către beneficiarii legali, la momentul oportun. Este extrem de greu de transferat acest termen către o zonă de cultură organizațională, apoi de a-l transmite mai departe societății civile. Vezi pe larg: Allen Welsh Dulles, *The Craft of Intelligence: America's Legendary Spy Master on the Fundamentals of Intelligence Gathering for a Free World*, Guilford, Conn: The Lyons Press, 2006.

⁴ MacFarlane S. Neil, Yuen Foong Khong, *Human security and the UN: a critical history*, United Nations intellectual history project (illustrated ed.), Indiana University Press, 2006, p. 346.

⁵ Joseph J. Romm, *Defining national security: the nonmilitary aspects*, Pew Project on America's Task in a Changed World (Pew Project Series), Council on Foreign Relations, 1993, p. 122.

⁶ Prabhakaran Paleri, *National Security: Imperatives And Challenges*, New Delhi, Tata McGraw-Hill, 2008 p. 52.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Harold Brown, „Thinking about national security: defense and foreign policy in a dangerous world”, în Cynthia Ann Watson, *US national security: a reference handbook*, 2008.

⁹ Charles S. Maier, *Peace and security for the 1990s*, Unpublished paper for the MacArthur Fellowship Program, Social Science Research Council, 12 June 1990. As quoted in Romm 1993, p. 5.

¹⁰ The Constitution of the United States of America, Chapter 343, Title I *Coordinating for National Security*, Section 101 (a), p. 496.

¹¹ US NATO Military Terminology Group, *JP 1 (02) Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*, Washington DC, Pentagon, Joint Chiefs of Staff, US Department of Defense (as amended through 15 January 2015), p. 168.

¹² White House, *US National Security Strategy*, Washington DC, 15 February 2015, p. 7.

¹³ Alexandra Sarcinschi, *Dimensiunile non militare ale securității*, București, Editura Universității Naționale de Apărare, 2005, p. 7.

¹⁴ Vezi pe larg: Teodor Frunzetti, *Studii Strategice de securitate*, București, Editura CTEA, 2006, pp. 5-104.

¹⁵ S.R.I. (ed.), *Doctrina națională a informațiilor pentru securitate*, adoptată în ședința CSAT din 23 iunie 2004, p. 11.

¹⁶ Sergiu Medar, *Intelligence pentru comandanți*, București, Editura CTEA, 2007, p. 10.

¹⁷ Legea nr. 415 privind organizarea și funcționarea C.S.A.T., p. 11.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 11-12.

¹⁹ Legea nr. 30/5 septembrie 1984, modificată prin Legile nr.4/21.02.1995, 15/30.04.1996 și 75-A/22.06.1997, din Portugalia.

²⁰ Comunitatea de Informații - Expresie a nevoii de coordonare a Structurilor Informative ale Sistemului Securității Naționale, în volumul III, România în contextul Politicii de Securitate Europeană, / a XII 2II sesiune de Comunicări Științifice, București 2006., p. 156-157.

²¹ Potrivit Legii nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în M.O. nr. 757 din 12 noiembrie 2012, Legea nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în M.O. al României, Partea I, nr. 510 din 24 iulie 2009, cu modificările și completările ulterioare, intră în vigoare la data de 1 februarie 2014, actualizat la data de 23 octombrie 2014.

²² *Codul Penal al României*, pp. 280-287.

²³ Conform DEX: constituție - lege fundamentală a unui stat, care stabilește forma de guvernământ și de organizare statală, precum și drepturile și obligațiile fundamentale ale cetățenilor.

²⁴ Constituția României, art. 31, alin. 3 și art. 119, pp. 7-29.

²⁵ În ambele texte de lege, cap. I „Dispoziții generale”, art. 1 se precizează „Prin siguranța națională/securitate națională a României se înțelege starea de legalitate, de echilibru și de stabilitate socială, economică și politică necesară existenței și dezvoltării statului național român, ca stat suveran, unitar, independent și indivizibil, menținerii ordinii de drept, precum și climatului de exercitare neîngrădită a drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor, potrivit principiilor și normelor democratice statornicite prin Constituție”.

²⁶ Legea nr. 415 din 27 iunie 2002 privind organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare al Țării.

²⁷ Constituția României, titlul III, cap. V, secțiunea I, art. 119.

²⁸ Conform definiției din Dicționarul Explicativ al Limbii române (DEX): concept - idee generală care reflectă corect realitatea; noțiune.

²⁹ <http://www.amosnews.ro/arhiva/sri-propune-dezbaterii-publice-doctrina-nationala-informatiilor-pentru-securitate> -21-07-2004 și S.R.I. (ed.), *op. cit.*, p. 4.

³⁰ *Ibidem*, p. 5.

³¹ Președinția României, *op. cit.*, pp. 3-4.

³² Este vorba de următoarele proiecte de legi: a.) Legea privind activitatea de informații, contrainformații și securitate, b.) Legea privind statutul profesional și de carieră al ofițerilor de informații, c.) Legea privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații, d.) Legea privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații Externe.

³³ M.O. nr. 190/18 martie 2014, Legea nr. 51 din 29 iulie 1991 (republicată) privind securitatea națională a României.

³⁴ Tiberiu Tănase, „Organizarea și funcționarea componentelor sistemului de securitate al României – puncte de vedere, în România și consolidarea rolului acesteia ca furnizor de securitate”, a XI-a sesiune de Comunicări Științifice a ANI, 2005, Ed. ANI, vol. I, pp. 94- 105.

³⁵ A se vedea Legea nr. 415 privind organizarea și funcționarea CSAT din 27 iunie 2002, Legea nr. 51 din 29 iulie 1991 privind siguranța națională a României publicat în Monitorul Oficial nr. 163 din 7 august 1991 și Legea nr. 1 din 6 ianuarie 1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații Externe publicat în Monitorul Oficial nr. 7 din 12 ianuarie 1998.

³⁶ Silvia Pitiriciu, „Organisme și proceduri NATO de Standardizare terminologică”, în *Spirit militar modern*, iunie – iulie 2004, p. 49.

³⁷ Sergiu T. Medar, *op. cit.* p. 10. NATO conferă termenului de securitate o semnificație, care trebuie înțeles prin: securitate fizică, securitate personal, securitatea documentelor, securitatea comunicațiilor (COMSEC) și securitatea informatică (INFOSEC).

³⁸ În UE a fost înființată, în 2005, Comisia consultativă a cercetării europene de securitate ESRAB, pentru a semnală intenția Europei de a aduce o contribuție semnificativă la orientarea cercetării de securitate și a necesităților tehnologice. Cf. Meeting the challenge: The European Security Research Agenda – A Report from the European security Research Advisory Board, septembrie 2006.

³⁹ Vezi în SUA Homeland Security Act of 2002 (Legea privind securitatea internă).

⁴⁰ H.G. nr. 354/15.04.2002 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției de Acreditare de Securitate, Agenției de securitate pentru Informatică și Comunicații și Agenției pentru Distribuirea Materialului Criptografic.

⁴¹ H.G. nr. 354/15.04.2002 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției de Acreditare de Securitate, Agenției de securitate pentru Informatică și Comunicații și Agenției pentru Distribuirea Materialului Criptografic. p. 13.

RĂZBOIUL ELECTRONIC, INSTRUMENT DE CONTROL AL CÂMPULUI DE LUPTĂ MODERN

*Petru-Cătălin TOPLICEANU**

Abstract

As the concept of the battlefield is continuously shifting and the focus changes towards the dominance of the informational environment, the role of information and information systems becomes more prominent. Considering the increasing proportion of the communications and information technology is becoming wireless, electronic warfare (EW) may find new purposes and targets.

In the last few years, EW has become a topic of much debate in the defense industry. Excepting Russian Federation, most of the major military powers for the last 20 years left aside EW. But now, with the impending need to deal with peer and near-peer adversaries and the must-have capability to enter anti-access/area denial (A2AD) environments, EW has become a critical requirement and so a primary and compulsory aspect of modern war.

This paper will discuss electronic warfare as a primary functional area of modern battlefield, and its relationship with hybrid warfare and information infrastructure warfare. The current trend of conflict will be analyzed, particularly regarding the use of EW technology, and from this, possibilities for future technological trends in conflict will be established.

Keywords: *electronic warfare, modern war, capability development trends, anti-access/area denial environment, electromagnetic environment.*

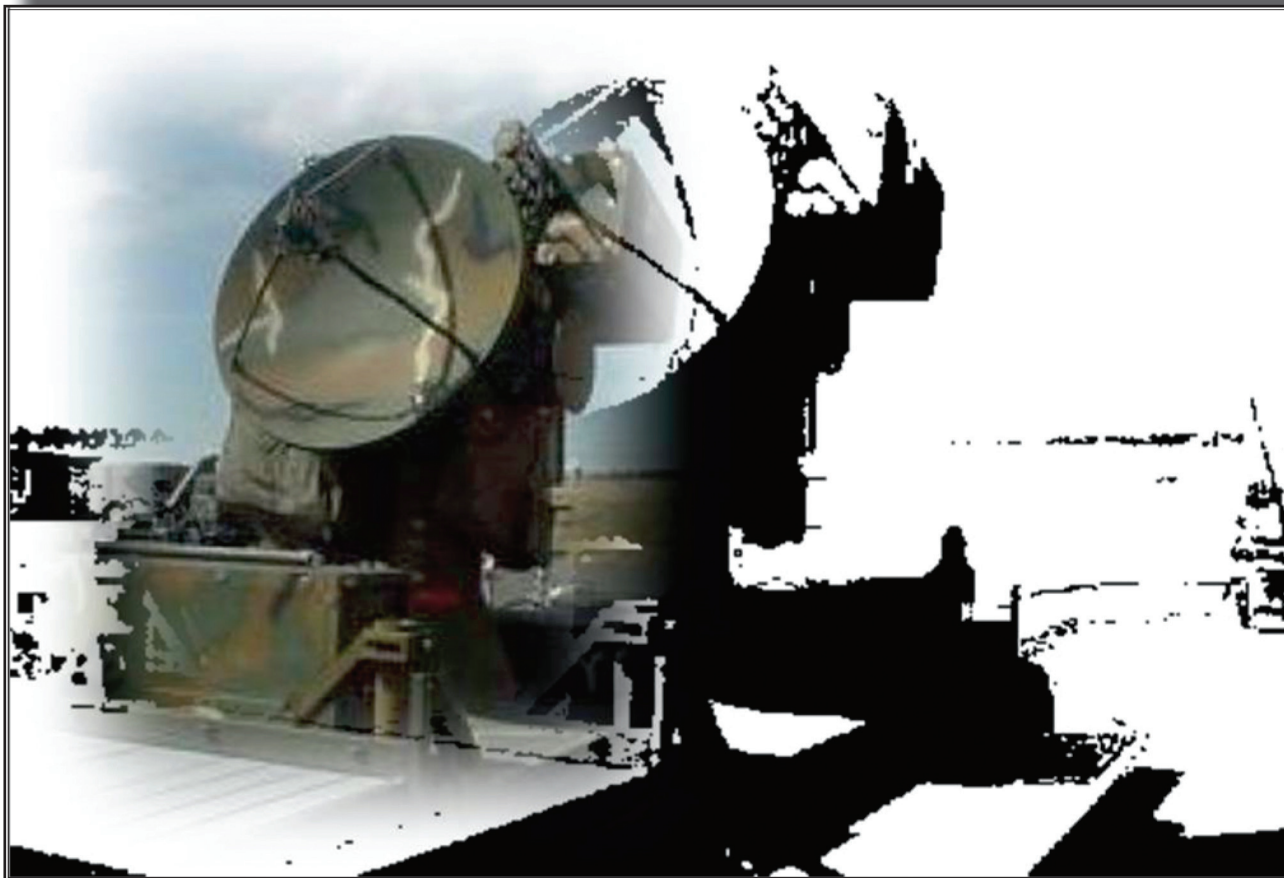
Războiul electronic (Electronic warfare – EW) poate fi definit ca *împiedicarea¹ inamicului să utilizeze spectrul electromagnetic concomitent cu obținerea oportunității de a-l folosi în beneficiul forțelor proprii².*

Capabilitățile de război electronic au fost dezvoltate, pentru prima dată, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial de către Marea Britanie pentru a se apăra împotriva bombardierelor Axei, dar și pentru a-și proteja propria flotă de sistemele de supraveghere ale inamicului. Crizele în care războiul electronic a fost pilonul central al comunicării și al interzicerii acțiunilor inamice sunt: Coreea, Vietnam, războiul arabo-israelian, conflictele din Balcani,

operațiunile „Desert Storm” și „Enduring Freedom”, Afganistan și Ucraina³.

În ultima perioadă, operațiile militare se desfășoară într-un mediu informațional care este puternic influențat de utilizarea spectrului electromagnetic, denumit de specialiști mediu electromagnetic. Pe acest fond, tehnica militară⁴ este tot mai frecvent dotată cu funcții operaționale bazate pe rețea, care, la rândul lor, necesită capabilități dezvoltate de procesare⁵. Realizarea acestor capabilități vizează, în principal, integrarea de echipamente electronice în sistemele C4ISR (comandă, control, comunicații, calculatoare, informații, supraveghere și cercetare).

* *Autorul este analist junior în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Războiul electronic (EW) – domeniu distinct al operațiilor militare

Din punct de vedere al războiului modern, tehnologiile de EW și război cibernetic nu sunt doar elemente de sprijin al operațiilor militare, ci sunt domenii independente, care, împreună cu acțiunile de culegere, prelucrare și transmitere a informațiilor, reprezintă instrumente operaționale destinate să asigure succesul într-un conflict. Conform acestui concept, stoparea utilizării de către inamic a acestor capacități este o condiție vitală pentru obținerea supremației în contextul unui război modern înalt tehnologizat⁶.

Deși EW este considerat un pilon separat de războiului informațional, mai mulți specialiști apreciază că reprezintă același concept⁷. Totuși, domeniile războiului informațional presupun desfășurarea unor misiuni care nu au la bază capacități electronice, precum operațiile psihologice care pot fi efectuate prin intermediul unor broșuri sau ziare⁸. Similar, misiunile tradiționale din zona EW nu pot fi efectuate în spațiul cibernetic. Ca urmare, integrarea EW cu războiul bazat pe rețea nu definește războiul cibernetic, precum sugerează unii specialiști⁹.

Necesitatea ca forțele militare să aibă acces liber la mediul electromagnetic generează atât oportunități, cât și vulnerabilități în utilizarea EW pentru a sprijini operațiile desfășurate de forțele proprii și pentru a împiedica utilizarea eficientă de către inamic a acestuia. Astfel, EW poate fi un element al războiului informațional în cadrul operațiilor de informare derulate pe câmpul de luptă, precum și un instrument de contrainformații prin protecția frecvențelor radio sau radar și a forțelor proprii împotriva razelor infraroșii și a ultravioletoarelor.

Componente ale războiului electronic

Contramăsurile electronice (Electronic Counter Measures – ECM) sau atacul electronic reprezintă partea activă a EW, destinată să perturbe sistemele de supraveghere ale inamicului, prin comunicații radar sau radio, și să contracareze tehnica inamicului care folosește sisteme electromagnetice cu infraroșu sau laser pentru ghidare sau ochire¹⁰.

Contramăsurile prin bruiaj sunt utilizate frecvent în spațiul terestru, în special prin sisteme detașabile care pot fi operate de la distanță.

Acestea pot fi utilizate în anumite operații militare în cadrul cărora echipamentele detașabile sunt amplasate cu ușurință de aeronave, piese de artilerie sau avioane fără pilot¹¹. O altă metodă ECM implică utilizarea unor elemente de tip „momeală”, constând în materiale metalice de mici dimensiuni, în cazul unor amenințări electromagnetice, sau a semnalelor luminoase, pentru combaterea dispozitivelor cu infraroșu. Materialele nu au suferit modificări majore în ultima perioadă, doar metoda de dispersie variază în funcție de tipul platformei. În cazul contramăsurilor cu semnale luminoase, cartușele sunt evacuate din dozatoare care au rolul dublu de a transporta atât momeala, cât și rachetele de semnalizare.

Atacurile electronice ofensive cuprind: bruierea radarelor inamice sau a sistemelor de comandă și control electronice, utilizarea rachetelor antiradiații pentru a neutraliza apărarea aeriană inamică, utilizarea tehnicilor de inducere în eroare electronice pentru a dezactiva sistemele C4ISR sau utilizarea armelor cu energie dirijată pentru neutralizarea tehnicii militare.

Acțiunile de sprijin electronic (Electronic Warfare Support - ES) presupun detectarea, interceptarea, identificarea și localizarea surselor de energie electromagnetică radiante în scopul recunoașterii unei amenințări și au un rol major în direcționarea, planificarea și desfășurarea operațiilor viitoare. Cele mai importante componente¹² ale ES sunt Electronic Intelligence (ELINT¹³) și Communications Intelligence (COMINT¹⁴).

Programul software pe care se bazează funcțiile de analiză ELINT este introdus înaintea inițierii misiunilor și efectuează analizele necesare asupra semnalelor multiple.

De obicei, procesorul media memorează parametrii a cel puțin 2000 de sisteme radar și poate fi reprogramat de către operator pentru a stoca semnalele neidentificate în scopul unor prelucrări și analize ulterioare¹⁵. Prelucrarea constă în sortarea impulsurilor de radar recepționate, segregarea trenurilor de impulsuri și identificarea emițătoarelor.

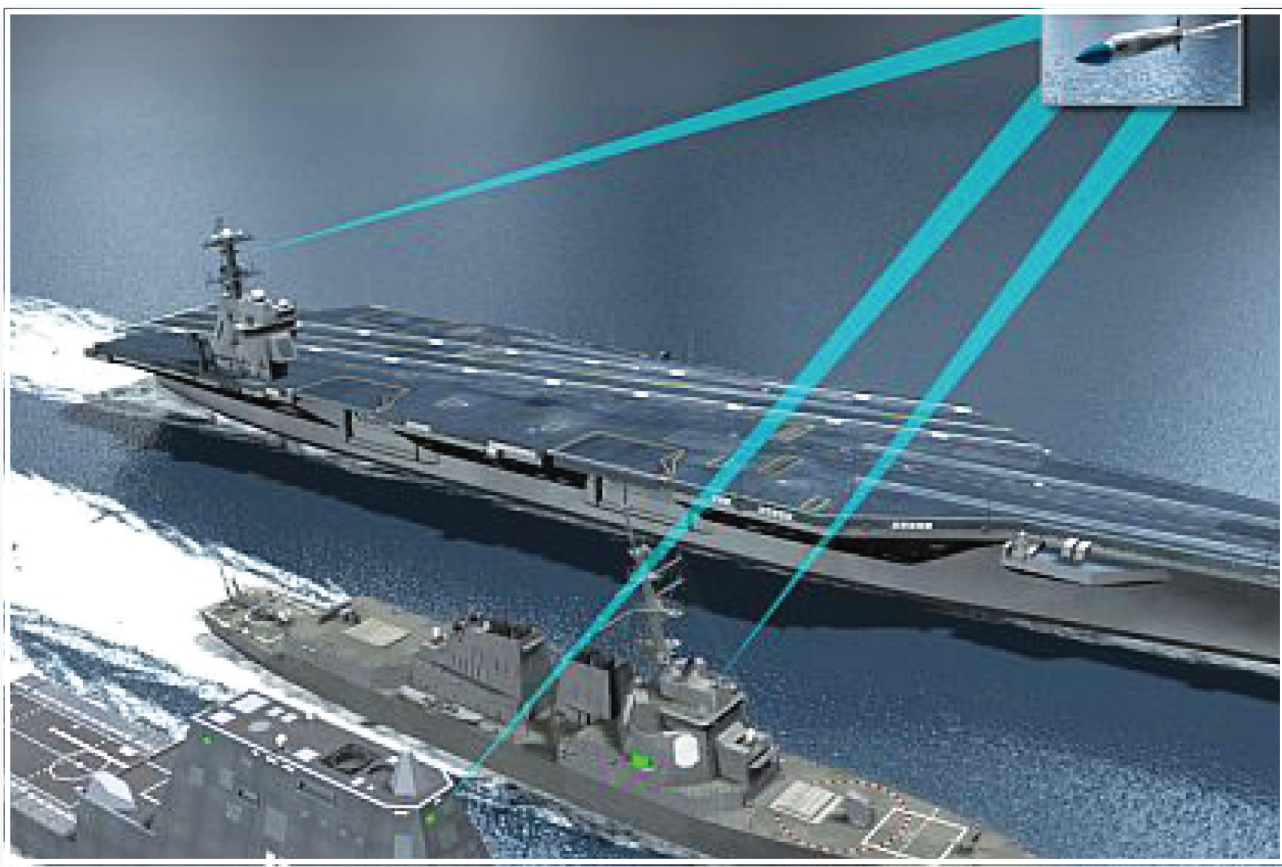
Contra-contramăsurile electronice (Electronic Counter Countermeasures – ECCM) sau protecția¹⁶ electronică este metoda de combatere a sistemelor ECM ale inamicului prin creșterea rezistenței echipamentului propriu sau prin utilizarea unor tehnici de anulare a bruiajului sau a momelilor. Cea mai utilizată metodă împotriva sistemelor de bruiaj este saltul de frecvență, prin care transmisiile se modifică pe o bandă de frecvență mare, într-un mod aleatoriu. Acest lucru înseamnă că trebuie urmărit semnalul aleatoriu sau trebuie amplificată puterea aparatului de bruiaj pe întreaga bandă de frecvență, situație în care se pierde frecvența specifică. O altă metodă constă în utilizarea tehnicilor „stealth”¹⁷ pentru a evita sistemele de detectare prin infraroșu, radar sau interceptarea emisiilor aeronavelor¹⁸. Ca urmare, au fost proiectate o serie de rachete antiradiații care funcționează pasiv astfel încât să nu poată fi preluate de către sistemele ESM și să poată bloca lobi secundari ai emisiei radar. Principalele contramăsuri împotriva acestui tip de rachete sunt lobi secundari mici, salturile de frecvență și utilizarea unor emițătoare momeală, poziționate suficient de aproape de radarul care efectuează supravegherea pentru a atrage racheta, dar nu atât de aproape încât să pună în pericol sistemul principal.

Tendințe în conflictele recente

Elemente de război electronic utilizate în conflictul sirian. În contextul declanșării fenomenului denumit „Primăvara Arabă”, statele Alianței au utilizat elemente¹⁹ de război electronic pentru a obține intelligence referitor la desfășurarea ostilităților, vizându-se atât comunicațiile, cât și culegerea de informații de nivel tactic pentru lovirea țintelor din zonele operaționale ale luptătorilor DAESH. De asemenea, echipamentele Alianței sunt capabile să monitorizeze activitatea de la bazele militare ruse din Siria, inclusiv muniția folosită și locațiile lovite în atacurile aeriene derulate de F.Rusă împotriva grupurilor rebele. Pentru a evita monitorizarea acțiunilor de către Alianță, forțele rusești au creat o zonă de interdicție aeriană A2/AD deasupra părții vestice a Siriei, la țărmul Mediteranei²⁰. De cealaltă parte, F.Rusă a desfășurat, la rândul ei, sisteme de suport electronic, precum aeronava de supraveghere *Il-20 Coot*, prevăzută cu capabilități care vizează spectrul vizibil, infraroșu sau laser și mijloacele opto-electronice de supraveghere aeriană și satelitară (IMINT) ale Alianței²¹, precum și un comandament automatizat C4ISR care îi conferă

o supremație relativă în războiul electronic purtat împotriva sistemelor de recunoaștere terestre, aeriene și satelitare ale NATO. Sistemele pot monitoriza întreaga flotă de avioane care acționează în spațiul aerian sirian, inclusiv sistemele de supraveghere²², putând fi programate să angajeze pe rând țintele având ca obiectiv împiedicarea acestora din efectuarea supravegherii și colectarea de informații. De asemenea, a fost integrat pe toate avioanele de atac sistemul Khibiny²³ (testat înaintea intervenției din Siria)²⁴.

Elemente de război electronic utilizate în conflictul din Ucraina. La nivel operațional, în conflictul cu Ucraina, F. Rusă a vizat obținerea unei victorii rapide prin utilizarea războiului hibrid. Prima etapă din strategie a constat în utilizarea capabilităților EW și de război cibernetic pentru a pregăti câmpul de luptă pentru operațiile ofensive, prin paralizarea structurilor de comandă și de sprijin. Concret, abilitățile inamicului de a observa, asculta și comunica au fost perturbate sau eliminate, aducându-l practic în imposibilitatea de a executa trageri de ripostă sau de a desfășura operații militare terestre²⁵. Mai mult, au fost executat trageri în adâncime pentru

a distruge rapid căile de acces și și-au consolidat victoria prin dislocarea de trupe terestre mecanizate²⁶. De asemenea, prin intermediul unor operații de informare, coordonate cu precizie, au realizat conexiunea dintre componentele atacului într-o abordare ofensivă extrem de eficientă.

Concluzii

Putem afirma că acțiunile specifice de EW reprezintă, în prezent, elementele cheie ale spațiului de luptă modern pentru asigurarea protecției forțelor proprii, stoparea acțiunilor întreprinse pentru obținerea de informații și interceptarea și bruiatul căilor de comunicații și a fluxurilor de date. În această idee, pentru a-și menține superioritatea în acest domeniu, SUA au inițiat, în ultima perioadă, proiecte care să-i furnizeze capacități de război electronic performante (ex: proiectul VICTORY²⁷, care vizează integrarea capacităților C4ISR și EW pe o platformă terestră, sau dotarea elicopterelor navale Sikorsky MH-60R/MH-60S Seahawk cu echipamente ECCM pentru asigurarea protecției navelor împotriva bruiatului și a rachetelor navă-navă dirijate). De asemenea, SUA vizează dezvoltarea programului de Război electronic multifuncțional (MFEW)²⁸, proiectat ca o capacitate de atac electronic pentru realizarea bruiatului telefoanelor mobile, sateliților și, inclusiv, a semnalului GPS. Acesta va avea la bază tehnologia electronică utilizată pentru culegerea de semnale în scop informativ și pentru protejarea vehiculelor și a personalului împotriva dispozitivelor IED controlate prin unde radio²⁹.

Bibliografie:

1. BORQUE, J., „Why EW is not Part of Cyberspace”, *Journal of Electronic Defense* 2008, p. 39.
2. BRAZZOLI, M.S., *Future prospects of information warfare and particularly psychological operations*, Pretoria, Institute for Security Studies, 2007, p. 229.
3. GOULD, J., „Electronic Warfare: What the US Army Can Learn from Ukraine”, 2015, online: <http://www.defensenews.com/story/defense/policy-budget/warfare/2015/08/02/us-army-ukraine-russia-electronic-warfare/30913397/>, accesat în 04.02.2017.
4. KOPP, C., *A Fundamental Paradigm of Infowar Systems*, Sydney, Auscom Publishing, 2000, p. 35.
5. PENG Guangqian, YAO Youzhi, *Zhanluxue The Science of Strategy*, Beijing, Military Science Press, 2001, p. 358.
6. STAUFFER, D., „Electronic Warfare: Battles Without Bloodshed”, *The Futurist*, 2000, p. 23.
7. ***, TRADOC G-2 ACE, *Threats Integration, Threat Tactics Report Compendium: ISIL, North Korea, Russia, and China* (Fort Leavenworth, K.S, 2015, p. 139.
8. „Agresive intereaction russian jets“, online: <https://www.rt.com/news/339507-aggressive-interactions-russian-jets/>, accesat în 06.02.2017.
9. „Electronic Warfare in operations“, online: http://hosted.ap.org/specials/interactives/_documents/electronic_warfare.pdf, accesat în 04.02.2017
10. „Radar tutorial“, online: <http://www.radartutorial.eu/16.eccm/ja08.en.html>, accesat în 01.02.2017.
11. „RFI for Multifunction Electronic Warfare“, online: <http://intelligencecommunitynews.com/army-posts-rfi-for-multi-function-electronic-warfare-mfew-airborne-payload/>, accesat în 05.02.2017.
12. „Putin și războiul electronic“, online: <http://www.cass-ro.org/putin-si-ew-razboiul-electronic/>, accesat în 01.02.2017.
13. „Russia has deployed IL-20 to Syria“, online: <https://theaviationist.com/2015/09/25/il-20-deployed-to-syria>, accesat în 05.02.2017.
14. „Russia using EW in Syria“, online: <http://www.ibtimes.co.uk/russia-using-electronic-warfare-cloak-its-actions-syria-isis-nato-1523328>, accesat în 01.02.2017
15. „Russian jamming over Syria“, online: <http://osnetdaily.com/2015/10/russian-jamming-system-blocks-all-nato-electronics-inside-bubble-600-km-in-diameter-over-syria/>, accesat în 04.02.2017.
16. „Russias surging EW capabilities“, online: <http://thediplomat.com/2016/04/russias-surging-electronic-warfare-capabilities/>, accesat în 05.02.2017

- ¹ Prin acțiuni specifice constând în producerea unui fascicul de energie electromagnetică concentrată.
- ² M.S. Brazzoli, *Future prospects of information warfare and particularly psychological operations*, Pretoria, Institute for Security Studies, 2007, p. 229.
- ³ „Putin și războiul electronic”, online: <http://www.cass-ro.org/putin-si-ew-razboiul-electronic/>, accesat în 01.02.2017.
- ⁴ Sistemele de război electronic sunt operate, de mai multe state, pe uscat, pe mare și în aer, nu numai pentru a monitoriza spectrul electromagnetic, dar și pentru a perturba transmisiile ostile.
- ⁵ „Electronic Warfare in operations”, online: http://hosted.ap.org/specials/interactives/_documents/electronic_warfare.pdf, accesat în 04.02.2017.
- ⁶ Peng Guangqian, Yao Youzhi, *Zhanlue The Science of Strategy*, Beijing, Military Science Press, 2001, p. 358.
- ⁷ C. Kopp, *A Fundamental Paradigm of Infowar Systems*, Sydney, Auscom Publishing, 2000, p. 35.
- ⁸ D.Stauffer, „Electronic Warfare: Battles Without Bloodshed”, *The Futurist*, 2000, p. 23.
- ⁹ J. Borque, „Why EW is not Part of Cyberspace”, *Journal of Electronic Defense*, 2008, p. 39.
- ¹⁰ Una dintre cele mai eficiente metode o reprezintă *bruiatul* (constând în utilizarea transmisiilor în scopul perturbării canalelor de comunicare ale adversarului sau al saturării radarelor pentru a nu permite vizualizarea țintelor). Pe de altă parte, această metodă prezintă un inconvenient întrucât sursa de bruiat nu mai poate citi semnalele în scop informativ, canalele de informare fiind oprite. De asemenea, bruiatul sistemelor de comunicare moderne dotate cu salturi de frecvență se realizează cu dificultate.
- ¹¹ RFI for Multifunction Electronic Warfare, online: <http://intelligencecommunitynews.com/army-posts-rfi-for-multifunction-electronic-warfare-mfew-airborne-payload/>, accesat în data de 05.02.2017.
- ¹² Utilizarea integrată a acestor componente se constituie în acțiuni de Signal Intelligence.
- ¹³ Se urmărește interceptarea și analiza emisiilor radar rezultate din supraveghere, conducerea focului sau ghidarea rachetelor.
- ¹⁴ Acțiunile specifice vizează interceptarea (fie a comunicațiilor voce, fie a fluxurilor de date).
- ¹⁵ Radar tutorial, online: <http://www.radartutorial.eu/16.eccm/ja08.en.html>, accesat în 01.02.2017.
- ¹⁶ Protecția este foarte importantă pentru a nu permite adversarului accesul în sistem.
- ¹⁷ De exemplu: proiectarea corpului aeronavei proprii fără colțuri ascuțite și suprafețe plane care să acționeze ca reflectoare radar, utilizarea unui material absorbant care diminuează cantitatea de energie reflectată în radar sau acoperirea unor părți importante ale fuzelajului cu un material absorbant pentru a îngreuna detectarea.
- ¹⁸ Radar tutorial, online: <http://www.radartutorial.eu/16.eccm/ja08.en.html>, accesat în 01.02.2017.
- ¹⁹ Ex: satelitul de supraveghere la joasă înălțime Lacrosse, avioanele fără pilot din clasa Reaper și avioanele de cercetare Airborne Warning and Control System (AWACS) Boeing E3 Sentry, Boeing RC135 V/W Rivet Joint și Sentinel R1.
- ²⁰ „Russia using EW in Syria”, online: <http://www.ibtimes.co.uk/russia-using-electronic-warfare-cloak-its-actions-syria-isis-nato-1523328>, accesat în 01.02.2017. Potrivit sursei consultate, au fost utilizat sisteme de contramăsuri electronice mobile de bruiat de tip *Krasukha-4* care creează fluxuri continue asupra frecvențelor de bază ale radarelor și asupra altor surse care lucrează cu frecvențe radio. Contramăsurile au efecte asupra radarelor de supraveghere din dotarea sateliților americani de supraveghere situați la altitudine joasă (*Low-Earth Orbit*) din clasa *Onyx*, asupra radarelor avioanelor AWACS și *E-8C* și a sistemelor din dotarea avioanelor fără pilot *RQ-4*, *Global Hawk*, *MQ-1 Predator* și *MQ-9 Reaper*. Raza de acțiune a sistemului este între 150 și 300 de km împotriva echipamentelor radar aerportate și rachetelor ghidate prin radar. O versiune tactică a *Krasukha-4* este sistemul *Richag-AV* care este integrat pe mai multe tipuri de tehnică militară (mijloace terestre, avioane, elicoptere, nave și submarine), făcând parte, de asemenea, și din dotarea elicopterelor *Mi8-MTPR1* dislocate în Siria. Aceasta folosește un sistem multi-antenă, realizat în tehnologie DRFM, perfecționat în neutralizarea radioelectronică cu memorie digitală pe frecvențe radio, fiind capabil să rețină și să returneze semnalul emis de radar, perturbând astfel activitatea acestuia. Sistemul *Richag-AV* este utilizat și pentru culegerea de informații despre sistemele radar adverse, fiind dotat cu o bază de date cu ajutorul căreia recunoaște/poziționează pe hartă radarul/instalația/platforma.
- ²¹ „Russia has deployed IL-20 to Syria”, online: <https://theaviationist.com/2015/09/25/il-20-deployed-to-syria>, accesat în 05.02.2017.
- ²² Ex: sateliții *Lacrosse* și aeronavele AWACS (care operează în banda S), sateliții *Sentinel* și echipamentele similare (care utilizează banda X) și dronele din clasa *Reaper* (care operează în banda J).
- ²³ Amplasarea unor containere cu componente electronice care transformă aeronava într-o capabilitate de luptă formidabilă, dificil de detectat, și care poate dezactiva inclusiv sistemele de management al luptei ale navelor militare.
- ²⁴ „Aggressive interactions russian jets”, online: <https://www.rt.com/news/339507-aggressive-interactions-russian-jets/>, accesat în data de 06.02.2017. Potrivit sursei citate, capabilitățile *Khibiny* amplasate pe avionul de vânătoare *Su-24* a reușit dezactivarea sistemului *Aegis* al Dsg *USS Donald Cook*, aflat în misiune de patrulare în M.Neagră.
- ²⁵ J.Gould, „Electronic Warfare: What the US Army Can Learn from Ukraine”, 2015, online: <http://www.defensenews.com/story/defense/policy-budget/warfare/2015/08/02/us-army-ukraine-russia-electronic-warfare/30913397/>, accesat în 04.02.2017.
- ²⁶ TRADOC G-2 ACE, *Threats Integration, Threat Tactics Report Compendium: ISIL, North Korea, Russia, and China*, Fort Leavenworth, K.S, 2015, p. 139.
- ²⁷ Vehicle Integration for C4ISR/EW Interoperability.
- ²⁸ „RFI for Multifunction Electronic Warfare”, online: <http://intelligencecommunitynews.com/army-posts-rfi-for-multifunction-electronic-warfare-mfew-airborne-payload/>, accesat în 05.02.2017.
- ²⁹ „Russias surging EW capabilities”, online: <http://thediplomat.com/2016/04/russias-surging-electronic-warfare-capabilities/>, accesat în 05.02.2017.

ASPECTE MILITARE ALE CONFLICTULUI DIN REPUBLICA MOLDOVA (MARTIE - IULIE 1992)

*Dr. Ioan Codruț LUCINESCU**

Abstract

For over two and a half decades the Republic of Moldova is facing an internal conflict, „frozen” due to Russia’s geostrategic interest in maintaining control over a large portion of the former Soviet Union. This situation was and is possible through preparation the decisive help of the Soviet, later Russian, politico-military structure (since 1989-1990), the secession of the Moldavian territory left of the Dniester river, Transnistria. The study is meant to present the military capabilities of the two belligerent sides during the „military phase” of the moldavian-transnistrian conflict (March-July 1992), as well as the decisions that lead to the Agreement signed in the summer of 1992.

Keywords: war; capabilities, sovereignty, integrity, Republic of Moldova, conflict, Transnistria, National Police, National Army.

Republica Moldova și „Republica Moldovenească Nistreană” – începuturile conflictului separatist (1990 - 1991)

Republica Moldova, cu o suprafață totală de 33.843 km², este unul dintre statele „tinere” ale Europei, având o istorie a statalității de numai două decenii și jumătate. Potrivit datelor

recensământului din anul 2004 (primul realizat în statul moldovenesc și singurul care cuprinde date complete despre populația întregului teritoriu), R.Moldova avea, fără Transnistria, o populație de 3,388 milioane de locuitori. Cei mai mulți dintre aceștia, 76,1%, se declarau moldoveni (cu 6,2% mai mult decât în 1989, când a avut loc ultimul recensământ din Uniunea Sovietică). Ucrainenii sunt minoritatea cea mai numeroasă și reprezintă 8,4% din totalul populației, cu 3% mai puțin decât în 1989. De asemenea, scăzuse și numărul rușilor, cu 4%, reprezentând 5,8% din totalul populației. Numărul găgăuzilor a crescut cu jumătate de procent, la 4,4%, iar al bulgarilor rămânând aproximativ același - 1,9%¹. La începutul anului 2017, populația Republicii Moldova este cifrată la 3,551 milioane de persoane², fără regiunea separatistă Transnistria. În ceea ce privește așa-numita Republică Moldovenească Nistreană (Transnistria), aceasta are o suprafață de 4.163 km² și populație estimată, în 2013, la 513.400 locuitori, un regres vizibil față de recensământul din 2004, când erau înregistrați 555.500.

* *Autorul este expert în studii de securitate.*

Dezintegrarea Uniunii Sovietice, în 1991, a făcut posibilă proclamarea independenței R. Moldova, la 27 august, același an. Lipsa tradiției politice de statalitate, criza de identitate și divizarea populației încă înainte de consolidarea noii entități, precum și inexistența unei viziuni comune asupra politicii interne și externe, au constituit o bază șubredă pentru tânăra națiune. Noul stat era foarte sensibil la orice atentat la atribuțiile suverane ale puterii centrale, venite din interior și exterior și înfrunghiate, în mare parte, în fenomenul separatismului; acesta a marcat istoria recentă, începând din perioada activării luptei forțelor naționale și democratice din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM) pentru independență față de URSS. În prealabil, la 23 mai 1991, Sovietul Suprem al RSS Moldovenești a adoptat Hotărârea cu privire la schimbarea denumirii RSS Moldova în Republica Moldova.

„Republica Moldovenească Nistreană” (RMN) este rezultatul mișcării separatiste din regiunea de est (teritoriul de pe malul stâng al Nistrului) a Republicii Moldova, mișcare ce a luat naștere ca formă de protest față de procesul de emancipare a RSSM, de la sfârșitul anilor '80, și care se preconiza să ducă la separarea ulterioară de Uniunea Sovietică. Liderii separatiști se pronunțau pentru păstrarea URSS și intrarea Transnistriei în componența Uniunii reformate, ca membru autonom sau independent de RSSM. Exprimând interesele centrului unional și a forțelor conservatoare, mișcarea de la Tiraspol a reușit să se „autodetermine” concomitent cu cea de la Chișinău, prin aceasta demonstrându-se scopul real al „independenței” Transnistriei - oprirea secesiunii Moldovei de Uniunea Sovietică.

Astfel, la 2 septembrie 1990, a fost proclamată Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Transnistreană (RSSMT) în componența URSS (după ce fusese proclamată și RSS Găgăuză în componența Uniunii Sovietice, la 19 august 1990), iar la 25 noiembrie 1990 a fost ales „prin vot universal, Sovietul Suprem al RSSMT”. Drept moment important pentru consolidarea statalității RMN este considerată ziua de 1 decembrie 1991, când „populația Transnistriei

și-a ales președintele și s-a pronunțat în cadrul unui referendum pentru existența statului transnistrean independent” în proporție de 98% din cei aproape 80% de participanți la scrutin, conform datelor „oficiale” tiraspolene³.

La 25 august 1991, „Republica Moldovenească Nistreană” își proclamă independența, eveniment care trebuia să saboteze proclamarea independenței depline a R. Moldova, stabilită pentru data de 27 august.

Separatiștii au încercat să demonstreze existența unui drept obiectiv pentru crearea în Transnistria a unei republici suverane, invocând specificul etnic și istoric al regiunii care ar reprezenta pământ rusesc strămoșesc, ce nu a fost niciodată în componența unui stat românesc. Componența etnică și dominația politică asupra Transnistriei, până în perioada contemporană, nu pot fi apreciate univoc în baza surselor existente, chestiunea rămânând extrem de politizată.

Drept argumente pentru a susține necesitatea obținerii independenței, liderii mișcării separatiste au prezentat specificul etnic al populației transnistrene, care ar constitui un *popor transnistrean* ce are dreptul la autodeterminare, și politica de discriminare a puterii de la Chișinău față de minoritatea rusă.

Totuși, realitatea este diferită: la recensământul unional din 1989 (cu un an înainte de proclamarea RSSMT), nimeni în Transnistria nu s-a autodefini în calitate de „transnistrean”; din contră, 40% din populația regiunii s-a considerat ca fiind „moldovenească”⁴. Însă, este adevărat și faptul că moldovenii transnistreni se deosebeau de cei basarabeni printr-un nivel mai avansat de rusificare, de aici și respingerea manifestărilor pro-române și unioniste ce aveau loc la Chișinău, văzute ca un pericol serios pentru poziția privilegiată în societate a rușilor și rusofililor, în general. Totodată, politica oficială în RSSM față de minoritățile etnice se deosebea printr-un grad sporit de toleranță în comparație cu situația din alte republici sovietice.

De asemenea, Declarația de Independență a R. Moldova, prin care au fost declarate nule Pactul Ribbentrop-Molotov (23 august 1939) și actul din 28 iunie 1940 (ocuparea Basarabiei de către

Uniunea Sovietică), nu constituie un argument juridic pentru mișcarea separatistă, Chișinăul fiind succesorul RSSM, incluzând și regiunea transnistreană. Practic, crearea Republicii Moldovenești Nistrene a fost un act ilegal, atât din punct de vedere juridic, cât și din considerente istorice și etnice, regiunea transnistreană neavând drept la autodeterminare. La 17 septembrie 2006, autoritățile separatiste au organizat un referendum privind viitorul statut al Transnistriei, o majoritate largă sprijinind independența față de Moldova și aderarea la Federația Rusă. Rezultatele acestui referendum nu au fost, însă, recunoscute de comunitatea internațională.

Desfășurarea „fazei militare” (martie – iulie 1992) a conflictului moldoveano – transnistrean

Evenimentele din 1990-1991 au reprezentat începutul confruntărilor dintre Chișinău și Tiraspol, pe de-o parte, și Chișinău și Moscova, pe de altă parte. Criza care a urmat a fost tipică pentru ceea ce a ajuns să însemne un „conflict înghețat”: escaladare militară, intervenție externă, încetarea focului sub auspiciile trupelor de menținere a păcii (rusești), ulterior mini-crize provocate periodic între cele două entități de către puterea regională direct interesată în perpetuarea incertitudinii (Federația Rusă). Conflictul militar nu a avut amploarea altora din spațiul ex-sovietic (disproporția de forțe între combatanți fiind prea mare), acțiunile ofensive/defensive desfășurându-se în perioada martie - iulie 1992.

Luarea cu asalt a sediului poliției din Dubăsari de către forțele paramilitare, la 2 martie 1992, este considerat, oficial, momentul declanșării conflictului armat transnistrean, președintele moldovean Mircea Snegur autorizând intervenția militară pe malul estic al Nistrului. De altfel, hărțuirea autorităților legale de către unitățile combatante ale separatiștilor s-a accentuat doar în momentul în care Tiraspolul a considerat că este pregătit pentru a forța lucrurile. Era rezultatul a doi ani de pregătiri intense, constanta pe care o remarcăm pe toată durata de desfășurare a crizei fiind Armata a 14-a a Federației Ruse, care a

avut rolul de a influența situația operativă în concordanță cu obiectivele Moscovei.

După asaltul de la Dubăsari, organele administrației locale și polițiștii se retrag la Cocieri, care devine unul din centrele de rezistență moldovenească pe malul stâng al Nistrului. Între timp, trupele transnistrene blochează podurile peste Nistru, instalând posturi de control și blindate.

Pe 3 martie 1992, gardiștii și cazacii atacă satul Cocieri, dar sunt respinși. Seara, în Cocieri ajung întăririle trimise de la Chișinău - o unitate a poliției cu destinație specială care trece Nistrul pe gheață. La Tighina (Bender), administrația transnistreană blochează căile de acces dinspre Chișinău și întrerupe emisiile televiziunii naționale a Republicii Moldova în oraș⁵. În ziua următoare este atacat satul Coșnița, o altă localitate din stânga Nistrului care refuză să treacă în subordinea administrației de la Tiraspol. Au loc schimburi de focuri între gardiști și cazaci și cei 15 polițiști aflați în sat la acel moment, zilele următoare fiind luate cu asalt și alte posturi ale poliției moldovenești.

O primă încercare de încetare a focului are loc la 19 martie, când Parlamentul de la Chișinău propune Tiraspolului un compromis, constând într-un proiect de acordare a statutului de zonă economică liberă pentru Transnistria și într-o modificare a legii privind organizarea teritorială. O zi mai târziu, la reuniunea OSCE de la Helsinki, este creat un mecanism cvadripartit de reglementare a conflictului transnistrean din care fac parte Republica Moldova, România, Rusia și Ucraina (România va ieși ulterior din acest mecanism), astfel că la 24 martie 1992 se semnează un prim acord de încetare a focului și are loc schimbul de prizonieri.

Dar ostilitățile sunt reluate începând cu 1 aprilie, poliția moldovenească încercând să instituie controlul asupra orașului Tighina. În aceeași zi, președintele Boris Elțin semnează decretul în baza căruia unitățile Armatei a 14-a de pe teritoriul Republicii Moldova erau declarate parte componentă a forțelor armate ruse, sub noua denumire de „Grup Operativ al Forțelor Ruse (OGRV – „Оперативная Группа Российских Войск”) în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”⁶.

Implicarea Moscovei devine oficială, de facto, la 5 aprilie 1992, odată cu sosirea la Tiraspol a vicepreședintelui rus A. Ruțkoi, ce se pronunță deschis pentru „suveranitatea și independența poporului transnistrean”. Trupele ruse se implică activ în ostilități, comandantul Armatei a 14-a, generalul Netkaciov înaintând un ultimatum președintelui Mircea Snegur și cerând ca forțele moldovenești să se retragă la 15 km de Tighina. Pe 5 aprilie, în acest oraș intră 20 de blindate ale armatei ruse, având arborate drapelul Federației Ruse.

Prim-ministrul Republicii Moldova, Valeriu Muravschi, președintele Sovietului Suprem de la Tiraspol, Grigori Marakuța, și comandantul Armatei a 14-a semnează, la Chișinău, un nou Acord de încetare a focului. Departamentul de Stat al SUA difuzează o declarație în care se pronunță împotriva unei intervenții militare externe, apreciind ca fiind admirabilă puterea de reținere a guvernului moldovean, în fața atâtor provocări. De asemenea, Washingtonul cerea insistent forțelor transnistrene să continue negocierile cu Republica Moldova; acordul este încălcat de forțele de la Tiraspol⁷.

Tot în aprilie 1992 continuă tratativele în cadrul mecanismului cvadripartit - Republica

Moldova, România, Rusia și Ucraina - la nivel de miniștri de externe. Se semnează protocolul grupului de lucru pentru stabilizarea situației în Tighina, care prevede dezarmarea formațiunilor paramilitare, repatrierea mercenarilor, deminarea zonei, asigurarea ordinii de către poliția moldovenească și miliția separatistă. Pe 17 aprilie, la Chișinău are loc o nouă reuniune cvadripartită la care se adoptă statutul Comisiei mixte pentru controlul respectării încetării focului, stabilindu-se un număr de 400 de observatori care să supravegheze linia cu o lungime de 262 km ce separa poliția moldovenească de forțele rebele.

În prima jumătate a lunii mai 1992, au loc mai multe atacuri asupra posturilor de poliție moldovenești de la Cocieri, Coșnița, Gura Bâcului, Drăgălina, Dubăsari-Pod, Roghi. Pe 19 mai, criza se amplifică în urma unui ordin al ministrului rus al Apărării, Pavel Graciov, care cerea comandamentului Armatei a 14-a să fie gata de luptă. Trupele ruse părăsesc unitățile de dislocare și ocupă poziții alături de gardiștii transnistrenei, susținându-i logistic direct. Confruntările militare alternează cu perioade de acalmie până la jumătatea lunii iunie, când separatiștii reîncep luptele la Tighina, Cocieri, Coșnița, Corjova, Dubăsari, Doroțcaia, Pohrebea.

Tot în iunie, la Tiraspol sunt arestați membrii grupului Ilașcu și condamnați la moarte, iar ulterior la termene lungi de detenție⁸.

Epicentrul războiului devine regiunea Tighina și, în principal, orașul, un important centru industrial. Pe 19 iunie are loc un atac al gardiștilor și cazacilor transnistreni asupra poliției moldovenești din Tighina; polițiștii reușesc să se mențină pe poziții, iar noaptea le vin în ajutor alte detașamente de polițiști și voluntari de la Varnița. În dimineața de 20 iunie, orașul se afla în cea mai mare parte sub controlul trupelor moldovene. Tancuri ale Armatei a 14-a încearcă să forțeze podul dinspre Tiraspol spre Tighina, dar sunt oprite de forțele moldovene.

Aici au loc cele mai sângeroase lupte de pe întreaga durată a războiului de pe Nistru. Timp de două zile, 20 și 21 iunie, asupra Tighinei se trage cu armament greu; concomitent sunt atacate localitățile Dubăsari, Cocieri, Doroțcaia, Coșnița⁹. În final, trupele ruse și cele transnistrene reușesc să forțeze podul și să intre în oraș, care, și în prezent, se află sub administrație separatistă¹⁰.

După numirea, la 28 iunie 1992, în funcția de comandant al OGRV a generalului Alexander Lebed, confruntarea dintre cele două părți se intensifică, acesta nemaiținând seama de „neutralitatea armată”, declarată de către Moscova. Astfel, în noaptea de 2 spre 3 iulie 1992, pozițiile moldovenești devin ținta artileriei ruse, care acționează fără vreo reținere. Evenimentele evoluau clar în defavoarea Chișinăului, disproporția de forțe fiind prea mare pentru ca autoritățile legale să poată spera într-un deznodământ favorabil.

Compromisul era singura decizie rațională pentru a nu se pierde controlul și asupra restului teritoriului Moldovei, astfel că, la 21 iulie 1992, la Moscova a fost semnat *Acordul cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat în regiunea transnistreană a Republicii Moldova*, de către președinții R. Moldova și F. Ruse, Mircea Snegur, respectiv Boris Elțin¹¹. Principalele prevederi ale documentului se refereau la: încetarea focului și a tuturor acțiunilor militare; retragerea efectivelor militare și a unităților militare, tehnicii și armamentului

din zona acțiunilor militare; crearea Zonei de securitate și stabilirea măsurilor specifice privind regimul orașului Bender, ca loc de amplasare a Comisiei Unificate de Control.

Deși principalul obiectiv al Acordului – încetarea confruntărilor armate a fost atins, celelalte două funcții esențiale ale documentului, respectiv crearea Zonei de securitate și eliminarea tuturor obstacolelor în calea liberei circulații a mărfurilor, serviciilor și persoanelor, nu au fost îndeplinite¹². Acordul nu a creat terenul propice unor negocieri ulterioare favorabile reglementării problemei transnistrene, ci, mai degrabă, „a înghețat” conflictul pe termen nedefinit.

În ceea ce privește pierderile înregistrate de cele două părți, acestea nu sunt foarte precise. Ca urmare a ostilităților din 1991-1992, au decedat, conform oficialilor RMN, 812 transnistreni, inclusiv 310 civili; numărul răniților a fost de 2485 persoane, inclusiv 231 civili. Moldova nu a dezvăluit cifrele oficiale cu privire la numărul de decedați și răniți. Conform estimărilor lui V. Mukomel, la care fac referință experții moldoveni și ruși, numărul total de decese în rândul forțelor constituționale ale Republicii Moldova, în anul 1992, a fost de 320 de persoane¹³.

Conform datelor șefului statului-major al Forțelor Armate ale Republicii Moldova, pierderile zilnice din partea R. Moldova, în ultimele zile ale conflictului, au fost de 10-15 persoane ucise și 40-45 rănite. De la 12 iunie 1992 până la finalizarea ostilităților au fost ucise 165 de persoane, iar 1022 rănite, atât militari, cât și civili¹⁴. Astfel, conform datelor de mai sus, numărul total de decedați de ambele părți, ca urmare a conflictului armat, a fost de aproximativ 1132 de persoane, iar cel al răniților de peste 3500.

Rezultatul operațiunilor militare a fost evident – separatiștii au consolidat bazele pseudo-statului transnistrean, asupra căruia Chișinăul a pierdut orice control. Acordul de încetare a focului din 21 iulie 1992, punând capăt „fazei militare”, a deschis o nouă filă în conflictul moldoveano - transnistrean (valabilă și în prezent) – cea de existență, de facto, a două state într-un singur stat unitar, de jure, și de implicare legalizată a Moscovei în politica internă a Republicii Moldova.

Aprecieri referitoare la aparatul militar și structurile informative ale „Republicii Moldovenești Nistrene”, începând cu destrămarea Uniunii Sovietice

Experiența înregistrată în procesul de înăbușire a mișcărilor pentru independență, în special în Țările Baltice sau împotriva populației civile, a demonstrat faptul că implicarea directă a forțelor armate regulate este inefficientă din punct de vedere militar și aduce grave prejudicii pe plan politic și al imaginii internaționale a Uniunii Sovietice „democratizate”.

De aceea, în cazul secesiunii Moldovei, autoritățile civile și militare sovietice, ulterior ruse, au acționat într-o manieră adaptată noilor condiții socio-politice. Unitățile militare subordonate Moscovei au avut misiunea de a servi drept bază de sprijin psihologică, ideologică, tehnică și cu efectiv pentru formarea, înzestrarea și, în continuare, pentru suportul și protecția formațiunilor militare teritoriale alcătuite din anumite categorii ale populației locale, care, din start, nu acceptau ideea independenței naționale și erau totalmente fidele Moscovei.

Din aceste categorii făceau parte colaboratorii activi și de rezervă ai KGB-ului, ofițerii din cadrul și din rezerva armatei sovietice (în special cei din structurile politice), activiștii Partidului Comunist și o parte a colectivelor muncitorești de la uzinele complexului industrial-militar¹⁵. Desigur că factorul naționalității celor selectați a fost destul de important, în condițiile în care mișcarea de renaștere națională și, în special, Frontul Popular, deseori nu făcea o distincție clară între lozincile anti-URSS de cele cu conotație generală anti-rusă. Cu atât mai mult, Moscova n-a ratat șansa de a specula tema unirii Moldovei cu România, care a facilitat consolidarea unei părți a populației în jurul ideii separatismului transnistrean.

La indicația Comitetului Central al PCUS, estimarea condițiilor politice, ideologice, sociale și militare de implementare a acestui scenariu a fost efectuată în prealabil de serviciile secrete, în special KGB și GRU.

În anul 1990, la Tiraspol, a fost format așa-zisul Consiliu de Apărare, în componența căruia a intrat și comandantul Armatei a 14-a, generalul

Grigori Iacovlev (din ianuarie 1992, generalul I.Netcacev); misiunea principală a acestui Consiliu era aceea de a crea formațiunile militare pentru apărarea regimului separatist.

În continuare, în primăvara-vara anului 1991, sub conducerea nemijlocită a Ministerului Apărării și KGB-ului de la Moscova, prin intermediul organelor de partid și de securitate locale, comandamentului Armatei a 14-a (în special a organelor sale politice) și comisariatelor militare din teritoriu, a început selectarea cadrelor și formarea așa-numitei Gărzi Republicane¹⁶ a Transnistriei și a detașamentelor apărării teritoriale (DAT)¹⁷. În scopul susținerii acestor acțiuni, imediat după declararea independenței Republicii Moldova (27 august 1991), în unitățile militare dislocate pe malul stâng al Nistrului s-a desfășurat o campanie intensă de îndoctrinare a personalului militar în spiritul șovinismului rus și urii față de mișcarea de independență națională.

Analistii consideră că, în realitate, prin crearea Gărzii republicane și a detașamentelor populare, Moscova a încercat să disimuleze ceea ce în limbaj militar se numește mobilizarea rezervelor teritoriale ale armatei, proces la care se recurge în caz de pericol de război. Succesiunea acțiunilor și lista protagoniștilor principali ai acestor evenimente demonstrează că și schema de mobilizare utilizată a fost cea clasică, moștenită din perioada Războiului Rece¹⁸: serviciile de informații KGB și GRU (ca organe de cercetare politică, ideologică și militară), Comitetul Central al Partidului Comunist (ca organ de decizie politică), Ministerul Apărării cu subdiviziunile sale teritoriale (ca organe de conducere centrale și locale), comisariatele militare (ca organe de mobilizare a militarilor din rezerva armatei) și unitățile militare (ca baze de echipare și înarmare a rezervelor mobilizate).

Elementul de noutate l-a constituit apariția ca factor coagulant a întreprinderilor industriale, ce au fost locul ideal pentru perioada de structurare a mișcării separatiste.

Conflictul armat din raioanele din stânga Nistrului a avut un caracter inspirat și dirijat de către Moscova prin implicarea Armatei a 14-a din cadrul forțelor regulate ruse de partea

forțelor separatiste; inclusiv acțiunile populației civile de așa-zisă blocare a unităților militare și transmiterea forțată a armamentului și tehnicii militare, precum și trecerea unor unități militare în subordinea directă a regimului separatist, au fost etape ale unor scenarii pregătite din timp.

Prin eforturi demne de o cauză mai bună, RMN va dispune, la începutul anului 1992, de o reală forță armată, alcătuită din: „garda republicană” care număra 8.000 de combatanți, subordonată Direcției de Apărare a Transnistriei; miliția (inclusiv batalionul special Dnestr) 5.000 luptători, se subordona Direcției de Interne a RMN; detașamentele teritoriale de salvare cu 4.000 de angajați; „regimentele muncitorești” și cazacii, în număr de 3.000-4.000 (mulți dintre aceștia erau, de fapt, mercenari veniți din Rusia)¹⁹ - în total, aproape 20.000 de persoane înarmate. Detașamentele respective au fost echipate cu armament și muniții, provenind, în cea mai mare parte, din depozitele Armatei a 14-a.

În plus, în tabăra separatiștilor trebuie să adăugăm și Armata a 14-a rusă, cu un efectiv de 6.500 persoane (o divizie motorizată, 2 regimente de artilerie, un regiment de tancuri, un regiment antitanc, 2 regimente de pontonieri, un regiment de rachete, o escadrilă de elicoptere)²⁰.

Imediat după încetarea ostilităților militare (iulie 1992), autoritățile de la Tiraspol și-au intensificat eforturile de consolidare a capacităților militare și de securitate, fiind puternic sprijinite de armata rusă care deține, în continuare, enorme cantități de muniție și peste 1500 de militari. Deși și-a asumat, încă din anul 1999, obligația de a retrage munițiile de pe teritoriul Republicii Moldova, Federația Rusă nu a respectat angajamentul; prezența trupelor și munițiilor rusești pe teritoriul transnistrean constituie unul din motivele principale care împiedică reglementarea conflictului, reprezentând un veritabil instrument de presiune și „monitorizare” a liniei politice a Chișinăului²¹.

Toate aceste forțe sunt constituite „în scopul apărării suveranității, independenței, integrității teritoriale a republicii, a drepturilor și libertăților cetățenilor”²². Potențialul militar se datorează atât

completărilor patrimoniului militar transnistrean din depozitele fostei Armate a 14-a staționate pe teritoriul Transnistriei²³, cât și politiciile de educare în spirit agresiv împotriva inamicului permanent – R. Moldova și activității centralizate de producere ilegală și de comercializare a armamentului, nerecunoscută oficial de administrația tiraspoleană.

Nu trebuie neglijată nici capacitatea Moscovei și a separatiștilor de a influența deciziile adoptate la Chișinău prin șantajarea unor înalți funcționari de stat moldoveni, ale căror dosare „sensibile”, provenite din arhivele KGB-ului sovietic, fuseseră transportate la Tiraspol în toamna anului 1989. Totodată, așa-numitul minister al Securității (din ianuarie 2012 transformat în Comitetul pentru Securitatea Statului - KGB), încă din momentul constituirii sale la 16 mai 1992, era un organ represiv și în afara oricărui control al puterilor civile din Transnistria, depinzând exclusiv de Moscova²⁴.

Potențialul său militar permite și în prezent regimului de la Tiraspol să asigure controlul frontierelor „de stat” și „independența”, în cazul în care Chișinăul ar încerca să restabilească prin forță suveranitatea asupra regiunii transnistrene, și să garanteze „suveranitatea” declarată.

Așadar, în cazul conflictului din R. Moldova, serviciile de intelligence ale Uniunii Sovietice – KGB și GRU, ulterior (după încetarea ostilităților) ale Federației Ruse - SVR, FSB și GRU, alături de unitățile armatei regulate, au acționat profesionist, creând condițiile necesare atingerii obiectivului politic strategic impus de autoritatea centrală și anume menținerea controlului, prin intermediul factorului separatist, asupra statului R. Moldova, influențându-i evoluția internă și opțiunile externe de securitate.

Considerații privind aparatul militar și structurile de intelligence ale R. Moldova

După declararea independenței Republicii Moldova, patrimoniul formațiunilor militare sovietice de pe teritoriul moldovean a fost declarat proprietate a R. Moldova (14 noiembrie 1991), iar la 18 martie 1992, în scopul creării bazei pentru constituirea Armatei Naționale, unitățile

militare dislocate pe teritoriul R. Moldova au fost trecute sub jurisdicția ei. Întreaga tehnică militară și armamentul unităților militare urmau să fie preluate de către Ministerul Apărării al Republicii Moldova²⁵.

Acțiunile Republicii Moldova, îndreptate spre crearea forțelor armate proprii, au activat contra-acțiunile Moscovei și, ca prim pas, Chișinăul, implicat deja în conflictul armat cu regimul separatist, a fost obligat să accepte divizarea trupelor ex-sovietice în forțe militare ale Moldovei și trupe sub egida CSI. În plus, acele unități pe care armata rusă a fost obligată să le predea autorităților moldovene erau în mare parte nefuncționale, deoarece armamentul și mijloacele tehnice fuseseră sabotate²⁶.

Deși slăbiciunile cauzate de lipsa armamentului greu din dotare și insuficiența personalului pregătit de război erau evidente, inexistența unei conduceri strategice la Chișinău, capabile să structureze o strategie militară unitară, a fost cel mai greu de suplinit, determinând evoluția ulterioară a evenimentelor. Acțiunile haotice și necoordonarea autorităților legal constituite ale R. Moldova sunt dominante pe parcursul derulării ostilităților, aspecte care reies pregnant din mărturiile celor direct implicați în combaterea separatismului, în confruntările militare ale anului 1992.

Acest fapt este explicabil prin lipsa unei instituții militare consolidate deoarece Armata Națională a fost înființată pe 3 septembrie 1991, prin decret al președintelui Mircea Snegur și de abia la 5 februarie 1992 a fost creat Ministerul Apărării, ca instituție de conducere a forțelor armate. În același sens, amintim și organizarea Marelui Stat Major, la 24 aprilie 1992, prin decizia guvernului (generalul Tudor Dabija fiind desemnat șef al Statului Major)²⁷; în componența acestuia au fost incluși primii generali și ofițeri cu studii militare superioare și experiență de luptă, căpătată în diferite conflicte armate purtate de Uniunea Sovietică (în primul rând Afganistan).

Practic, Chișinăul a trebuit să gestioneze o situație atât de complexă fără o instituție de forță funcțională, astfel că poliția moldovenească a reprezentat, în etapa inițială a războiului,

principala structură combatantă împotriva separatiștilor transnistreni. Primele unități militare (formate în cea mai mare parte din rezerviști) și-au ocupat pozițiile pe linia frontului începând cu 17 mai 1992, devenind în scurt timp „coloana vertebrală” a eterogenei forțe militare a autorităților moldovene, deși dispuneau de numai 10-15% din numărul necesar de ofițeri și subofițeri și aveau un serios deficit de armament, tehnică și muniții²⁸. Se estimează, neexistând date precise, că forțele combatante legale se situau în jurul cifrei de 10.000²⁹ - polițiști, militari și voluntari, inclusiv din România, așa cum declara președintele Snegur într-un interviu, fără însă să ofere alte detalii³⁰.

De altfel, era oarecum firesc să se întâmple așa, din moment ce persoanele cu putere de decizie nu aveau, în cea mai mare parte, experiență în ceea ce privește crearea unor capacități militare și de securitate adecvate unei situații excepționale, precum cea cu care se confrunta noul stat. Generalul Ion Costăș, primul ministru al Apărării al Republicii Moldova, nota în lucrarea sa memorialistică, referitor la greutățile întâmpinate în anii 1991-1992: „*Strategia de formare a Armatei Naționale pe baza unităților militare ale Armatei Sovietice, dislocate în Moldova, este greșită, întrucât conducerea Republicii nu poate fi sigură niciodată de loialitatea unei astfel de armate. Transformarea acesteia într-o armată realmente națională într-un termen scurt, de 2-3 ani, este practic imposibilă, întrucât Republica nu dispune de corpul ofițeresc necesar și nici de un buget suficient. R. Moldova, în loc să primească o compensație în schimbul găzduirii unei armate străine pe teritoriul ei, va fi nevoită să întrețină singură această armată. Subordonarea efectivă a acesteia Ministerului Apărării nu garantează Guvernului faptul că acesta va dispune, într-adevăr, de patrimoniul acestor unități, după cum crede de cuviință. Experiența altor state, de exemplu a țărilor baltice, atestă că în problematica creării forțelor armate trebuie să te bazezi numai pe propriile forțe*”³¹.

Militarii cu funcții de conducere aflați pe teren, având conducerea tactică a operațiunilor, își exprimă frustrarea cauzată de inconsistența

politicii militare a guvernului moldovean. În acest sens, generalul de poliție Anton Gamurari, care conducea în 1992 Brigada de Poliție cu destinație specială Fulger (unitatea de elită a Poliției moldovenești), arată modul în care, succese militare, cu posibile evoluții în favoarea Chișinăului, nu au fost fructificate: „Am ajuns până la Goian, la granița cu Ucraina, dar ni s-a dat ordin să ne întoarcem”, a menționat acesta. „Cum se întâmpla ceva, Smirnov îl suna pe Elțin. Acesta telefona la Chișinău, la Snegur, pe care-l amenința că ne bombardează țara. Se dădea ordin să ne întoarcem”³².

Alexandru Ganenco, colonelul din Securitatea R. Moldova care a coordonat segmentul de front Râbnîța-Delațu, din stânga Nistrului, aduce în discuție și aspectul eterogenității trupelor moldovenești: „*spun foștii luptători, pe teren erau mai multe conflicte de comunicare și putere între grupările paramilitare de voluntari, poliști și conducerea armatei. Coloneii și generalii de armată nu aveau încredere în cei de Securitate deoarece considerau că majoritatea era de origine rusofonă și pledau pentru păstrarea Uniunii Sovietice. La rândul lor, angajații Securității susțin că exista o luptă de putere în sânul generalilor de armată, iar pe poliști îi considerau fără experiență în tranșee*”.

Referitor la eșecul aprecierii situației strategice de către conducerea politico-militară a Moldovei (în care factorul politic a avut o influență negativă) aducem în discuție începutul confruntărilor armate, 2 martie 1992: „*Situația operativă era vizibil favorabilă Brigăzii speciale de poliție. Acum puteau elibera fără probleme și cu pierderi minime Dubăsarul și să pună stăpânire pe un cap de pod enorm până la frontiera cu Ucraina. Se raportă la centru de unde li s-a ordonat să aștepte. Timpul trecea, iar de la Chișinău nu venea nici un răspuns. Văzând că se pierde timp prețios și inițiativa operativă, locotenent-colonelul Gamurari își diviză unitățile în două grupuri și ordonă pe propriul risc și răspundere unui grup să elibereze Dubăsarul, iar al doilea să închidă magistrala Râbnîța-Dubăsari și să ajungă la frontiera cu Ucraina.*

La 5 martie, printr-un atac fulger, detașamentul de poliție cu destinație specială comandat de căpitanul Cazacu a scos inamicul din satul Roghi și a pus stăpânire pe magistrala Râbnîța-Dubăsari (...) Astfel, în scurt timp și fără mari dificultăți, „beretele negre” au ajuns până la frontiera cu Ucraina, divizând astfel Transnistria în două părți. În scurt timp însă li s-a ordonat să se întoarcă pe pozițiile inițiale, deși conștienți de situație, comandații de toate rangurile au cerut ca succesul realizat să fie păstrat și consolidat. Era un lucru evident, în special pentru situația ulterioară (...) Dar s-au văzut nevoiți să se retragă...”³³.

După încheierea ostilităților militare și intrarea în vigoare a acordurilor privind reglementarea situației, R. Moldova a depus eforturi susținute pentru a-și consolida aparatul militar național, dar rezultatele sunt încă modeste, atât datorită problemelor economice, cât și a divizării societății. Aceasta în ciuda faptului că autoritățile de la Chișinău, începând cu anul 2006 (când R. Moldova semnează Planul Individual de Parteneriat cu NATO) își asumă și angajamentul lansării Analizei Strategice a Apărării Naționale și depun eforturi considerabile pentru asigurarea unui cadru legislativ conform cu necesitățile de securitate ale statului.

Concluzii

R. Moldova rămâne, în continuare (la două decenii și jumătate după încetarea ostilităților) relevantă pentru F. Rusă, de unde și atitudinea constantă a fostei superputeri de sprijinire a autorităților de la Tiraspol. Încă din noiembrie 1995, Duma de Stat a adoptat o hotărâre prin care cerea președintelui Elțin să recunoască Transnistria drept zonă de interes strategic pentru Moscova, „ținând seama de tendința de extindere a NATO spre est”³⁴. În prezent, importanța Transnistriei rezidă mai puțin în prezența unei populații rusofone, cât în faptul că, prin intermediul său, Moscova „poate menține R. Moldova sub tutelă, Ucraina sub control și Balcanii sub supraveghere”³⁵.

De aceea, în viitorul previzibil, ținându-se seama de „înghețarea” conflictului din

Ucraina (declanșat în februarie 2014), Moscova va continua să joace cartea transnistreană, încercând să împiedice, pe o perioadă nedefinită, reglementarea crizei transnistrene; astfel, Moldova rămâne „în zona gri” a Europei, sub influență rusă.

Deoarece nu există vreo posibilitate ca reunificarea statului moldovean să se realizeze apelându-se la instrumentele militare, rămâne exclusiv calea dialogului și a compromisului politic. Instrumentele politice trebuie să constituie singura modalitate de sensibilizare și implicare a comunității internaționale în acest conflict regional „înghețat”, mai ales că Tiraspolul, conștient de atuurile sale, apelează periodic la provocări în vederea testării capacității de reacție a Chișinăului.

O astfel de provocare o constituie și decizia liderului de la Tiraspol, Vadim Krasnoselski care, la 28 aprilie 2017, a semnat documentul ce prevede procedura de arborare pe teritoriul regiunii transnistrene a drapelului de stat al F. Ruse³⁶ „ca simbol al alipirii Transnistriei la Federația Rusă”. Potrivit presei din regiune, drapelul rus urmează să fie arborat, alături de cel transnistrean, pe toate clădirile administrative din RMN; de asemenea, va fi arborat în sălile de judecată, în sălile de conferințe, dar și în cadrul organelor administrației publice locale din regiunea separatistă.

Bibliografie:

1. BABELE, Mihai, *Brigada cu destinație specială*, Chișinău, 2010.
2. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=103&>
3. COSTAȘ, Ion, *Transnistria 1989-1992. Cronica unui război „nedeclarat”*, Editura RAO, București, 2012.
4. ENACHE, Marian, CIMPOEȘU, Dorin, *Misiune diplomatică în Republica Moldova, 1993-1997*, Polirom, Iași, 2000.
5. GORELOVA Elena, ȘELARI Galina, *Costurile conflictului transnistrean și beneficiile soluționării lui*, Centrul de Investigații Strategice și Reforme (CISR), Chișinău, 2009, <http://www.cisrmd.org/pdf/Report%20ROM%20Master%20Draft%20vEG.pdf>
6. GORGAN, Alexandru, *Războiul pentru apărarea integrității teritoriale și a suveranității Republicii Moldova din 1992. Rolul și locul structurilor de forță în contracararea acțiunilor antistatale de dezmembrare a țării*, în PROMEMORIA, Revista Institutului de Istorie Socială, Vol. II, Nr. 3/2012.
7. GRIBINCEA, Mihai, *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor stabilizator sau sursă de pericol*, Chișinău, 1998.
8. Institutul de Politici Publice, *Aspectul militar în soluționarea conflictului din zona de est a Republicii Moldova*, Chișinău, 2001, Studiu elaborat în cadrul proiectului IPP „Managementul conflictelor”, p.4, <http://www.ipp.md/lib.php?l=ro&idc=162&year=&page=2>
9. Institutul de Politici Publice, *Soluționarea conflictului transnistrean. Caracteristica succintă a procesului de negocieri*, Chișinău, 2010, http://www.ipp.md/public/files/Proiecte/blacksee/rom/Aparece_ROM.pdf
10. Moldova.ORG, <http://www.moldova.org/>
11. NANTOI, Oazu, *Conflictul Transnistrean - anul 2010*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, <http://www.ipp.md>
12. NANTOI, Oazu, *Studiul cu privire la situația în raioanele de Est a Republicii Moldova (1992 - 2000)*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, 2001, <http://www.ipp.md/lib.php?l=ro&idc=162&year=&page=2>
13. *Războiul din Transnistria*, 2 martie 2013, <http://www.basarabia91.net/2009/04/razboiul-din-transnistria.html>
14. TRENIN, Dmitri, *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*, Moscow, Carnegie Moscow Center, 2001.
15. WOLFF, Stefan, *Managing a Local Conflict in a Complex Regional Environment*, in „Crisis Management and Conflict Prevention in Eastern Europe and the Balkans: Lessons for Ukraine-EU Cooperation”, edited by Tetyana Malyarenko and Stefan Wolff, International Association for Institutional Studies, „Skhidniy Vidavnychiy Dom” Publishing House, 2012.

- ¹ „Componenta etnică a Republicii Moldova“, 17 Mai 2005, <http://social.moldova.org/news/componenta-etnica-a-republicii-moldova-2699-rom.html>.
- ² „Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova“, <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=103&>
- ³ Ira Rurac, *Separatismul și impactul lui asupra procesului de edificare a statalității în Republica Moldova*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, 2002, p. 9, <http://www.ipp.md/lib.php?l=ro&idc=171&year=&page=4>
- ⁴ Ibidem, p.10.
- ⁵ „Războiul din Transnistria“, 2 martie 2013, <http://www.basarabia91.net/2009/04/razboiul-din-transnistria.html>.
- ⁶ Institutul de Politici Publice, *Soluționarea conflictului transnistrean. Caracteristica succintă a procesului de negocieri*, Chișinău, 2010, http://www.ipp.md/public/files/Proiecte/blacksee/rom/Aparece_ROM.pdf.
- ⁷ „Războiul din Transnistria“, 2 martie 2013, <http://www.basarabia91.net/2009/04/razboiul-din-transnistria.html>.
- ⁸ Ibidem.
- ⁹ „De la Dubăsari la Tighina – o scurtă cronologie a conflictului transnistrean“, 03.03.2010, Grupul de presă IMEDIA, Chișinău, <http://www.imedia.md/libview.php?l=ro&id=1134&idc=255>.
- ¹⁰ În urma acestor lupte și-au pierdut viața aproximativ 200 de militari și civili moldoveni, alți 300 au fost răniți.
- ¹¹ Oazu Nantoi, *Conflictul Transnistrean - anul 2010*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, p. 5, <http://www.ipp.md>.
- ¹² Institutul de Politici Publice, *Soluționarea conflictului transnistrean. Caracteristica succintă a procesului de negocieri*, Chișinău, 2010, p. 9, http://www.ipp.md/public/files/Proiecte/blacksee/rom/Aparece_ROM.pdf.
- ¹³ Elena Gorelova, Galina Șelari, *Costurile conflictului transnistrean și beneficiile soluționării lui*, Centrul de Investigații Strategice și Reforme (CISR), Chișinău, 2009, p.8, <http://www.cisrmd.org/pdf/Report%20ROM%20Master%20Draft%20vEG.pdf>.
- ¹⁴ Ibidem.
- ¹⁵ *Aspectul militar în soluționarea conflictului din zona de est a Republicii Moldova*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, 2001, Studiu elaborat în cadrul proiectului IPP „Managementul conflictelor”, p.4, <http://www.ipp.md/lib.php?l=ro&idc=162&year=&page=2>.
- ¹⁶ Institutul de Politici Publice, *Soluționarea conflictului transnistrean. Caracteristica succintă a procesului de negocieri*, Chișinău, 2010, http://www.ipp.md/public/files/Proiecte/blacksee/rom/Aparece_ROM.pdf.
- ¹⁷ *Aspectul militar în soluționarea conflictului din zona de est a Republicii Moldova*, op. cit.
- ¹⁸ Ibidem.
- ¹⁹ *De la Dubăsari la Tighina – o scurtă cronologie a conflictului transnistrean*, op. cit.
- ²⁰ „Războiul din Transnistria“, 2 martie 2013, <http://www.basarabia91.net/2009/04/razboiul-din-transnistria.html>.
- ²¹ Vezi pe larg Stefan Wolff, „Managing a Local Conflict in a Complex Regional Environment“, in *Crisis Management and Conflict Prevention in Eastern Europe and the Balkans: Lessons for Ukraine-EU Cooperation*, edited by Tetyana Malyarenko and Stefan Wolff, International Association for Institutional Studies, „Skhidniy Vidavnychiy Dom” Publishing House, 2012, pp. 22-64.
- ²² Mihai Gribincea, *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor stabilizator sau sursă de pericol*, Chișinău, 1998, p.93.
- ²³ Oazu Nantoi, *Conflictul Transnistrean - anul 2010*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, p. 17, [ipp.md/public/files/Publicatii/2010/1Nantoi_pdf.pdf](http://www.ipp.md/public/files/Publicatii/2010/1Nantoi_pdf.pdf).
- ²⁴ Oazu Nantoi, *Studiul cu privire la situația în raioanele de Est a Republicii Moldova (1992 - 2000)*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, 2001, p. 2, <http://www.ipp.md/lib.php?l=ro&idc=162&year=&page=2>.
- ²⁵ Institutul de Politici Publice, *Aspectul militar în soluționarea conflictului din zona de est a Republicii Moldova*, p. 6.
- ²⁶ Majoritatea sistemelor de artilerie transmise R. Moldova aveau blocurile optice distruse, circuite electrice deteriorate, etc; blindatele nu dispuneau de piese de schimb, motoarele fuseseră distruse, etc. Aceeași soartă au avut-o și unitățile de rachete ce urmau să fie utilizate contra separatiștilor.
- ²⁷ <http://www.istoriamilitara.org/agenda-eveniment/457-21-de-ani-de-la-organizarea-marelui-stat-major.html>.
- ²⁸ Alexandru Gorgan, „Războiul pentru apărarea integrității teritoriale și a suveranității Republicii Moldova din 1992. Rolul și locul structurilor de forță în contracararea acțiunilor antistatale de dezmembrare a țării“, în PROMEMORIA, *Revista Institutului de Istorie Socială*, Vol. II, Nr. 3/2012, Chișinău, p. 262.
- ²⁹ „Războiul din Transnistria“, 2 martie 2013, <http://www.basarabia91.net/2009/04/razboiul-din-transnistria.html>.
- ³⁰ <http://www.adevarul.ro/moldova>, 20 septembrie 2011.
- ³¹ Ion Costas, *Transnistria 1989-1992. Cronica unui război „nedeclarat”*, Editura RAO, București, 2012, p.371-372.
- ³² Valentina Basiul, „În 1992, la Nistru, am avut un război de partizani“, 28 februarie 2011, http://www.adevarul.ro/moldova/actualitate/chisinau-In-1992-nistru-avut-razboi-partizani1_50ad3efd7c42d5a66391771d/index.html.
- ³³ Mihai Babele, *Brigada cu destinație specială*, Chișinău, 2010, p. 55-56.
- ³⁴ *Proiectul de Hotărâre a Dumei de Stat a Federației Ruse cu privire la unele probleme ale colaborării dintre Federația Rusă și Transnistria*, în Marian Enache, Dorin Cimpoeșu, Misiune diplomatică în Republica Moldova, 1993-1997, Polirom, Iași, 2000, p. 379.
- ³⁵ Dmitri Trenin, *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*, Moscow, Carnegie Moscow Center, 2001, p. 171.
- ³⁶ „Russia’s flag now officially used along the Transnistrian one in the Pridnestrovian Moldovan Republic“, May 1, 2017, <http://www.moldova.org/en/russias-flag-now-officially-used-along-transnistrian-one-pridnestrovian-moldovan-republic/>.

CONSIDERAȚII TEORETICE PRIVIND CULTURA DE SECURITATE

Corina BUCUR*

Abstract

This paper attempts to define the term and the subsequent notions of security culture. Without pretending to be a comprehensive presentation, I would try to define security culture's principal elements, components and features. In fact, what's security if not the citizen's perception of the intelligence domain and services, within the social frame?

Also I would try to analyze the degree of necessity for the solid culture of security, both for ordinary people and for the specialists of decision making personnel within the framework of national security.

Keywords: security, culture, security culture, intelligence.

Motto: "Knowledge is power".

Introducere

Fenomenul globalizării a transformat întreaga lume, având implicații asupra ordinii internaționale, conectând statele atât din punct de vedere economic și cultural, cât și din prisma riscurilor și amenințărilor de securitate, care pot apărea la nivelul fiecărei țări, ca urmare a unor disfuncții interne.

Într-un mediu internațional de securitate dominat de incertitudine, principiile și valorile democrației sunt puse la îndoială de o serie de evenimente care au avut ca efecte mai multe crize la adresa securității Uniunii Europene, astfel:

- în plan **social**, criza identitară, datorată globalizării și migrației, precum și criza de solidaritate dintre statele membre UE, în contextul revizionismului F.Ruse;
- în plan **economic**, în zona euro, cele mai afectate țări sunt Grecia, Italia, Portugalia, Spania. Brexitul, apostazia democratică din Polonia, Ungaria și

criza migrației reprezintă provocări care continuă și în 2017;

- în plan **politic**, alegerile parlamentare din Germania (septembrie 2017) pot genera riscuri politice.

Printre amenințările la adresa statelor membre UE sunt: terorismul islamic, atacurile cibernetice și războiul informațional al F.Ruse.

Într-un context regional de securitate instabil (criza ucraineană, fluxurile migratorii), **România se poziționează în această regiune ca furnizor de stabilitate și securitate.**

Conceptual vorbind, securitatea nu mai este privită în sens tradiționalist, unde individul ocupa în cadrul statului rolul central, în prezent, securitatea fiind analizată pe mai multe paliere: social, economic, politic, de mediu. Prin urmare, **nevoia de fundamentare a unei culturi de securitate în societate devine esențială pentru consolidarea statală**, revenindu-i misiunea de a oferi individului capacitatea de a înțelege

* *Analist junior în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

dinamica și complexitatea mediului internațional și național de securitate, riscurile, amenințările și vulnerabilitățile la care este acesta este expus, direct sau indirect.

Securitatea națională este o preocupare legitimă și fundamentală a oricărui stat, societățile democratice autodefinindu-se prin importanța acordată valorilor democratice, drepturilor omului și libertăților civile. Securitatea reprezintă o valoare și trebuie să coexiste și să concureze cu celelalte valori pentru care societatea alocă resurse. Astfel, într-un stat democratic, serviciile de informații trebuie să lucreze în contextul respectării drepturilor civile, libertății de exprimare, a puterii legii.

În cazul democrațiilor *tinere*, provocarea consolidării democratice și modul anevoios de reformare a serviciilor de informații derivă din faptul că, în cele mai multe state, există puține informații publice despre acestea și despre misiunile lor. Cei mai mulți dintre politicieni, ca și cea mai mare parte a populației, nu au o cultură în domeniul serviciilor de informații pentru a putea avea o opinie avizată despre acest subiect. În unele țări, s-a format opinia că ele au fost și sunt un colector de informații ce ar putea fi folosit împotriva majorității civililor sau politicienilor. În cele mai multe cazuri, ignoranța cu privire la acest subiect este combinată cu teama. În urma unor cercetări efectuate de către specialiști americani, s-a constatat că, în unele regiuni ale lumii, politicienii ori nu știu nimic despre serviciile de informații, ori, dacă știu, nu vor să se implice în activități ce au legătură cu acestea¹.

Aspecte conceptuale privind „cultura de securitate”

Pentru o înțelegere și o definire clară a conceptelor, se impune definirea separată a securității și a culturii și, pe această bază, a *culturii de securitate*.

Termenul de *securitate* provine din latinescul „*securitas-securitatis*” și semnifică starea de a fi la adăpost de orice pericol, sentimentul de siguranță pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol, percepția de protecție și apărare. Cu alte cuvinte, securitatea reprezintă „acea stare de fapt care

pune la adăpost de orice pericol extern și intern o colectivitate sau un stat oarecare, în urma unor măsuri specifice, ce sunt adoptate și care asigură existența, independența, suveranitatea, integritatea teritorială a statului și respectarea intereselor fundamentale”². De-a lungul istoriei, securitatea a constituit una dintre preocupările esențiale ale umanității, indivizii simțind permanent nevoia de stabilitate, de asigurare a siguranței, context în care a luat naștere conceptul de *securitate*.

Securitatea este un fenomen complex, dificil de analizat și de definit, fiind în continuă schimbare, în funcție de contextul istoric, economic, social, geopolitic și geostrategic. Dacă școlile tradiționale studiau, în principal, securitatea din punct de vedere militar și se rezumau doar la studiul amenințărilor, utilizării și controlului de forțe, odată cu apariția Școlii de la Copenhaga analiza securității a fost abordată pe mai multe paliere³. Barry Buzan face distincție între dimensiunea militară și non-militară a securității. El consideră că dimensiunea militară se referă la interacțiunea reciprocă a capabilităților armate ofensive și defensive ale statelor cu percepțiile acestora *vis-à-vis* de intențiile celorlalți actori. Celelalte dimensiuni se identifică cu aspecte ce țin de politic (stabilitatea sistemului de guvernare și a ideologiilor care le oferă legitimitate), economic (accesul la resurse, finanțe și piețe, necesar pentru a menține un nivel acceptabil de bunăstare și putere a statului), social (susținerea elementelor tradiționale de limbă, cultură, identitate și obiceiuri culturale și religioase) și de mediu (protejarea biosferei locale și planetare). Astfel, se poate afirma că, în prezent, **securitatea este un fenomen interrelațional și niciunul dintre aceste paliere nu poate defini problema securității în ansamblu**, iar sensul complet al fiecăruia poate fi înțeles doar atunci când este pus în relație cu celelalte⁴.

Cu toate acestea, astăzi, în societatea cunoașterii, **trebuie menționat un nou sector al securității**, respectiv cel al **securității informaționale**. Putem afirma că, în mediul informațional, noile tehnologii de comunicație, de transmitere, prelucrare și stocare a informațiilor reprezintă terenul de confruntare al diferitelor categorii de interese ale actorilor statali și non-statali.

În domeniul militar, **mediul informațional devine noul *teatru de operații* în care acționează actorii statali și non-statali, defensiv sau ofensiv, prin informare-dezinformare, propagandă-contrapropagandă, intoxicare-manipulare, publicitate-relații publice, atacuri cibernetice-spionaj informatic, operațiuni psihologice și campanii mediatice.**

Competiția pentru informație și pentru putere este o caracteristică definitorie a umanității, în contextul în care informația este atât un produs, un scop în sine, cât și armă de atac sau de apărare; esențial este să o deții. Informația reprezintă centrul sistemului politic, social, economico-financiar și militar modern, dar și o sursă de putere ce trebuie alimentată și protejată permanent⁵.

Termenul de „*cultură*” vine din latinescul „*colere*”, care se traduce prin „*a cultiva/a onora*” și care se referă, de regulă, la activitatea umană. Potrivit UNESCO, cultura reprezintă „*o serie de caracteristici distincte ale unei societăți sau grup social în termeni materiali, intelectuali, spirituali, emoționali*”, în timp ce DEX 2016 definește cultura drept „*totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori*”⁶.

Cultura poate fi definită ca *stadiu de dezvoltare intelectuală sau totalitatea cunoștințelor dintr-un anumit domeniu deținute de o persoană la un moment dat sau totalitatea valorilor materiale și umane specifice unei națiuni/omenirii în evoluția istorică*. În sens extins, noțiunea de *cultură* reprezintă totalitatea valorilor, criteriilor și credințelor care influențează comportamentul unei societăți, modul în care oamenii definesc ceea ce este drept/corect. Cultura este un cadru comun de referință în care oamenii dezvoltă pârghiile adecvate comunicării, prin care se realizează un consens și se stabilesc scopuri comune și obiective de realizat. Ea devine un instrument de descifrare a *pattern*-ului de producere a evenimentelor, a intențiilor și acțiunilor oamenilor care o împărtășesc, fiind astfel importantă pentru o comunicare eficientă. Elementele care concură la formarea ideii generale de cultură sunt normele, valorile, tradițiile, credințele și practicile etice.

Dacă ne referim însă la atitudini, reguli și practici dintr-un domeniu, atunci vorbim despre cultură în domeniul respectiv. Având în vedere noțiunea de securitate⁷, *cultura de securitate* desemnează „totalitatea noțiunilor, a ideilor și informațiilor de care dispun cetățenii statului referitor la valorile, interesele și necesitățile naționale de securitate, prin care se formează și se dezvoltă la aceștia atitudini, motivații și comportamente necesare apărării și protejării lor față de vulnerabilități, factori de risc, amenințări, stări de pericol sau agresiuni potențiale”.

Analizând istoria spațiului carpato-danubiano-pontic, pe o perioadă de două milenii, Mircea Malița a identificat *un pattern* al culturii de securitate caracterizat de: înțelepciune, adaptare activă, realism și experiență⁸. În general, cultura de securitate este modul de reprezentare a realității cu privire la securitatea individuală și colectivă, prin mijloacele specifice fiecărui individ. La nivel național, ea reprezintă pregătirea întregii societăți în spiritul apărării patriei, respectării legii și valorilor naționale, a obiceiurilor neamului și tradițiilor pentru contracararea unui posibil adversar intern sau extern, constituind un reper de conduită morală, educativă și formativă. Trebuie avut în vedere faptul că, indiferent de mediul în care se acționează pentru asigurarea unei stări de securitate, beneficiarul final va fi întotdeauna cetățeanul, ca individ ce aparține unei comunități. Acesta trebuie pregătit și instruit în domeniul securității, pentru a putea contribui la crearea climatului de securitate, la receptarea și aprecierea corectă a valorilor de securitate.

Educația indivizilor constituie premisa fundamentală pentru realizarea unei culturi de securitate. Atunci când aceștia sunt membri ai unor instituții din sfera securității, ei pot deveni catalizatori ai adaptării acestora la necesitățile sociale ale securității.

În România, cultura de securitate este privită mai degrabă din perspectiva perioadei comuniste, individul fiind considerat un posibil colaborator al unei instituții care controlează societatea din umbră, în pofida faptului că termenul aparține sferei euro-atlantice și este bine fundamentat în rândul societăților democratice occidentale.

Această lipsă a culturii de securitate face ca multe decizii politice să fie eronate, iar acest fapt se observă și în discursul politic, sărac și plin de clișee. Concomitent cu discursul politic este și cel public, care spre exemplu prezintă de cele mai multe ori serviciile de informații drept moștenitoare ale fostei Securități, deși reformarea acestora a fost condiția esențială pentru obținerea statutului de membru NATO.

Cultura de securitate și reziliență

La nivel național, conceptul de reziliență a fost introdus în Strategia Națională de Apărare a Țării pentru ciclul strategic 2015-2019. Reziliența este un **concept necesar pregătirii societății civile și instituțiilor publice pentru gestionarea situațiilor de criză** (ex. naturale, sociale, economice) emergente și actuale, într-un mediu de securitate instabil⁹, pentru a răspunde și a se recupera după situațiile de criză actuale sau potențiale. Acest concept se plasează în paradigma *intelligence social*, dezvoltată de Stevan Dedijer¹⁰, și se bazează pe conceptul de capital (uman, social, intelectual etc.)¹¹. Investițiile în capital uman și intelectual, pentru pregătirea unor cetățeni competenți și informați, sunt importante pentru dezvoltarea sustenabilă a unei culturi de securitate. De asemenea, consolidarea capitalului social este necesară în scopul mobilizării de resurse pentru gestionarea pericolelor și riscurilor sociale.

Dezvoltarea culturii de securitate se poate realiza printr-o nouă abordare a conceptului de reziliență și a relației sale cu noțiunea de cultură de securitate. Totodată, este necesară evaluarea capacităților instituțiilor publice pentru gestionarea situațiilor de criză (sociale, economice, naturale) și a nivelului de pregătire al populației pentru a răspunde la aceste situații.

Rolul mass-media în promovarea culturii de securitate

Mass-media reprezintă o sursă deschisă de informații esențială în orice sistem democratic. Din perspectiva OSINT, aceasta este „*cadrlul socio-politic al interacției inovării tehnologice cu cea socială*”¹², devenind elementul central

al „*responsabilității de a gestiona securitatea surselor închise prin cele deschise*”¹³. În era informațională, mass-media reprezintă o sursă esențială de promovare a ideilor, conceptelor și termenilor specifici culturii de securitate.

Din acest motiv, trebuie să distingem atât rolul constructiv, pozitiv, al mass-media, cât și cel distructiv sau negativ. În sens constructiv, mass-media reprezintă o resursă pentru pregătirea capitalului uman. În sens distructiv, aceasta poate dezinforma sau manipula anumite segmente sociale¹⁴. Într-o societate democratică, accesul liber la informație, deși esențial, poate aduce cu sine anumite riscuri și provocări pentru instituțiile publice, dar și pentru cetățeni. De exemplu, serviciile de informații trebuie să gestioneze problemele legate de recrutarea de adepți și finanțarea unor activități ce aparțin grupărilor teroriste sau criminalității organizate, iar controlul fluxului de informații în acest caz este unul necesar.

Pentru cetățeni, restrângerea libertăților sau intruziunea în spațiul privat se dovedește problematică, din cauza lipsei unei culturi de securitate larg împărtășite la nivelul societății. În securitatea internă, supremația civilă, libertatea de informare și libertățile civile sunt principii centrale ale politicii naționale de securitate¹⁵.

În ceea ce privește promovarea culturii de securitate, comunicarea este mijlocul principal prin care se fac înțelese și asimilate valorile, ideile, conceptele culturii de securitate. În România, putem identifica atât un rol pozitiv sau constructiv, cât și unul negativ sau distructiv al mass-media. De aceea, necesitatea de a distinge informațiile false de cele adevărate, comunicarea informațiilor adevărate și relevante și înțelegerea acestora sunt esențiale pentru conștientizarea nevoii unei culturi de securitate la nivel național.

Astfel, promovarea culturii de securitate prin mass-media se poate realiza prin prezentarea conceptului de subversiune negativă și pozitivă și a rolului mass-media în diseminarea informațiilor, în strategii de comunicare a amenințărilor, a riscurilor la adresa societății de către mass-media. Totodată, ar trebui dezvoltate, la nivel societal, programe de conștientizare a culturii de securitate, impunându-se sublinierea importanței educației în promovarea acesteia.

Bibliografie:

1. KISSINGER, Henry, *Noua ordine mondială*, Editura RAO, 2015.
2. *Mica enciclopedie de politologie*, Editura Enciclopedică, București, 1977, pag 402.
3. BUZAN, Barry, Ole Waever, Jaap de Wilde, *Securitatea: un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010, p.4.
4. „Cultura de securitate și intelligence versus cultura politică și organizațională”, disponibil la <http://intelligence.sri.ro/cultura-de-securitate-si-intelligence-verus-cultura-politica-si-organizationala/>.
5. DEX, Academia Română, Institutul de lingvistică Iorgu Iordan-Al.Rosetti, Editura Univers Enciclopedic, București 2016.
6. *INFOSFERA*, nr. 4/2010.
7. MALIȚA, Mircea, *Cumințenia Pământului: Strategii de supraviețuire în istoria poporului român*, Ed. a 2-a, rev., București, Compania, 2012.
8. Administrația Prezidențială, „*Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019*”, București, 2015.
9. Stevan Dedijer, *An intelligence doctrine for the LDCs*, Editura Science and Public Policy, 1978.
10. PATRICK, Rus, „*Conceptul de Reziliență Socială*”, GSS, 2016, disponibil la: <http://grupuldestudiidesecuritate.ro/conceptul-de-reziliencia-sociala-3/>.
11. Gabriel Sebe, „Mass-media, revoluția surselor deschise. Geneza OSINT” în G. Maior (coord.), *Un Război al Minții*, București, Ed. RAO, 2010.
12. SUDIȚOIU, Alexandru, „Revoluția Surselor Deschise: Războiul Informațional”, GSS, 2016, disponibil la http://grupuldestudiidesecuritate.ro/surse_deschise_razboiul_informational.
13. LASSWELL, Harold, *National Security and Individual Freedom*, New York, N. Y., McGraw-Hill Book Co., Inc., 1950.

¹ Henry Kissinger, *Noua ordine mondială*, Editura RAO, 2015, p.10.

² *Mica enciclopedie de politologie*, Editura Enciclopedică, București, 1977, pag 402

³ Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde, *Securitatea: un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010, p.4.

⁴ *Ibidem*, p.8.

⁵ „Cultura de securitate și intelligence versus cultura politică și organizațională”, disponibil pe site-ul <http://intelligence.sri.ro/cultura-de-securitate-si-intelligence-verus-cultura-politica-si-organizationala/>, accesat în 19.05.2017

⁶ DEX, Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan-AL.Rosetti”, EdituraUniversEnciclopedic, București 2016, p.281.

⁷ Nuță Dragomir, „Cultura de intelligence în domeniul militar”, în *INFOSFERA*, nr. 4/2010.

⁸ Mircea Malița, *Cumințenia Pământului: Strategii de supraviețuire în istoria poporului român*, ed. a 2-a rev., București, Compania, 2012, p. 21.

⁹ Administrația Prezidențială, *Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019*, București, 2015, p.7.

¹⁰ Stevan Dedijer, *An intelligence doctrine for the LDCs*, Editura Science and Public Policy, 1978, p. 333-345.

¹¹ Patrick Rus, „*Conceptul de Reziliență Socială*”, GSS, 2016, disponibil la: <http://grupuldestudiidesecuritate.ro/conceptul-de-reziliencia-sociala-3/>, accesat la 20.05.2017.

¹² Gabriel Sebe, „Mass-media, revoluția surselor deschise. Geneza OSINT” în G. Maior (coord.), *Un Război al Minții*, București, Ed. RAO, 2010, p. 262.

¹³ *Ibidem*, p. 262.

¹⁴ Alexandru Sudițoiu, „Revoluția Surselor Deschise: Războiul Informațional”, GSS, 2016, disponibil la: http://grupuldestudiidesecuritate.ro/sursele_deschise_razboiul_informational-2/, accesat la 18. 05. 2017.

¹⁵ Harold Lasswell, *National Security and Individual Freedom*, New York, N. Y., McGraw-Hill Book Co., Inc., 1950, p. 57.

TRĂSĂTURI DE PERSONALITATE ASOCIATE COMPORTAMENTELOR CONTRAPRODUCTIVE

Col. dr. Cristian ILIE*

Abstract

The recent studies show that are some changes regarding the definition and the measurement of personality from a clinical perspective. In this respect a new model of features, specific of personality disorders, can be seen as a prototype, maladaptive, similar to FFM. In this article is underlined that this model presented in DSM 5 and it's similarity with the dimensional structure of normal personality may have implications on the assessment of counterproductive behavior.

Keywords: ineffective behaviors, personality dimensions, personality disorders, processual correctness.

Introducere

S-a observat că angajarea unor candidați care au manifestat comportamente contraproductive la alte locuri de muncă s-a dovedit a avea un efect nociv evident atât asupra organizației, cât și a colectivului și chiar a respectivilor candidați. Desigur, o astfel de situație ar fi putut fi prevenită, iar pierderile ulterioare ar fi putut fi minimizate sau chiar evitate dacă strategia de recrutare ținea cont de **evaluarea** efectuată înaintea încadrării. Interviu, testarea onestității și evaluarea psihologică sunt metode proiectate pentru a detecta caracteristicile personale, atitudinile, valorile și credințele care au fost asociate cu comportamentul contraproductiv. Utilizarea acestora și a altor teste ar trebui să facă parte dintr-o strategie adaptată la nevoile, riscurile și la limitările juridice specifice unui anumit mediu profesional.

În alte cazuri, organizația, prin climatul creat, a amplificat, mai degrabă decât a atenuat, riscul asociat cu manifestarea comportamentelor contraproductive. **Corectitudinea procesuală**, dimensiune a climatului organizațional, poate părea o problemă minoră, însă **înțelegerea valorilor ei este esențială**. Acest proces

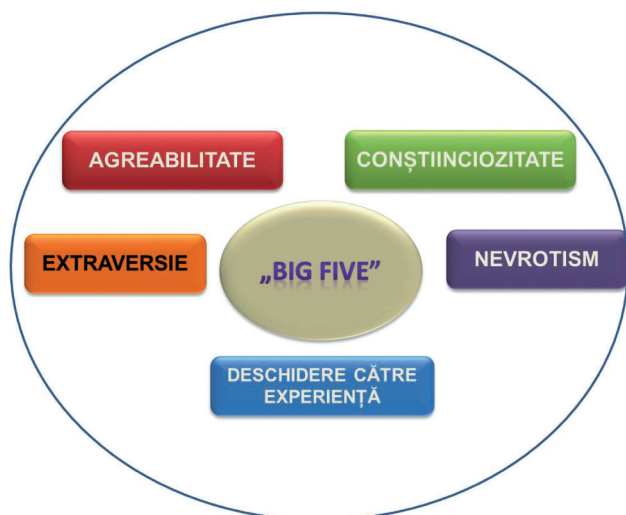
organizațional stimulează încrederea și angajamentul, determinându-i pe oameni să-și depășească atribuțiile, să-și împărtășească și utilizeze cunoștințele. Oamenii înțeleg că este nevoie de compromisuri și de sacrificiu (concept care atinge o dimensiune psihică umană care nu a fost explorată complet), însă acceptarea acestora este condiționată de corectitudinea procesuală. Acestea și alte rezultate indică faptul că un număr de procese organizaționale, precum angajarea personalului, plasarea pe posturi, monitorizarea și managementul riscurilor au impact direct asupra securității organizaționale.

Comportamentul contraproductiv din perspectiva trăsăturilor de personalitate

Comportamentul contraproductiv reprezintă orice comportament intenționat¹ al unui membru al organizației și evaluat de aceasta ca fiind contrar intereselor sale legitime. O definiție exhaustivă, care poate include o varietate de comportamente distructive și de retorsiune, inclusiv spionaj, sabotaj, furt, fraudă și vandalism.

Analiza literaturii de specialitate efectuată pentru a determina **caracteristicile personale**

* Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

care contribuie la apariția și manifestarea comportamentelor contraproductive și care ar putea fi detectate la evaluarea efectuată înainte angajării a ajuns la anumite rezultate, care vor fi prezentate în cele ce urmează.

În examinarea caracteristicilor de personalitate asociate comportamentului contraproductiv, cercetătorii utilizează **dimensiunile de personalitate circumscrise modelului cu cinci factori (Five Factor Model - FFM)**, mai degrabă decât conceptele medicale ale tulburărilor psihice sau de personalitate. Acest model include următorii factori (dimensiuni de personalitate): *deschiderea experienței, extraversiunea, conștiinciozitatea, agreabilitatea și nevrotismul*. Aceste concepte au fost operaționalizate în mai multe versiuni, bine acceptate de comunitatea științifică, pentru evaluarea personalității, cel mai cunoscut fiind Inventarul de Personalitate NEO Revizuit (NEO PI-R).

Majoritatea cercetătorilor susțin ideea că între modelul FFM și trăsăturile dimensionale specifice tulburărilor de personalitate, descrise în *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-IV)*², există relații substanțiale³. Alții au observat că relația între dimensiunile FFM și comportamentul contraproductiv este acceptată pe scară largă⁴. De exemplu, John D. Hogan a abordat acest concept în studiile sale nefăcând însă diferențierea între *comportamentele contraproductive* și *cele iresponsabile*. În opinia acestuia, **comportamentele contraproductive**

sunt incluse în comportamentele iresponsabile alături de absenteism, problemele disciplinare, consumul de substanțe interzise la locul de muncă. Acest autor a prezentat corelații semnificative între comportamentele iresponsabile și măsurătorile realizate pentru dimensiunile *agreabilitate* și *deschidere*. În urma analizei unei bogate literaturi de specialitate, J.F. Salgado, identifica, în 2003, 44 studii clinice (efectuate între 1990 și 1999) care abordau relația dintre FMM și comportamentele deviante (17), absenteism (13), accidente legate de muncă (9) sau rata de părăsire a locului de muncă (5). În general, aceste rezultate au indicat faptul că **dimensiunile conștiinciozitate și agreabilitate au fost predictorii cei mai semnificativi ai compatibilității persoanei cu locul de muncă**. Studiul elaborat de Mount, Ilieș și Johnson (2006) a relevat relații semnificative între aceste dimensiuni de personalitate și comportamentele contraproductive la locul de muncă, dar mediate de satisfacția profesională.

De ceva timp cercetătorii au argumentat că **evaluarea personalității are mult mai mult de oferit decât doar predicții** cu privire la rezultatele pozitive legate de muncă.

O altă abordare în identificarea trăsăturilor de personalitate, de această dată dezadaptative (anormale), asociate comportamentelor contraproductive, implică **utilizarea testelor psihologice care încearcă să evalueze tulburări de personalitate**. Deși, conform opiniei lui Eric D. Shaw (2009), cercetătorii nu au avut succes în găsirea unor corelații între aceste caracteristici de personalitate și comportamentele contraproductive, totuși **tulburările de personalitate, în special cele de tip narcisic sau antisocial, au fost asociate post-hoc cu aceste comportamente**.

Judge și Le Pine au prezentat, în anul 2006, rezultatele unor cercetări robuste, care au evidențiat că **persoanele cu tulburări de personalitate, în anumite circumstanțe, ar putea crea probleme la locul de muncă**. De exemplu, indivizii cu personalitate de tip narcisist supraestimează eficacitatea lor ca lideri, performanța în sarcină și performanța în funcție de context sau subestimează lipsa proprie de eficiență profesională.

Aceeași autori au emis ipoteza conform căreia **persoanele impulsive au manifestat comportamente contraproductive din cauza tulburărilor de raționament manifestate**. De asemenea, dimensiunea psihologică *ostilitate* este adesea asociată cu conflictul interpersonal (Newton & Kiecolt-Glaser, 1995) și agresiunea interpersonală (Archer & Webb, 2006).

Preocupările în domeniu ale lui Hogan (2001) cu privire la personalitățile anormale („personalități dezadaptative”) și comportamentele asociate ale acestora la locul de muncă au condus la un număr apreciabil de cercetări privind caracteristici de personalitate, dimensiuni ale Axei II din DSM-IV, care predispun managerii la incompetență. Rezultatele au stabilit că unele structuri dezadaptative au implicații negative pentru activitatea de conducere și asupra eficienței profesionale.

Alte cercetări care au avut ca subiect comportamentul personalității dezadaptative la locul de muncă s-au concentrat pe studiul trăsăturilor ierarhic inferioare, specifice conceptului general denumit Triada Întunecată (*The Dark Triad - psychoticism, narcissism și machiavelism*). Wu și Le

Bretton (2011) au efectuat o analiză conceptuală a dimensiunii *Dark Triad*, iar rezultatele obținute i-au făcut să afirme că, în ciuda unor rezultate recente obținute de Rolland și De Fruyt (2003), această dimensiune ar putea prezice comportamentul contraproductiv considerabil mai mult decât modelul cu cinci factori (FFM).

Schimbări dramatice au avut loc în domeniul cercetării personalității anormale.

Una dintre întrebările, pe care și le-au pus cercetătorii în domeniu, este dacă tulburările de personalitate sunt „tipuri categoriale” sau „dimensiuni” care au însușirea de a fi continue. Preeminența probelor susține modelul dimensional. Acum, atenția este concentrată asupra dimensiunilor care stau la baza tulburărilor de personalitate și a modului de integrare cu modelele de personalitate normale. De altfel și Guenole sugera că studierea comportamentelor contraproductive din organizație ar trebui să ia în considerare schimbările de paradigmă din DSM-5. Prima și cea mai importantă schimbare din DSM-5, față de precedentele versiuni ale DSM, ar fi modificarea ponderii clasificării de la categorial la dimensional. Această schimbare de paradigmă a fost generată de lipsa de evidență

a granițelor dintre așa-zisele sindroame categoriale (de exemplu, sindromul depresiv versus anxios, maniacal versus schizofren etc.), de nevoia de eradicare a problemei comorbidității, care făcea la un moment dat imposibilă distingerea a ceea ce trebuie tratat cu prioritate, dar și de necesitatea practică de a distinge adevărații subiecți „pozitivi” de adevărații subiecți „negativi” prin stabilirea de praguri de severitate pe un continuum simptomatologic.

În DSM-5 se prezintă o modalitate complexă de descriere și evaluare a personalității pe bază de dimensiuni (continuum), trăsături (caracteristici), domenii (arii distincte de funcționare de înalt ordin) și fațete (specificitate de ordin secund) ale personalității. Astfel DSM-5 furnizează șase domenii de înalt ordin ale personalității: *afectivitatea negativă*, *detașare*, *antagonism*, *dezinhibiție*, *compulsivitate* și *psihoticism*. Cercetările ulterioare au sprijinit o structură organizată pe cinci domenii, deoarece *compulsivitatea* este văzută ca polul opus al *dezinhibiției*. Patru dintre domeniile noului model și anume *afectivitatea negativă*, *detașarea*, *antagonismul* și *dezinhibiția* sunt considerate a fi variații dezadaptative ale dimensiunilor modelului de personalitate (FFM) prezente în populații normale. Variantele adaptative ale acestora sunt *nevrotismul*, *extraversiunea*, *agreabilitatea* și *conștiinciozitatea*.

În același sens cu Krueger, Bart Wille și Filip De Fruyt (2014) apreciază că, având în

vedere rezultatele cercetărilor care acordă o atenție crescândă influențelor trăsăturilor de personalitate dezadaptative și/sau anormale în diversele contexte profesionale, pledoaria lui Guenole va fi cu siguranță, în timp, utilă.

În plus, afirmă cei doi autori, având în vedere prevalența problemelor de personalitate, în DSM-5 se estimează că aproximativ 15% dintre adulții americani se califică pentru cel puțin o tulburare de personalitate (APA, 2013, p. 646), iar trăsăturile de personalitate dezadaptative ar trebui să fie de mare interes pentru toți profesioniștii implicați în evaluarea resurselor umane.

Pentru a înțelege în ce fel modelul trăsăturilor de personalitate dezadaptative sau anormale diferă de modelul personalității normale, bazat pe cinci factori, Bart Wille și Filip De Fruyt au evaluat trei studii care au examinat relația empirică dintre aceste modele. Analizele lor au furnizat un sprijin suplimentar ideilor că modelul trăsăturilor de personalitate dezadaptative, prezentat în DSM-5, corespunde cu structura modelului personalității normale, bazat pe cinci factori, astfel: *afectivitatea negativă* se aliniază cu *nevrotismul*, *detașarea* se raportează negativ la *extraversie*, *antagonismul* se raportează negativ la *agreabilitate*, *dezinhibiția* se raportează negativ la *conștiinciozitate*, iar *psihoticismul* se raportează negativ la *deschiderea spre experiență*.

Această suprapunere între structura personalității normale și anormale are implicații importante. Mai exact, în opinia autorilor, aceste rezultate indică faptul că trăsăturile de personalitate mai ample, denumite domenii în cadrul FFM, reușesc să capteze atât aspectele adaptive, cât și cele dezadaptative fundamentale ale vieții omenesci: siguranța personală (*nevrotismul*), influența asupra celorlalți (*extraversiunea*), cooperare versus competiție (*agreabilitatea*), propria avansare în societate (*conștiinciozitatea*) și încrederea în propriul intelect decât în înțelepciunea dobândită (*deschiderea*).

Una dintre direcțiile de cercetare de astăzi oferă un model pentru trecerea de la categorii la dimensiuni în domeniul tulburărilor de personalitate. Din cercetările efectuate de Livesley și colegii săi, de la University of British Columbia, a reieșit o structură dimensională a tulburărilor de

personalitate, ierarhică, pe trei niveluri. Cu ocazia prilejuită de prezentarea rezultatelor cercetărilor, Livesley și colaboratorii săi au argumentat că modelelor variației personalității „normale” le lipsește această bogăție a celor trei niveluri și că instrumentele de evaluare a normalității au adesea efect de plafonare prin conținutul itemilor și răspunsurilor, care le limitează capacitatea de a indexa comportamentele suficient de anormale.

Validitatea și consensul rezultatelor cercetărilor prezentate în privința dimensiunilor personalității umane normale, în special modelul cu cinci factori, precum și integrarea tot mai bună cu dimensiunile tulburărilor de personalitate generează o presiune enormă asupra specialiștilor care își desfășoară activitatea în domeniul selecției și evaluării psihologice a resursei umane.

Concluzii

În primul rând, s-a demonstrat că **există o redundanță semnificativă între dimensiunile personalității normale și anormale și există propuneri de integrare a celor două domenii**, dar nu s-a stabilit dacă suprapunerea este atât de mare încât ar trebui să nu existe un sistem combinat de evaluare a personalității normale și anormale.

Studiile combinate despre trăsăturile normale și anormale pe eșantioane clinice și nonclinice arată doar o suprapunere parțială, departe de a fi

totală, astfel încât nu poate fi susținută concluzia că orice sistem actual de structurare a trăsăturilor de personalitate poate explica variația tulburărilor de personalitate. De aceea, apreciem că principiul optim al evaluării psihologice, în organizații ca și în afara lor, este acela al creșterii validității prin combinarea informațiilor obținute prin metode diferite, din surse diferite, prin evaluatori diferiți, privind trăsături diferite la momente diferite în timp.

În al doilea rând, nu putem ignora **influențele mediului profesional și al riscului asociat acestuia asupra comportamentelor contra-productive asociate trăsăturilor de personalitate dezadaptative**, prezentate în DSM-5. Un prim pas în această direcție a fost efectuat de De Fruyt, Wille și Furnham care au examinat recent distribuția tendințelor de personalitate aberante în diferite sectoare ocupaționale. Rezultatele analizelor relevă faptul că trebuie întotdeauna să fie luată în considerare, atunci când se evaluează valoarea unui comportament dat, asocierea situației (acțiune profesională, context organizațional) cu o anumită trăsătură de personalitate. Spre exemplu, implicațiile dimensiunilor psihologice *excentricitatea și credințe neobișnuite*, care sunt caracteristice pentru *psihoticism*, vor fi evaluate în mod diferit dacă subiectul își desfășoară activitatea într-un mediu birocratic, convențional, sau dacă subiectul își desfășoară activitatea într-un

mediu caracterizat riscant sau sensibil din diverse perspective.

În final, având în vedere dovezile tot mai numeroase care pun în evidență asocierea dintre caracteristicile specifice unui loc de muncă, trăsăturile de personalitate și comportamentele contraproductive, cercetările viitoare ar putea investiga în ce măsură climatul de muncă *toxic* contribuie la apariția acestor comportamente indezirabile.

În ceea ce privește organizația militară, pentru evaluarea validității concluziilor prezentate, se impune **dezvoltarea unui program de cercetare multidisciplinar**, care să studieze disfuncțiile structurilor organizaționale și consecințele în plan comportamental pe care le provoacă aceste fenomene psihosociale indivizilor aflați în relații tensionale.

Bibliografie:

1. American Psychiatric Association (APA), *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (Fifth ed.), Arlington, VA: American Psychiatric Association, 2013.
2. ARCHER, J. & WEBB, I.A., *The relation between scores on the Buss-Perry Aggression Questionnaire and aggressive acts, impulsiveness, competitiveness, dominance, and sexual jealousy. Aggressive Behavior*, 2006, 32, pp.464–73.
3. BART, Wille and Filip de FRUYT, *Fifty Shades of Personality: Integrating Five-Factor Model Bright and Dark Sides of Personality at Work. Industrial and Organizational Psychology: Perspectives on Science and Practice*, 2014, pp.121–126.
4. DE FRUYT, F., WILLE, B., & FURNHAM, A. (2016)., Assessing aberrant personality in managerial coaching: Measurement issues and prevalence rates across employment sectors. *European Journal of Personality*.
5. DUNCAN, J. R. Jackson (2014), Can maladaptive personality be assessed in organizations? *Industrial and Organizational Psychology: Perspectives on Science and Practice*, (110–113).
6. GUENOLE, N. (2014). Maladaptive personality at work: Exploring the darkness. *Industrial and Organizational Psychology: Perspectives on Science and Practice*, 7(1), 85–97.
7. GORE, W. L., & WIDIGER, T. A. (2013). The DSM-5 dimensional trait model and five-factor models of general personality. *Journal of Abnormal Psychology*, 122, 816–821.
8. HARKNESS, A. R., Finn, J. A., McNulty, J. L., & Shields, S. M. (2012). The Personality Psychopathology—Five (PSY-5): Recent constructive replication and exploring the darkness assessment literature review. *Psychological Assessment*, 24, 432–443.
9. HOGAN, R., & HOGAN, J. (2001). *Hogan Development Survey Manual*. Tulsa, OK: Hogan Assessment Systems.
10. JUDGE, T.A., Le PINE, J.A. and RICH, B.L. (2006). The narcissistic personality: relationship with inflated self-ratings of leadership and with task and contextual performance. *Journal of Applied Psychology*, 91, 762–76.
11. KRUEGER, R. F., & Eaton, N. (2010). Personality traits and the classification of mental disorders: Toward a more complete integration in DSM 5 and an empirical model of psychopathology. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 1, 97–118.
12. KRUEGER, R. F., DERRINGER, J., MARKON, K. E., WATSON, D., & SKODOL, A. E. (2011). Initial construction of a maladaptive personality trait model and inventory for DSM-5. *Psychological Medicine*, 1, 1–12.
13. LIVESLEY, W. J. (2001). Commentary on reconceptualizing personality disorder categories using trait dimensions. *Journal of Personality*, 69, 277–286.
14. LYNAM, D.R., & WIDIGER, T.A. (2001). Using the five-factor model to represent the DSM-IV personality disorders: An expert consensus approach. *Journal of Abnormal Psychology*, 110, 401–412.
15. MATTHEWS, Gerald, DEARY, Ian J., WHITEMAN, Martha C., *Psihologia personalității*, Polirom, Iași, 2012.
16. McCRAE, R.R., Yang, J., Costa, P.T., Dai, X., Yao, S., Cai, T., et al. (2001). Personality profiles and the prediction of categorical personality disorders. *Journal of Personality*, 69, 155–174.
17. MOUNT, Michael, ILIEȘ, Remus, & JOHNSON, Erin, “Relationship of personality traits and counterproductive work behaviors: The mediating effects of job satisfaction”, *Personnel Psychology*, 2006, 59, 591–622.
18. MILLER, T.Q., SMITH, T.W., TURNER, C.W.,

- GUIJARRO, M.L. and HALLET, A.J. (1996). A meta-analytic review of research on hostility and physical health. *Psychological Bulletin*, 119, 322–48.
19. MOSCOSO, S., & SALGADO, J. F. (2004). “Dark side” personality styles as predictors of task, contextual, and job performance. *International Journal of Selection and Assessment*, 12, 356–362.
20. NEWTON, T.L. & KIECOLT-GLASER, J.K. (1995). Hostility and erosion of marital quality during early marriage. *Journal of Behavioral Medicine*, 18, 601–19.
21. O’CONNOR, B.P., & Dyce, J.A. (2001). Rigid and extreme: A geometric representation of personality disorders in five-factor model space. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(6), 1119–1130.
22. PAULHUS, D. L., & WILLIAMS, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of research in personality*, 36, 556–563.
23. PHELPS, D., CAPPELLI, D.M., MOORE, A.P., Shaw, E.D., & Trzeciak, R.F. (2007).
24. Research methodology for the CERT insider threat project: Modeling human behavior in cyberspace (FOUO). Pittsburg, PA: CERT Program, Survivable Enterprise Management, Carnegie Mellon University.
25. SACKETT, P.R. (2002). The structure of counterproductive work behaviors: Dimensionality and relationships with facets of job performance. *International Journal of Selection and Assessment*, 10 (1), 5–11.
26. SALGADO, J. F. (2003). Predicting job performance using FFM and non-FFM personality measures. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 76, 323–346.
27. SALGADO, J.F. (2002). The big five personality dimensions and counterproductive behaviors. *International Journal of Selection and Assessment*, 10, 117–125.
28. SHAW, E.D., & FISCHER, L.F. (2005). Ten tales of betrayal: The threat to corporate infrastructures by information technology insiders: Analysis and observations. Monterey, CA: Defense Personnel Security Research Center.
29. WILLIE, B., De Fruyt, F., & B., De CLERCQ. Expanding and reconceptualizing aberrant personality at work: Validity of Five-Factor Model aberrant personality tendencies to predict career outcomes. *Personnel Psychology*.
30. WIDIGER, T.A., & Costa, P.T. (1994). Personality and personality disorders. *Journal of Abnormal Psychology*, 103, 78–91.
31. WIDIGER, T.A., & SIMONSEN, E. (2005). Alternative dimensional models of personality disorder: Finding a common ground. *Journal of Personality Disorders*, 19, 110–130.
32. WU, J., & LE BRETON, J. M. (2011). Reconsidering the dispositional basis of counterproductive work behavior: The role of aberrant personality. *Personnel Psychology*, 64, 593–626.
33. ROLLAND, J. P., & De FRUYT, F. (2003). The validity of FFM personality dimensions and maladaptive traits to predict negative affects at work: A six-month prospective study in a military sample. *European Journal of Personality*, 17, 101–121
34. THOMAS, K. M., YALCH, M. M., KRUEGER, R. F., WRIGHT, A. G. C., MARKON, K. E., & Hopwood, C. J. (2012). *The convergent structure of DSM - 5 personality trait facets and five-factor model trait domains*. *Assessment*, 20, 308–311.

¹ Comportament abuziv față de colegi/subalterni, furt, absenteism sau întârzieri repetate la muncă, neîndeplinirea sarcinilor în parametrii ceruți, atitudini ostile, sabotarea politicilor organizaționale sau a rezultatelor acesteia, abuzul sau consumul de substanțe interzise la locul de muncă, răzbunarea, represaliile, acțiuni de *mobbing* (comportament agresiv indirect prin care se poate induce suferința psihologică a țintei prin diferite forme de manipulare socială, fără ca agresorul să se supună riscului presupus de conflictul deschis), utilizarea inadecvată a resurselor la dispoziție etc.

² *Asociația Americană de Psihiatrie [APA]*, 1994.

³ Rolland & De Fruyt, 2003; O’Connor & Dyce, 2001; Lynam & Widiger, 2001; Widiger & Costa, 1994; McCrae și colab., 2001.

⁴ Phelps, Cappelli, Moore, Shaw și Trzeciak, 2007.

ANDRAGOGIA ȘI METODELE MODERNE ÎN EDUCAREA OFİTERILOR DE INFORMAȚII DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL DE FORMARE PROFESIONALĂ CONTINUĂ

*Mihail-Marius DRAGOMIR**

Abstract

The article is trying to outline an overall image regarding of what are the training methods of intelligence officers who run base and advances courses developed in training center that belongs to defense military intelligence system. The author approach synthetically presents in explicative terms, the vision that drives generally the activities of trainers, trainees and institutions in order to develop a good quality education process, focused on the acquisition of relevant competencies asked by General Defense Intelligence Department.

Keywords: *andragogie, trainer, method, education, continuous training.*

Introducere

Literatura de specialitate promovează teoria conform căreia **instruirea adulților trebuie abordată într-o altă modalitate decât cea a copiilor și adolescenților, care presupune alte metode și procedee diferite.** Deși pedagogia este legată în principal de transmiterea cunoștințelor, învățarea adulților are tendința să se îndepărteze de la modul de elaborare pedagogic tradițional, spre valorificarea particularităților adultului. *Andragogia*, un concept relativ modern, constituie un cadru conceptual util în organizarea modalității în care este percepută instruirea adulților. M.S. Knowles (1984) a pus bazele dezvoltării celui mai elocvent model de instruire a adulților - modelul andragogic - fundamentat pe ceea ce pare a fi, la o primă analiză, în opoziție cu pedagogia. Andragogia se bazează pe asumțiile umaniste despre adult ca „educabil”, caracterizat prin auto-conceptualizare independentă, motivație intrinsecă, o experiență de viață deja acumulată, o motivație puternică de a învăța și orientarea

spre un scop bine definit, care este determinat de rolurile sale sociale și de responsabilități. Este și cazul ofițerilor de informații care percep cariera în domeniu ca pe o școală prin care trec permanent pentru achiziția de cunoștințe noi și dezvoltarea de noi deprinderi. Aceștia au un scop bine definit (evoluția în carieră), își cunosc atribuțiile funcțiilor și responsabilitățile în cadrul structurii, iar motivația nu mai poate fi explicată, deoarece aceasta a fost descoperită către sfârșitul ultimilor ani ai studiilor universitare sau în primii ani ai carierei militare. Experiența de viață este diferită de la persoană la persoană, acesta fiind unul dintre argumentele care fac acest domeniu al educației adultului, andragogia, să fie abordat diferit de pedagogie.

Pe baza principiilor instruirii adulților (elaborate și verificate încă din 1988), cele mai multe instituții de formare continuă, mai ales cele din domeniul militar, au elaborat planuri de învățământ și programe analitice moderne prin care ofițerii de informații au fost aduși în mijlocul

* *Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

procesului educațional. Aceste principii sunt materializate astfel:

- *Respectul față de audiență.* Sala de curs a fost reconfigurată din punct de vedere al așezării mobilierului asigurându-se dezvoltarea comunicării între toți participanții la procesul educativ. Activitățile se desfășoară în grupuri mici (5-12 cursanți). Cel mai important aspect este adresarea respectuoasă, instructorul nefiind un „dominator” al audienței. Individul tinde să se simtă „matur” într-o ambianță binevoitoare și neoficială.
- *Colaborarea instituțională.* Planurile de învățământ și programele analitice sunt elaborate numai la cerința și cu sprijinul beneficiarilor, punându-se accent pe nevoile acestora din urmă. Cursanții au posibilitatea să se implice în planificarea următoarelor cursuri, să își evalueze instructorii și să participe la evaluarea și aprecierea propriei experiențe.
- *Independența.* Procesul educațional trebuie să ajute ofițerii să atingă acel nivel de independență prin care pot lua singuri decizii pentru determinarea propriilor acțiuni. Conținutul suportului de curs este fundamentat cel mai mult pe atribuțiile funcționale ale postului pentru care se pregătesc ofițerii-cursanți.
- *Experiența profesională și de viață.* Dat fiind faptul că adulții sunt ei înșiși o sursă bogată pentru studiu, accentul principal este pus pe metodele care fac uz de experiența lor (metodele participative de instruire). Toate programele de studiu utilizează experiența participanților cu coordonarea instructorilor, iar după parcurgerea fiecărui curs, lecțiile învățate contribuie la ridicarea calității actului didactic.
- *Soluționarea problemelor.* Conținutul suportului de curs este foarte apropiat

de problemele reale ale participanților, precum și pentru rezolvarea acestora. După terminarea fiecărui curs, ofițerii-absolvenți pot acționa în condiții reale, cele mai multe dintre provocările operative având deja o rezolvare.

- *Gândirea critică.* Dezvoltarea gândirii critice este obiectivul fiecărui instructor în formarea continuă, acesta ajutând permanent cursanții în elaborarea propriilor opinii, enunțuri, poziții, acțiuni.

Conform lui David Kolb (1981, 1984), modelul de învățare la adulți este un proces ciclic continuu, care constă din patru etape: *etapa de experimentare* (învățarea pornește de la o experiență concretă), *etapa de observare și reflectare* (individul reflectă asupra experienței și adună informații), *etapa de gândire* (indivizii încep să generalizeze propriile experiențe) și *etapa de aplicare și testare* (noile idei sunt testate în situații noi).

Metode și tehnici de instruire moderne în educarea ofițerilor de informații

Procesul de învățare în andragogie se referă la modificarea cunoștințelor (*să știe*), deprinderilor (*să facă*) și a experienței (*să fie*) celor instruiți. Problema principală a oricărei instituții de formare continuă o reprezintă **crearea unui mediu ambiant care să stimuleze creșterea la maxim a oportunităților și desfășurarea procesului de învățare.**

Metoda de învățământ, adică totalitatea procedurilor de organizare și dirijare a învățării în vederea atingerii obiectivelor specifice, influențează și determină modul de receptare a conținutului, gradul de accesibilitate a cunoștințelor și valoarea informativă și formativ-educativă a actului didactic. Ca elemente structurale ce caracterizează metoda, procedeele sunt subordonate finalităților urmărite, determinantă fiind relația dinamică între procedeu și metodă. De exemplu, metoda explicației devine procedeu în cadrul jocului, iar jocul poate constitui un procedeu în cadrul metodei exercițiului.

O anchetă desfășurată de C. Schifirneț (1997), printre participanții la un seminar privind metodele educației adulților, indică următoarele preferințe ale celor cu experiență în domeniu: dialogul este preferat de 90% dintre cei chestionați; seminariile, discuțiile libere – de 79%; prezentarea de filme documentare – de 75%; demonstrațiile la locul de muncă – de 72%; expunerea – de 67%; mesele rotunde – de 63%; prezentarea de grafice, machete – de 56%; simpozioanele – de 55%; referatele – de 47%.

Dicționarele de pedagogie dau, de regulă, următorul înțeles metodelor expozitive: *modalitate de prezentare orală a unei teme într-o organizare coerentă, caracterizată prin densitatea ideilor și prezentarea fluentă și pregnantă a acestora*. După cum relevă chiar termenul, prin metoda expozitivă se urmărește furnizarea de idei necunoscute, de modele explicative, de legi sau fapte de cunoaștere care nu pot fi descoperite și însușite, de regulă, pe baza experienței intelectuale personale. Metodele expozitive cuprind un ansamblu de strategii ce se

cer avute în vedere de către toate formele concrete sub care se înfățișează. Acestea au câteva reguli care trebuie înțelese și aplicate de instructori:

- nicio informație să nu fie prezentată fără fapte și niciun fapt fără informație;
- oricare ar fi modalitatea de prezentare, metoda expozitivă să cuprindă o introducere în problema respectivă, un conținut și o concluzie;
- cursanții să afle repede despre ce se va vorbi, în ce scop, cum, ce cale se va utiliza;
- oricare ar fi forma concretă a metodei expozitive, cel care o utilizează se cere să aibă în vedere ce interesează auditoriul, ce le trezește mai mult interesul, ce este mai important, ce riscă să șocheze sau să distragă atenția, ce pot asculta cu atenția încordată, ce riscă să uite.

În continuare voi evidenția cele mai importante metode expozitive care predomină învățământul de formare continuă în domeniul informațiilor pentru apărare.

Expunerea. Educarea ofițerilor de informații în centrele de instruire utilizează în mod frecvent expunerea pe diferite teme de interes major. Aparent ușor în realizarea ei, o expunere reușită are câteva cerințe de bază. Cea mai importantă este aceea că **expunerea se referă la o singură idee centrală căreia îi sunt subsumate idei subordonate sau adiacente** (structurare de tip arbore). Se poate proceda atât inductiv (de la fapte spre semnificația acestora), cât și deductiv (de la semnificații spre fapte). Continuând cu cerințele, acestea sunt:

- să definească cu precizie subiectul expunerii încă din primele minute;
- să opereze cu fapte reale și credibile pentru a susține ideea centrală;
- să expună demonstrând, pe baza faptelor care interesează auditoriul;
- să nu dureze mai mult de 35-40 de minute;
- să răspundă prin conținutul său concis la întrebările: cine, pentru ce, cum, care sunt faptele, care e problema, cum se rezolvă, unde se rezolvă, când și cine o rezolvă.

Condițiile, criteriile și obiectivele ce se cer în realizarea unei expuneri sunt numeroase. Una dintre fazele importante ale expunerii este pregătirea, la care avem în vedere trei elemente distincte:

- pregătirea ideilor care urmează să le expunem, să le transmitem cursanților;
- pregătirea materialului, adică a suporturilor materiale cu ajutorul cărora vom ilustra diferitele fapte pentru a susține o idee sau alta (prezentări de tip PowerPoint, scheme, diapozitive, secvențe din diferite filme etc.);
- pregătirea psihologică a celui care expune și strategia de captare a atenției cursanților pentru crearea condițiilor subiective în vederea bunei desfășurări a expunerii.

Captarea atenției face ca auditoriul să participe de la început la apariția cunoștințelor. De asemenea, se știe că orice instructor are de la început din partea cursanților un anumit credit. Captarea atenției se realizează, în bună măsură,

prin convingerea imediată a cursanților că prezentatorul răspunde creditului care i se acordă. Instructorul, persoana calificată în specialitate va ține cont și de nevoile profesionale reale ale auditoriului și de buna stăpânire a tehnicilor de realizare a expunerii.

O expunere cu șanse mari de reușită este cea care ia în considerare dificultățile care pot interveni în procesul de comunicare. Este vorba de dificultăți psihologice sau de dificultăți privind înțelegerea, receptarea sau asimilarea informațiilor transmise. Pentru atenuarea factorului emoțional se pot utiliza unele tehnici de relaxare. În alte cazuri s-a constatat că emotivitatea se diminuează dacă anterior a avut loc o discuție în contradictoriu. Emotivitatea însă este mult diminuată, mai ales atunci când instructorul cunoaște foarte bine problema tratată și nivelul cursanților cărora se adresează.

Unele lucrări de specialitate recomandă introducerea unor momente de relaxare care să dea posibilitatea auditoriului să se odihnească câteva clipe, pregătindu-l, în felul acesta, pentru un nou efort intelectual. Nu este greșit, și chiar devine o practică din ce în ce mai des folosită, ca un alt instructor (asistent-secund) să participe la expunere, tocmai pentru a-l ajuta pe cel principal în depășirea cu succes a momentelor didactice. Aceștia se pot completa reciproc în dezvoltarea problemelor (exemple similare din experiența profesională, dialog constructiv etc.) și pot reprezenta modele pentru cursanți.

Plecând de la faptul că în activitatea de educare a adulților sunt cuprinși participanți cu niveluri de pregătire diferite, unii dintre aceștia având studii superioare, este necesar să ne oprim puțin și asupra unei forme a metodei expozitive mai puțin întâlnite, **cursul magistral**. În liniile sale generale acesta este apropiat de cursul universitar, în sensul că este conceput ca o secvență într-un proces de instruire și de educare. Rostul cursului magistral, ca de altfel al metodei expozitive în genere, este să conducă auditoriul la înțelegerea calitativ superioară a problemelor științifice, tehnice în ansamblul lor, să clarifice, în același timp, legăturile cu diferitele compartimente ale cunoașterii și acțiunii sociale.

Desfășurarea cursului magistral presupune câteva caracteristici de seamă. Cea mai importantă constă în stăpânirea și însușirea complexă a conținutului ce urmează a fi predat. De aceea, se poate vorbi de o logică a înțelegerii. În cazul cursului magistral pe teme științifice, învățarea lipsită de înțelegere este valabilă doar pentru reținerea titlurilor de cărți sau a maximelor, a numelor oamenilor iluștri. Astfel de cunoștințe, chiar atunci când sunt folositoare, nu pot duce la cunoașterea sistemului și în special a metodelor de analiză. În studiul științei, de pildă, cercetările contemporane arată că abia după ce înțelegerea a avut loc se cere să urmeze logica memoriei. Memorarea (de fapte sau semnificații) se poate produce dacă este logic integrată în sistemul gândirii.

Dezbaterea este forma cea mai des utilizată în activitatea de instruire și educare a adulților. Aproximativ 60% dintre activitățile didactice cu ofițerii de informații iau forma acesteia. Similar expunerii, putem desprinde principala structură a dezbaterii: organizarea, desfășurarea propriu-zisă și evaluarea rezultatelor. Partea introductivă/organizatorică joacă rolul cel mai important, deoarece de la început se prefigurează posibilitățile de reușită a acestei sesiuni de instruire. Mai jos, enumerăm cerințele de bază ale organizării unei dezbateri, cu înalt conținut educativ:

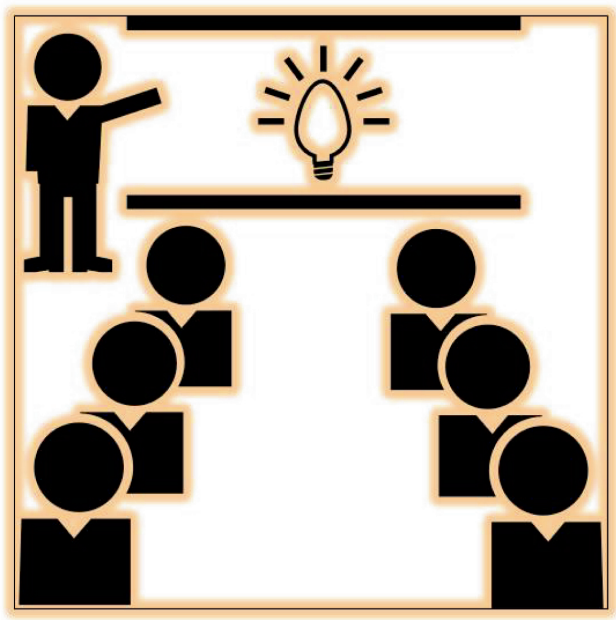
- determinarea cu precizie a obiectivelor didactice;
- definirea clară a conceptelor, principiilor, ideilor;
- abordarea noțiunilor să respecte nivelul de înțelegere al celor care participă la dezbateri;
- posibilitatea estimării atitudinii participanților față de dezbateri.

Reușita dezbaterii este în strânsă legătură cu formularea de probleme, care, la rândul lor, se convertesc în întrebări adresate participanților. Ca atare, întrebările trebuie să fie clar formulate, să se exprime într-un limbaj accesibil și să plece de la experiența imediată a cursanților. Astfel se stabilește mai rapid și mai amplu legătura între cel ce conduce dezbateri și participanți.

Un element al pregătirii dezbaterii este cunoașterea modului de structurare a grupului

de cursanți. În grupurile care au un nivel înalt de participare, structura ia forma unei sociograme a grupului. În mod firesc, dezbateri parcurge câțiva pași esențiali care pot fi reprezentați în structură arborescentă. Este vorba de punerea problemei, de o primă conturare a răspunsului, de reliefaarea existenței și a altor aspecte ce se cer avute în vedere, dimpreună cu dezvoltarea unui aspect sau altul al problemei, în măsura în care participanții pot contribui la aceasta. La rândul lor, momentele care alcătuiesc firul călăuzitor în desfășurarea dezbaterii, cunosc o mare diversitate. Ea poate începe de la observarea unui caz celebru de spionaj publicat într-o carte, a unui scenariu de film tematic sau de la o procedură specifică de sistem pe problema respectivă. Importantă este alegerea elementului care să suscite atenția, element care poate fi determinat numai în situații concrete.

Desfășurarea dezbaterii are la rândul ei puncte cheie. Astfel se cere creată o stare participativă, o atmosferă destinsă, de bună dispoziție. Instructorul trebuie să întrunească anumite calități care să asigure reușita dezbaterii: lipsa emotivității, capacitatea de a concentra dezbateri pe problemele ridicate în discuții, antrenarea tuturor la rezolvarea problemelor puse, posibilitatea de a intui relativ repede pericolele care pot duce la nerealizarea obiectivelor propuse etc. Pentru reușita dezbaterii, importantă este și

modalitatea de dispunere a cursanților în sala în care ea se desfășoară; de regulă, este folosită dispunerea locurilor în cerc sau în careu pentru a da șanse egale tuturor participanților la discuții în problematica dezbătută. Pentru ca dezbateră să fie un autentic mod de receptare și chiar de creare a actului didactic, instructorul trebuie să preîntâmpine unele dificultăți care pot apărea pe parcurs.

În acest context, regula de aur a dezbaterii, poate fi astfel formulată: să fii mereu de acord cu punctul de vedere al cursanților, dar să cauți mereu să construiești din acest punct de vedere noi orizonturi în cunoaștere și acțiune, care să fie și răspunsul real la problema pusă în discuție.

O altă problemă poate fi și blocajul dezbaterii, ce poate interveni la început sau pe parcurs. Depășirea lui se poate face prin mărirea interesului cursanților pentru un aspect sau altul al problemelor. Cel mai adesea, acesta survine din cauza formulărilor defectuoase ale întrebărilor, imposibilității de a putea realiza o legătură directă între întrebările puse și experiența profesională a cursanților. Nu trebuie uitat nici faptul că, sub raport sociologic, participanții la dezbateră alcătuiesc un microgrup social, de regulă eterogen. Așa se face că se înregistrează o anumită teamă de a răspunde în fața celorlalți colegi, mai ales când unii sau alții dintre cursanți nu pot să dea un răspuns corect la întrebările adresate. Aceasta duce la fenomenul de inhibiție, fenomen de care organizatorul dezbaterii trebuie să țină seama în pregătirea acesteia. Mai există și ironia grupului care trebuie evitată sau depășită în momentele dificile.

Prin urmare, putem vorbi de o strategie a conducerii unei dezbateri și continuăm analiza acestei metode de educare a adulților prin luarea în considerare a câtorva aspecte importante. Instructorul trebuie să aibă o exprimare clară, corectă, să știe să-i asculte, să formuleze întrebări precise (care să nu conțină în ele și răspunsul său), să nu fie echivoc, să știe să incite participanții la formularea unor întrebări cu un conținut profund etc. Intervențiile sale se cer făcute doar în momentele cheie sau atunci când dezbateră a intrat într-un impas, în rest trebuie să lase

participanții să poarte între ei discuțiile pro și contra, insistând pe argumente. Întrebările pot fi adresate nu doar celui care conduce dezbateră, ci și unor participanți sau chiar grupului. În felul acesta, atmosfera generală și câmpul de receptivitate sporește în valențele sale, reușindu-se crearea unei situații educative de o calitate foarte bună.

Colocviul este utilizat, cu o oarecare preponderență, în activitățile de examinare a cunoștințelor în învățământul superior sau la cursurile de formare continuă, dar și ca modalitate de comunicare a rezultatelor cercetărilor științifice. Pentru cursurile de specializare în domeniul informațiilor pentru apărare, colocviul se înfățișează, de regulă, astfel: pe de o parte, un moderator (instructor titular de disciplină), 2-3 ofițeri specialiști în disciplina abordată, 2-3 reprezentanți ai cursanților, iar pe de altă parte, clasa de cursanți. Moderatorului îi revine sarcina să precizeze scopul colocviului, să faciliteze schimbul de opinii între specialiști și să asigure intervenția reprezentanților cursanților, atunci când aceștia consideră că este necesar.

Pentru a înțelege rolul pe care îl joacă această metodă am luat exemplul unui colocviu despre activitatea atașatului apărării (aflat la post) pentru organizarea aniversării unui eveniment (ziua națională). După ce avem o primă conturare a problematicii ce va fi abordată, se identifică 2-3 ofițeri foști atașați ai apărării care ar putea lua parte la elucidarea problemelor identificate și pe cei care participă din rândul cursanților. După obținerea acordului, se stabilește în comun cu aceștia filmul de desfășurare:

- se începe cu o întrebare sau direct cu expunerea unor probleme ale activității atașatilor;
- ce idei nu pot lipsi din primele intervenții;
- ce întrebări se pot formula pentru a adânci un aspect sau altul al problemelor, durata acestora;
- succesiunea ideilor care ar stârni un interes mai puternic;
- formularea unor întrebări sau a unor puncte de vedere de către unii cursanți din sală;

- prezentarea unor exemple concrete din activitatea atașatorilor militari care au avut implicații militare, economice, culturale etc.;
- utilizarea/proiectarea unor filme sau fotografii pentru a da răspunsuri sau a aduce argumente puternice în favoarea înțelegerii unei idei;
- formularea concluziilor, a semnificațiilor pentru activitatea de viitor a ofițerilor care doresc să urmeze cariera diplomatică în domeniul militar etc.

Una dintre condițiile reușitei desfășurării colocviului, după materializarea ideilor de mai sus, constă în identificarea precisă a interesului auditoriului față de problemele ce urmează să fie puse în discuție. În acest sens, este necesar ca instructorii să cunoască din timp problemele care sunt de interes pentru cursanți, după care problemele respective să fie comunicate foștilor atașatori militari invitați la colocviu.

Reprezentanții cursanților, la rândul lor, trebuie să poată formula clar și concis întrebările ce le adresează specialiștilor și, totodată, acestea să satisfacă aspirațiile de cunoaștere a unui număr cât mai mare de participanți.

Deși implică o pregătire mai specială și o atenție sporită, colocviul constituie una dintre formele cu multiple posibilități de participare la crearea și receptarea activității educative cu adulții.

Metoda interpretării de roluri.

Denumirile sub care se prezintă această metodă sunt numeroase: metoda simulării, metoda dramatizării, metoda jocului de rol (*role-player*) etc. Conținutul rămâne însă același – transpunerea în situații simulate a cursanților. Metoda jocului de rol se bazează pe ideea că se poate învăța nu numai din experiența directă, ci și din cea simulată. A simula este asemănător cu a imita, a te preface, a mima, a reproduce în mod fictiv situații, acțiuni, fapte etc. Scopul este de a-i pune pe participanți la un exercițiu în ipostaze

care nu le sunt familiare, tocmai pentru a-i ajuta să înțeleagă situațiile respective. Din această perspectivă, prin jocul de rol cursanții pot învăța despre ei înșiși, despre persoanele și lumea din jur într-o manieră plăcută și atrăgătoare.

Simularea prin joc de rol duce la creșterea gradului de adaptabilitate și la ameliorarea relațiilor dintre persoane, dezvoltând în același timp gândirea critică, capacitatea de exprimare și cea empatică. De exemplu, în cadrul unui joc de rol despre managementul surselor de informații, jucând rolul sursei umane, cursantul poate înțelege ce simte o persoană atunci când are acces la informații și le transmite în necunoștință de cauză către un ofițer de informații.

Dintre toate variantele acestei metode, menționăm doar pe cea care are contribuția cea mai mare în atingerea obiectivelor didactice aferente strategiei activ-participative: jocul cu rol prescris dat prin scenariu.

Există trei etape ale unei sesiuni standard a jocului de rol: planificarea și pregătirea, desfășurarea jocului de rol, analiza și interpretarea rezultatelor. În etapa de planificare, conducătorul exercițiului elaborează un scenariu care să corespundă obiectivului didactic. În modelarea situației și proiectarea scenariului – instructorul va identifica situația de simulat care va fi supusă analizei sub aspectul statuturilor și categoriilor de interacțiuni implicate. Din situația reală sunt reținute pentru scenariu numai aspectele esențiale: status-urile și rolurile cele mai importante care servesc la constituirea unui model interacțional. Urmează apoi să se elaboreze scenariul propriu-zis, respectiv noua structură de status-uri și roluri care, firește, este mult simplificată față de situația reală. Tot aici includem și atribuirea de roluri participanților. Alegerea asistenților care vor interpreta anumite personaje sociale și instruirea lor relativ la specificul și exigențele jocului de rol fac referire la distribuția rolurilor și familiarizarea participanților cu sarcinile de realizat. Status-urile și rolurile sunt descrise amănunțit pentru fiecare participant în parte pe o fișă a rolului, distribuția este prestabilită de către conducătorul exercițiului. O componentă obligatorie a etapei de pregătire este acordarea de timp suficient instructorilor

și asistenților pentru a se pregăti individual și a schița intriga generală a jocului lor. Fiecare participant va studia fișa rolului timp de 30-40 de minute pentru a fi capabil să-și interiorizeze rolul și să-și conceapă modul propriu de interpretare. În etapa de pregătire, instructorul trebuie să decidă care va fi efortul principal în jocul de rol, cu alte cuvinte ce trebuie să surprindă cursantul în vederea atingerii obiectivului didactic.

Etapa propriu-zisă a jocului este cea în care participanții la formare își joacă rolurile, iar acțiunea este pusă în practică. Dacă interpretarea este prea lungă, instructorul poate interveni pentru a ține sub control desfășurarea exercițiului și poate îndruma jucătorii de rol, separat de participanți, pentru derularea în condiții cât mai apropiate de realitate. Pe de altă parte, dacă jucătorii de rol nu au suficientă experiență, instructorul trebuie să încurajeze participanții la exercițiu să adauge discursuri și acțiuni care să le facă interpretarea mai bogată.

Improvizația este abilitatea prin care îți poți accesa rapid creativitatea în situații neprevăzute. În interpretarea unui joc de rol, capacitatea de a improviza este unul dintre punctele forte ale persoanei care interpretează personajul dat prin scenariul exercițiului. Improvizația presupune adaptarea spontană la situații reale sau imaginare, la spațiul în care se joacă rolul și la situații sau relații ale partenerului cu jucătorul de rol. Antrenamentul unui jucător de rol pentru a fi capabil să improvizeze eficient, presupune îmbunătățirea capacității de ascultare, de a face propuneri clare și de a reacționa spontan și cu încredere. Un exemplu foarte util pentru jucătorii de rol sunt actorii. Actorii folosesc o varietate de tehnici de interpretare, învățate de-a lungul anilor de studiu și acumulate de-a lungul experienței lor: folosirea riguroasă a tonului pentru a comunica mesajul și a exprima emoția, folosirea gesturilor pentru a completa vocea, interacțiunea cu alți actori și accentuarea cuvintelor cu semnificație simbolică și, nu în ultimul rând, folosirea unei mișcări scenice adecvate pentru a crea un personaj credibil pentru audiență.

Ultima etapă este sesiunea de analiză, interpretarea rezultatelor și feed-back pentru

participanți. Ea este foarte importantă și nu trebuie omisă sau tratată numai formal. În această etapă instructorul vede finalitatea actului didactic secvențial, recunoaște părțile slabe ale scenariului și are un răspuns eficient din partea tuturor participanților la exercițiu.

În unele sesiuni de joc de rol, situația se poate tensiona (furie, exasperare, dezacord, acțiuni necugetate), mai ales dacă unii participanți iau jocul prea în serios și adoptă poziții radicale. Discuțiile din etapa de analiză oferă instructorului o posibilitate pentru a explica faptul că starea de tensiune a fost generată de structura situației și nu de încăpățânarea (sau răutatea) persoanelor care au jucat rolurile.

Concluzii

Educația adulților implică, în conținutul său, dezvoltarea prin activitate, prin acțiune, prin experimentare. De aici și ideea – să înveți prin a face – prezentă în lucrările moderne privind dezvoltarea adulților. În acest context cunoștințele, priceperile, deprinderile noi sunt, în bună măsură, rezultatul producției subiectului, educației și nu simple înregistrări ale unor evenimente exterioare lui.

Chiar dacă sunt participative în mod direct, în sensul de a fi situații reale, jocurile de rol sunt participative în implementare și aduc beneficii considerabile și valoroase unui program de formare în care beneficiarii procesului educațional se pot implica eficient prin valorificarea experienței acumulate în realitate.

În contextul modernizării activităților de educație cu adulții, metodele practice demonstrative capătă o importanță deosebită, datorită utilizării principiilor euristicii, ale descoperirii unor idei, semnificații sau deprinderi de interes major. Participarea activă constituie

elementul principal al acestor metode moderne, ceea ce explică atât extensia puternică pe care au cunoscut-o în ultimii ani, cât și dorința organizatorilor de a cunoaște și utiliza cu preponderență astfel de metode.

Bibliografie

1. ANTONESCU, G., *Pedagogia contemporană. Probleme și curente*, ediția a III-a, București, 2004;
2. CORDES, N., *Learning to Teach Adults: An Introduction*, Routledge, London, U.K., 2002;
3. DUMITRU, I. Al., *Dezvoltarea gândirii critice și învățarea eficientă*, Editura de Vest, Timișoara, 2001;
4. DUMITRU, I. Al., „Specificul învățării la vârsta adultă”, în Paloș, R., Sava, S., Ungureanu, D. (coord.), *Educația adulților. Baze teoretice și repere practice*, Editura Polirom, Iași, 2007;
5. KNOLES, M.S., *The Art and Science of Helping Adults Learning*, San Francisco, Jossey Bass, 1984;
6. KIDD, J., *Cum învață adulții*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981;
7. NECULAU, A., *Educația adulților*, Editura Polirom, Iași, 2004;
8. PĂTRAȘCU, D., *Tehnologii educaționale*, Chișinău, 2005;
9. SACALIUC N., *Andragogie – suport de curs*, Bălți, 2012;
10. TREZI, D., *Exodul adulților în educație*, Didactica Pro, nr. 3 (7), Chișinău, 2001;
11. VINȚANU, N., *Educația adulților*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998.

CELE MAI RECENTE TENDINȚE ÎN DEZVOLTAREA SENZORILOR ELECTRO-OPTICI/INFRAROȘU (EO/IR)

*Julian ZAHARIA**

Abstract

The article intent is to make known the latest trends in electro-optical/infrared (EO/IR) sensors development, essential battlefield capabilities for military nations to gather and to provide in real-time unique intelligence to modern military operations as counter-terrorism, border protection and homeland security. Usually, EO/IR sensors are connected to the intelligence, surveillance and reconnaissance (ISR) or intelligence, surveillance, target acquisition and reconnaissance (ISTAR) capabilities of modern military forces. Increasingly, EO/IR sensors are seen as a critical force multiplier decision, intelligence gathered result enabling a flexible and a sufficient deployment of military force within target area of interest, based on accurate and timely surveillance and reconnaissance.

Keywords: *electro-optical sensor, infrared sensor, EO/IR, ISR, ISTAR, CCD, CMOS.*

1. Introducere

Un senzor de imagine electro-optic (EO) este un dispozitiv care transformă o imagine optică din spectrul vizibil într-un semnal electric. Acest tip de senzor este integrat în camerele digitale și poate utiliza un circuit cu cuplaj (charge-coupled device, CCD) sau un semiconductor cu oxid metalic complementar (complementary metal-oxide-semiconductor, CMOS) care transformă semnalul luminos în semnal electric, respectiv imagine. Deoarece senzorul EO este un sistem imagistic care captează lumina vizibilă, acesta poate fi utilizat doar în timpul zilei. Camera CCD are o rezoluție înaltă și poate efectua, de regulă, operații de apropiere/depărtare (*zoom in /zoom out*) a imaginii cu zona de interes, pentru identificarea corectă a țintei și a detaliilor din zona țintei.

Un senzor de imagine infraroșu (IR) este un dispozitiv care transformă în imagine radiația infraroșie, o radiație electromagnetică cu o lungime de undă între 0,7 și 300 micrometri (μm). Acesta detectează și diferențiază un obiect de altul prin diferența de temperatură, senzorul putând

fi folosit atât în condiții de zi, cât și de noapte. Obiectele, în general, emit radiații infraroșii într-un anumit spectru de lungimi de undă, dar numai o anumită zonă a spectrului este de interes, deoarece senzorii IR sunt, de obicei, proiectați pentru a colecta radiații numai dintr-o lățime de bandă specifică. Ca rezultat, banda infraroșu este adesea împărțită în mai multe secțiuni. În funcție de criteriul apropierei/depărtării, spectrul infraroșu este împărțit astfel: **apropiat** (*Near Infrared - NIR¹*), **cu lungime de undă scurtă** (*Short-wavelength Infrared - SWIR²*), **cu lungime de undă mijlocie** (*Mid-wavelength Infrared - MWIR*, numit și infraroșu intermediar IIR³), **cu lungime de undă lungă** (*Long-wavelength infrared - LWIR⁴*) și **îndepărtat** (*Far infrared - FIR⁵*). NIR și SWIR sunt denumite uneori „**infraroșu reflectat**”, în timp ce MWIR și LWIR „**infraroșu termic**”. Având în vedere natura curbelor de radiații pentru un corp negru, obiectele fierbinți, cum ar fi țevile de eșapament ale motoarelor, apar de multe ori mai luminoase în MWIR decât în LWIR.

* *Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

2. Cele mai recente tendințe în dezvoltarea senzorilor EO/IR

Imaginile furnizate de senzorii EO/IR sunt utilizate pe scară largă atât în aplicații cu scopuri militare, cât și civile⁶, fiind considerați factori critici în decizia de multiplicare a forței deoarece facilitează dislocarea flexibilă și suficientă de forțe la ținte, prin misiuni de supraveghere și recunoaștere executate precis și în timp util. Utilizările non-militare includ analiza eficienței termice, teledetecția temperaturii, comunicațiile fără fir pe distanțe scurte, spectroscopia și prognoza meteorologică.

În domeniul militar, cele mai recente tendințe în dezvoltarea senzorilor EO/IR sunt în strânsă corelație cu următoarele nevoi stringente exprimate de armatele statelor care conduc misiuni de luptă în diverse teatre de operații:

Dezvoltarea capabilităților ISR/ISTAR care integrează senzori EO/IR combinați, inclusiv cu alte categorii de senzori (ex. senzori multispectrali și/sau hiperspectrali), în scopul intensificării optoelectronice a imaginii.

În prezent, principalele puncte tari și puncte slabe ale senzorilor EO/IR sunt următoarele:

imaginile furnizate de senzorii EO/IR, conținutul informației spectrale a imaginii este mult mai facil de interpretat. Spre deosebire de senzorii multispectrali, senzorii hiperspectrali măsoară radiația reflectată într-o serie de benzi spectrale înguste dar continue, care permite detectarea în timp real și avertizarea timpurie în caz de atacuri indirecte cu rachete sau în caz de dezastre naturale (cutremure, incendii, furtuni, inundații, etc. care pot avea loc în zona de operații – vezi figura nr. 1).

De asemenea, imagistica hiperspectrală permite colectarea simultană de informații spațiale și stereoscopice pentru segmentarea mai precisă și clasificarea unei imagini din punctul de vedere al scalei de interpretabilitate a imaginilor – NIIRS (*National Imagery Interpretability Rating Scale*). În plus, standardele specifice NATO de clasificare a senzorilor includ pentru fiecare nivel NIIRS (de la 0 la 9) și un domeniu corespunzător de rezoluție spațială, care reprezintă capacitatea de a distinge două puncte învecinate și nu dimensiunea celui mai mic obiect detectabil. Rezoluția spațială nu determină univoc nivelul NIIRS al unei imagini deoarece atribute precum

Tip senzor	Puncte tari - Avantaje	Puncte slabe - Dezavantaje
EO Cel mai bun pe timp de zi, vreme bună (curată), analiză detaliată	Permite o vedere obișnuită a terenului	Poate fi înșelat prin întrebuintarea camuflajului și tehnicii de mascare
	Sistemul oferă cea mai bună rezoluție spațială	Restricționat de condițiile meteo; sistemele optice nu pot penetra norii sau ceața
	Preferat pentru analiză detaliată și măsurători de precizie	Restricționat de teren și vegetație
	Oferă o vedere stereoscopică	Limitat de utilizarea numai în condiții de zi
IR Cel mai bun pe timp de noapte, vreme bună, analiză detaliată	Un senzor pasiv este imposibil de a fi bruiat	Nu este eficace pe timpul tranziției termice (1/1,5 ore după răsărit sau apus)
	Oferă penetrarea camuflajului	Platformele tactice care integrează senzorii sunt amenințate de apărarea antiaeriană inamică
	Furnizează o rezoluție spațială bună	Vremea nefavorabilă degradează calitatea
	Capabilitate pentru imagini pe timp de noapte	-

Pentru a elimina punctele slabe, tehnologia de viitor pentru senzorii EO/IR se concentrează pe combinații cu alte tipuri de senzori, cum ar fi senzorii acustici, multispectrali și/ sau hiperspectrali. O imagine multispectrală constă din mai multe benzi de date. Pentru vizualizare fiecare bandă poate fi reprezentată pe rând ca o imagine alb-negru sau în combinații de trei benzi simultan, ca o imagine color-compusă. Interpretarea unei imagini multispectrale color-compuse ajută la recunoașterea semnăturii de reflectanță spectrală a țintelor din zona de operații. În acest caz, alături de

claritatea, contrastul sau zgomotul influențează în aceeași măsură clasificarea finală.

Pe lângă intensificarea optoelectronică a imaginii, combinația de senzori imagistici asigură următoarele avantaje:

- generează „vizibilitatea țintei” în condiții de întuneric total;
- imaginile furnizate sunt virtual neafectate de fum, praf sau ceață;
- pot fi detectate ținte oricât de bine camuflate, inclusiv în condiții de flăcări puternice sau lumini orbitoare;

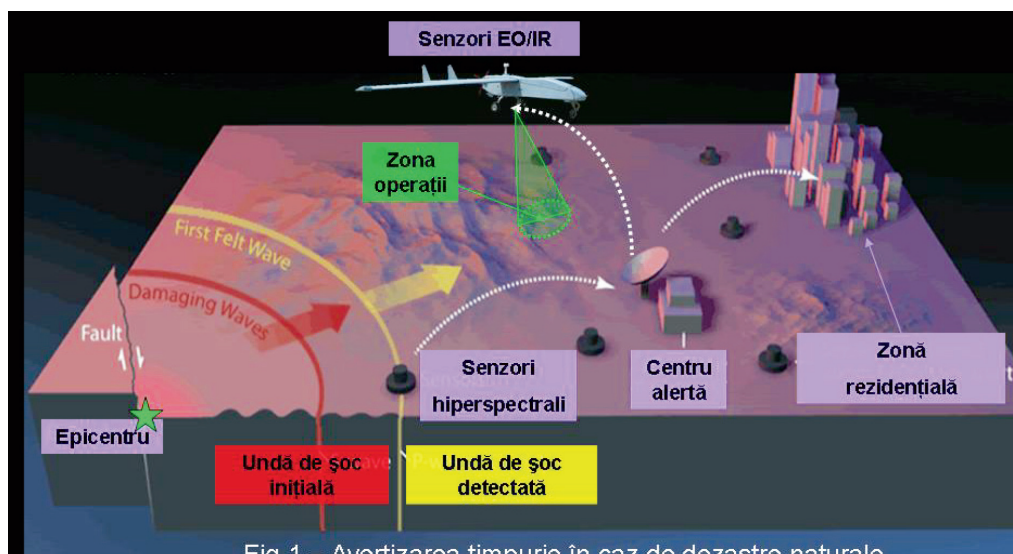

Fig. 1 – Avertizarea timpurie în caz de dezastre naturale

- pot fi detectate ținte de la distanțe mult mai mari;
- pot înlocui cu succes radarul, când acesta devine neoperativ.

3. Dezvoltarea capabilităților ISR/ISTAR care integrează senzori EO/IR echipați cu pachete software specializate în descoperirea, recunoașterea și identificarea țintelor.

Pachetele software care prelucrează automat imaginea sau facilitează procesul de descoperire, recunoaștere și identificare a țintelor sau detaliilor

despre ținte (ex. status înarmare persoană – vezi figura nr. 2) vizează patru tipuri principale de informații brute procesate automat în imaginile de tip optic, respectiv: informația **radiometrică**⁷, **spectrală**⁸, **texturală**⁹, **geometrică și contextuală** (necesită informații preliminare despre zona de interes și țintă, denumite chei de interpretare: forma, mărimea, structura, locația, asocierea cu aspecte familiare sau standard ale țintei¹⁰).

Aceste pachete software specializate de procesare a informațiilor implică gestionarea unor baze de date special create (de regulă, împreună cu beneficiarul) și sunt o dovadă a necesității, din

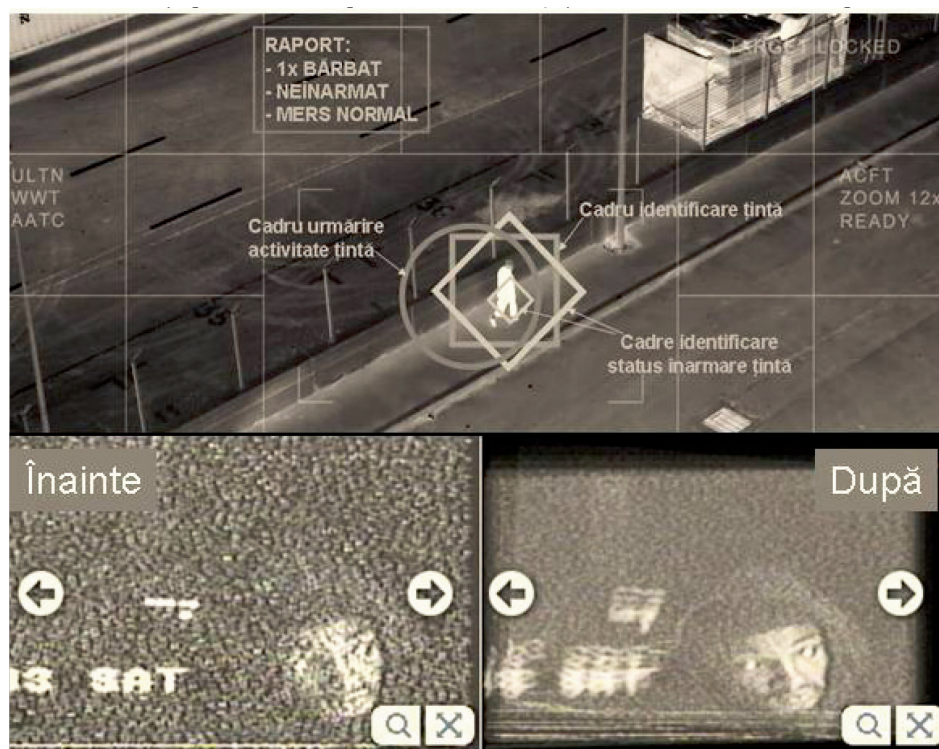

Fig. 2: Pachet software de urmărire și identificare țintă

punct de vedere militar, de a eficientiza timpul (respectiv de a scurta ciclul unei misiuni/operații) și de a corecta erorile de interpretare cauzate de efecte fizice fundamentale (ex. temperaturile ridicate ale țintelor cauzează deformarea, dublarea aspectului țintei din imagine).

Tendența generală de miniaturizare a senzorilor EO/IR integrați pe platforme ISR/ISTAR terestre, navale, aeriene cu scopul de a favoriza îndeplinirea misiunilor multi-scop.

Pentru reducerea dimensiunilor și greutateii sarcinilor utile reprezentate de senzorii EO/IR se fac eforturi extreme. Pentru o sarcină utilă ambarcată, la care restricțiile critice sunt cele de greutate, miniaturizarea acesteia conduce la

creșterea eficienței în îndeplinirea misiunilor deoarece reduce modificările structurale care trebuie efectuate la o platformă terestră/ aeriană/ navală pentru deplasarea centrului de greutate în funcție de senzorul EO/IR acroșat.

3.1 Senzori EO/IR sub 25 kg.

Cei mai performanți senzori EO/IR din această categorie (vezi figura nr. 3) au fost identificați la următorii patru producători de bază, implicați activ în dezvoltarea acestui segment de piață: „FLIR System” (SUA), „L3-Wescam” (Canada), „Israel Aerospace Industry” (Israel) și „CONTROP Precision Technologies Ltd.” (companie israeliană care are active și în SUA).

Figura nr. 3. Modele senzori EO/IR sub 25 kg

Caracteristicile tehnice de performanță ale senzorilor EO/IR – ca sisteme imagistice – fac referire la nivelul de stabilizare, rezoluție și mărirea/amplificarea imaginii până la nivel

detaliu, specificații esențiale pentru detectarea, recunoașterea și distanța de identificare/localizare a țintei de interes:

Caracteristici	12DS/TS200	Micro Star II	POP 200/300	Quad-1
Stabilizare	2 axe Nivel stabilizare < 35 urad rms/axă	2 axe Stabilizare giro cu fibră optică : 50	2 axe Nivel stabilizare < (30~40) urad rms/axă	2 axe Nivel stabilizare <35 urad rms/axă
Rezoluție	IR: 256x256 InSb FPA CCD: 480 linii	IR: 320x240 InSb FPA CCD: 270(NTSC) 460(PAL)	IR: 320x240 InSb FPA CCD: N/A	IR: 320x240 InSb FPA CCD: 500 linii
Caracteristici	12DS/TS200	Micro Star II	POP 200/300	Quad-1
Mărire	IR: 4 FOV (25~2.2) CCD: 20x	IR: 10 Cont. sau 3 FOV (21.7~2.2) CCD: 72x	IR: 4 FOV (22~1.7) CCD: 45X	IR: Cont. (27~2.2) CCD: 75x
Distanța optimă de identificare a țintei	Nu este indicată de producător	3.5 km	4 ~ 5 km	5.4 km

3.2 Senzori EO/IR cu o greutate situată între 25-50 kg.

Cei mai performanți senzori EO/IR din această categorie (vezi figura nr. 4) sunt disponibili la

următorii doi producători de bază, implicați activ în dezvoltarea acestui segment de piață:

- compania americană „FLIR System”;
- compania canadiană „L3-Wescam”.

Figura nr. 4. Senzori EO/IR cu greutate între 25-50kg.

Compania americană „FLIR Systems” oferă seria de senzori EO/IR tip „Star Safire”, iar compania canadiană „L3-Wescam” seria de senzori EO/IR tip MX, reprezentativi pe piață pentru caracteristicile de performanță:

Caracteristici	Star SAFIRE	MX series True HD
Stabilizare	6 axe stabilizare LOS <5 urad	6 axe stabilizare LOS <6 urad
Rezoluție	IR: 1280 x 720 CCD: 1280 x 720 ambele NTSC/PAL	IR: 640 x 512 (HD)1080 x 720 CCD: 470 linii TV
Mărire	IR : 30° ~ 0.25° nr. neindicat de pași CCD : 120x	IR :26.7° ~ 0.36° 4 pași de zoom CCD : 9.9x

Pe lângă senzorii EO/IR propriu-ziși, producătorii oferă beneficiarilor și alte opțiuni suplimentare de înzestrare cu echipamente speciale adiționale, cum ar fi: iluminatoare dedicate cu laser, teletre și marcatoare laser, etc. Aceste sisteme cu impulsuri laser permit măsurarea exactă și instantanee a distanței și vitezei pentru localizarea țintei și au abilitatea de a efectua marcarea țintei pentru armele cu ghidare laser. Unele dintre aceste opțiuni ar putea crește foarte mult performanțele generale ale senzorilor EO/IR și ar permite utilizarea lor nu numai în misiuni de marcarea ținte punctuale („point targets”) sau ținte extinse („extended targets”), ci și în misiuni multi-scop („multi-purpose tasks”).

4. Transferul în timp real a imaginilor furnizate de un senzor EO/IR către gadget-uri inteligente (ochelari speciali pentru transferul realității în mod virtual - Virtual Reality goggles, VR goggles - smartphone, tabletă etc.).

Ochelarii speciali VR (vezi figura nr. 5) pot captura imagini în timp real cu zona monitorizată, indiferent de direcția de deplasare a platformei aeriene/navele/terestre pe care este integrat senzorul EO/IR. Această performanță permite posesorului să vizualizeze în timp real tot ce vede senzorul EO/IR. Spre exemplu, un militar poate monitoriza virtual o țintă de interes, observând detaliile la fel cum ar fi dacă s-ar deplasa în plimbare prin locație.

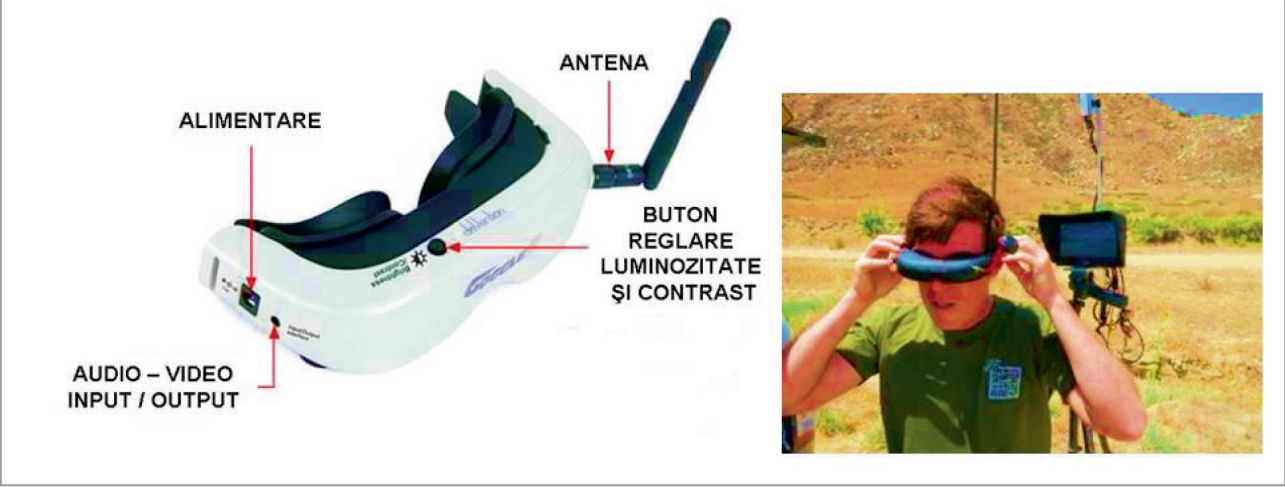

Figura nr. 5. Ochelari speciali tip Virtual Reality (VR)

Concluzii

Cele mai recente tendințe în dezvoltarea senzorilor EO/IR indică o continuă creștere a interesului producătorilor pentru satisfacerea nevoilor beneficiarilor din sectorul militar și aerospațial, unde performanța unui senzor EO/IR depinde de o serie de factori ce trebuie analizați în detaliu, precum: sursa de radiație (naturală sau artificială), contrastul și intensitatea sursei de iluminare (pentru benzile spectrale de unde lumina reflectată este dominantă), temperatura țintei (pentru benzile spectrale unde domină radiațiile emise), rezoluția imaginii, mediul în care este amplasată ținta, distanța de vizualizare

a țintei și altitudinea de operare a platformei terestre, navale sau aeriene pe care este integrat senzorul EO/IR. Avansul tehnologic înregistrat în ultimii ani în dezvoltarea performanțelor senzorilor EO/IR confirmă o creștere considerabilă a achizițiilor în domeniul militar. Potrivit estimărilor Institutului american de analize în domeniul apărării (US Institute for Defense Analyses, IDA), în anul 2015 achizițiile la nivel global de senzori EO/IR pentru segmentul militar s-au ridicat la aprox. 9 mld. USD și pot înregistra o creștere semnificativă, până în anul 2027, la aprox. 15 mld. USD (vezi figura nr. 6).

Figura nr. 6. Trendul achizițiilor militare de senzori EO/IR, la nivel global

Bibliografie:

1. www.defproac.com/?p=2637
2. <http://www.militaryaerospace.com/articles/print/volume-27/issue-1/special-report/eo-ir-sensors-boost-situational-awareness.html>
3. <http://www.orbisresearch.com/reports/index/global-military-electro-opticalinfrared-systems-market-2015-industry-trend-and-forecast-2020>
4. <https://www.google.ro/search?q=special+software+for+target+recognition&tbs=isch&tbs=ring>
5. <http://www.carscoops.com/2011/09/vanishing-tank-bae-systems-adaptiv.html>
6. http://www.ar15.com/forums/t_6_18/294665_Foreign_night_vision.html
7. <http://remotemedic.net/2014/07/05/drones/>
8. <https://app.nimia.com/video/308859/modern-surveillance-flir-aerial-drone>
9. <http://www.controp.co.il/>
10. <http://www.gs.flir.com/products/airborne/>
11. <http://www.iai.co.il/>
12. <http://www.wescam.com/>
13. <http://www.prnewswire.com/news-releases/electro-opticalinfrared-systems---technology-trends-impacting-military-and-aerospace-sectors-300216791.html>
14. <http://www.lockheedmartin.com/us/mst.html>
15. <http://www.militaryaerospace.com/articles/print/volume-27/issue-1/special-report/eo-ir-sensors-boost-situational-awareness.html>

¹ Spectrul infraroșu apropiat este folosit în acele aplicații care presupun utilizarea dispozitivelor/echipamentelor de vedere pe timp de noapte (ex: ochelarii de vedere pe timp de noapte - *Night Vision Goggles, NVG*).

² Spectrul infraroșu cu lungime de undă scurtă este folosit în aplicații ce includ dezvoltarea telecomunicațiilor pe distanțe lungi.

³ Acesta reprezintă zona „imaginilor termice”, în care senzorii pot obține o imagine pasivă completă a lumii exterioare numai pe baza emisiilor termice și nu necesită o altă sursă termică sau sursă de lumină (soarele, luna sau iluminarea în infraroșu) fiind util în aplicații militare ce includ dezvoltarea tehnologiei rachetelor ghidate, segmentul de bandă situat între 3-5 micrometri (μm) fiind fereastra din atmosferă în care rachetele sunt proiectate să funcționeze prin căutarea semnăturii termale a aeronavei țintă, evidențiată de gazele evacuate de motoarele cu reacție.

⁴ Sistemele de senzori în *infraroșu înaintat* (*forward-looking infrared, FLIR*) utilizează această zonă a spectrului.

⁵ Energia spectrului infraroșu îndepărtat penetrează în adâncime și are un efect de încălzire uniform.

⁶ Senzorii EO/IR sunt utilizați ca și capabilități de culegere informații, supraveghere și recunoaștere (ISR) sau capabilități de informații, supraveghere, achiziție țintă și recunoaștere (ISTAR) specifice forțelor armate moderne.

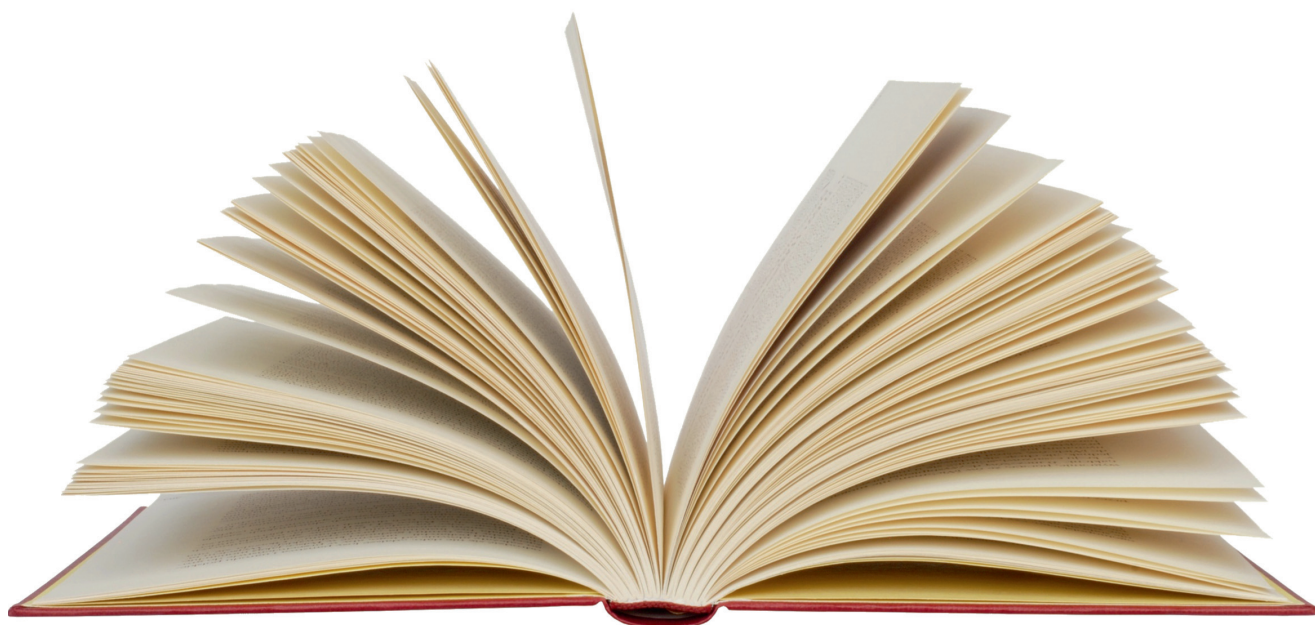
⁷ De exemplu, strălucirea, intensitatea, tonul.

⁸ De exemplu, culoarea sau nuanța.

⁹ De exemplu, formațiunile regulate tip livezi, păduri, plantații etc.

¹⁰ Drumuri, clădiri autovehicule, copaci, tehnică militară, echipamente, arme, muniții etc.

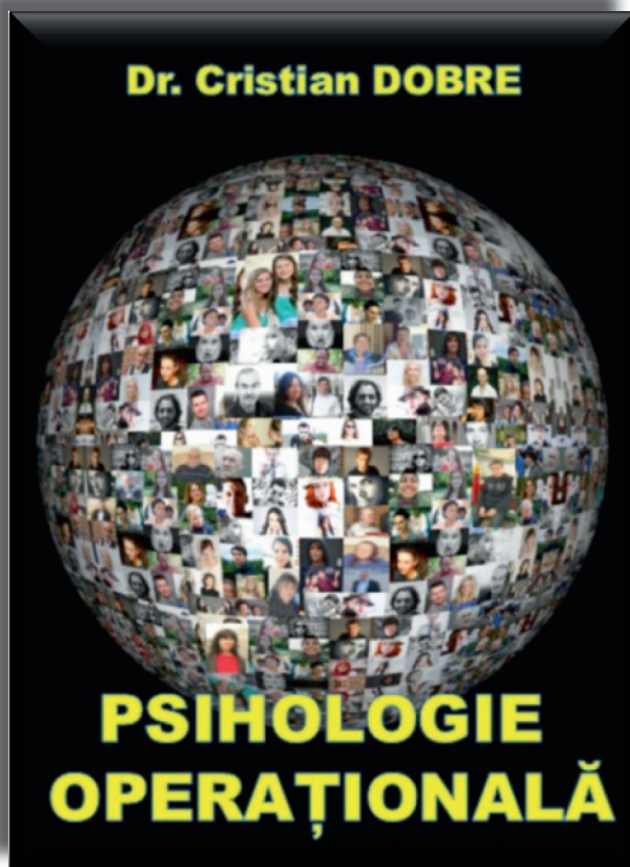
RECENZII DE CARTE

„PSIHOLOGIE OPERAȚIONALĂ”

Autor: Dr. Cristian DOBRE,

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2016

Publicată recent la prestigioasa Editură a Universității Naționale de Apărare, cartea *Psihologie operațională*, scrisă de dr. Cristian DOBRE, reprezintă o apariție pe cât de interesantă, pe atât de utilă.

Lucrarea, așa cum arată autorul, „se adresează, prin excelență *nepsihologilor*, fără însă a-i neglija pe psihologi prin deschiderile și provocările propuse”.

Cartea este, realmente, o noutate în domeniu, fiind prima de acest gen din România și printre puținele din lume. Aceasta oferă o vastă colecție de peste 200 de tehnici psihologice, reunite pe patru domenii principale ce oferă atât o perspectivă de înțelegere comprehensivă asupra lumii, cât și instrumentele necesare pentru operarea unor schimbări pozitive asupra vieții celor interesați.

Scrisă într-un mod prietenos, interactiv-accesibil și cu un pronunțat caracter practic-aplicativ, lucrarea de referință se lasă ușor de descoperit și de utilizat, spre deosebire de alte lucrări de psihologie, care sunt destinate, prin excelență, psihologilor, ce pot înțelege terminologia specifică și aplica teoriile și conceptele psihologice în cabinetul ori în organizația unde lucrează.

Pentru a obișnui cititorul cu un anumit stil de abordare al acestora și pentru a ușura înțelegerea diferitelor aspecte psihologice, autorul propune o manieră standardizată, ce include, inițial, o scurtă parte explicativă pentru fiecare tehnică prezentată, urmată de exemple practice și în cele din urmă de unul sau mai multe exerciții, de fixare a acestora.

Psihologia operațională se bazează atât multitudinea de cazuri reale, pe care autorul le-a întâlnit în cariera sa, de militar, diplomat și psiholog, cât și pe experiența practică și științifică oferită de o vastă literatură de specialitate dedicată acestui domeniu.

Iată câteva dintre întrebările la care și-a propus autorul să formuleze răspunsuri în paginile volumului de referință: *Cum ne putem îmbunătăți performanțele memoriei, ale atenției, dar pe cele judecative?, Ce trebuie să facem pentru a relaționa mai bine cu alte persoane?, Cum se poate consolida încrederea în forțele proprii și cum ne putem dezvolta pe noi înșine?, Cum putem să-i înțelegem mai bine pe semenii noștri?, Ce este de făcut pentru a ieși cu bine din cele mai delicate situații de viață?, Cum îi putem convinge mai ușor pe alții?, Ce trebuie făcut pentru a reuși la un interviu?, Ce metode sunt utilizate de alții pentru a ne manipula și cum ne dăm seama de acest lucru?, Cum se recunoaște o*

tulburare psihică?, Ce presupune agresiunea psihologică? și multe altele...

Fiecare dintre tehnicile psihologice prezentate permite o înțelegere mai ușoară a realității care ne înconjoară și o adaptare de succes la aceasta.

Și totuși, autorul mai anticipează o întrebare perfect îndreptățită a cititorului: „**Cum se folosește această carte?**”

Răspunsul oferit de acesta precizează că: „volumul nu este un roman, pentru a fi citit în virtutea firului roșu al acțiunii sale, în așteptarea deznodământului; cartea nu este nici un manual, în care să întâlnim referințe teoretice nesfârșite și greu de memorat. *Psihologia operațională* este o lucrare cu aplicabilitate practică nemijlocită. Așadar, ea poate fi parcursă de la un capăt la altul, pentru a deveni familiari cu conținutul său și pentru a permite o actualizare ușoară a tehnicilor psihologice prezentate, în cazul în care întâlniți situații de viață asemănătoare, apoi lucrarea poate fi recitită pe capitole/subcapitole sau chiar pe tehnici, pentru a vă pregăti, în cazul în care în viitorul apropiat vă puteți întâlni cu o situație de viață similară”.

Ideea de bază a cărții a fost extrasă din cultura militară și oferită, cu generozitate, publicului larg – anume că, întotdeauna cheia succesului în orice demers trebuie căutată într-o pregătire temeinică,

asociată cu o flexibilitate cognitiv-emoțională ridicată și o deschidere atitudinală mare.

Astfel împărtășit, acest secret îi va permite cititorului *Psihologiei operaționale* să se descopere pe sine, să-i înțeleagă mai bine pe alții, să-și depășească propriile limite psihologice, să devină mai încrezător în viață, în general și în reușita demersurilor sale, să fie mai adaptat schimbărilor impredictibile și nu de puține ori neprietenoase ale mediului social în care activează.

Volumul „nu își propune să epuizeze prezentarea tehnicilor psihologice”, ci doar să realizeze o deschidere spre autocunoașterea de sine și a lumii înconjurătoare, permițând și altor specialiști să vină cu noi abordări pe teme de interes asemănătoare.

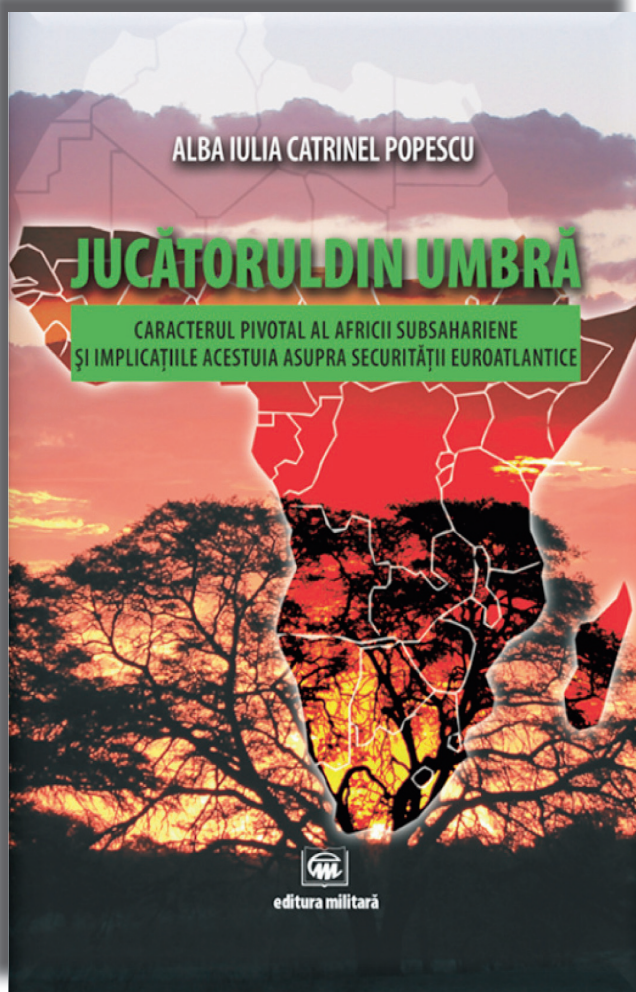
Autor al binecunoscutei lucrări de pionierat „*Psihologie diplomatică*”, al romanului „*Secretul lui Zamolxe*” și coordonator al mai multor volume de psihologie militară, dr. Cristian DOBRE își confirmă și de această dată spiritul pragmatic și vizionar de abordare a unor teme pe cât de provocatoare, pe atât de utile ofițerului de intelligence, și nu numai.

Așadar, vă dorim *lectură plăcută*, în demersul dumneavoastră de a descoperi *psihologia operațională* și puterea sa reală.

Redacția Infosfera

„JUCĂTORUL DIN UMBRĂ. CARACTERUL PIVOTAL AL AFRICII SUBSAHARIENE ȘI IMPLICAȚIILE ACESTUIA ASUPRA SECURITĂȚII EUROATLANTICE”

Autor: Dr. Alba Iulia Catrinel POPESCU,
Editura Militară, București, 2017

Jucătorul din umbră..., titlu incitant demn parcă de romanele lui John Le Carré, reprezintă o lucrare complexă, fiind un model de abordare integrată a unei tematici complexe de geo-securitate, resurse și conflicte strategice, dar și amenințări globale, din perspectiva specialistului

și a cunoscătorului unui mediu specific, uneori ignorat de cercetători.

Considerăm că această lucrare reprezintă o parte a unui proiect de cercetare științifică, proiectul african subsaharian, concretizat, într-o primă fază, în lucrarea/teza de doctorat structurată pe trei părți, din care prima parte conține ideile din prezenta carte. Aceasta abordează într-o manieră inter și pluridisciplinară Africa subsahariană - un subiect nemediatizat, dar de mare actualitate și relevanță pentru o lume ale cărei turbulențe și imprevizibilitate sunt tot mai frecvent constatate de mulți actori, fie statali sau regionali.

Este, totodată, o carte în premieră românească ce abordează geopolitica și securitatea *Africii Subsahariene*, zonă mai puțin cunoscută sau mediatizată. Lucrarea este fundamentată, între altele, și pe experiența directă a autoarei, care a lucrat într-una dintre cele mai importante țări africane subsahariene, Nigeria, unde, potrivit propriilor mărturisiri, a trăit experiențe în fața cărora mulți ar fi renunțat fără nicio ezitare.

Din perspectivă științifică, autoarea pornește de la ideile formulate de „părinții fondatori” ai geopoliticii secolului XX, Sir Halford John Mackinder, Karl Haushofer și Nicholas John Spykman, cu privire la spațiul african, actualizate însă la nivelul conceptelor și al unei analize integrate a informațiilor strategice disponibile la finele anului 2015. Sunt trecute în revistă și/sau analizate contribuțiile fundamentale la această problemă ale lui Hedley Bull,

Anthony Clark Arend (neomedievalismul care anunța, *avant la lettre*, expansiunea islamului politic), Paul Kennedy, Saul Bernard Cohen, Joseph Nye, Richard Haass, Zbigniew Brzezinski și Robert D. Kaplan.

Lucrarea este structurată pe **patru capitole** cu titluri incitante atât pentru inițiați, cât și pentru cei interesați de informații sau documentare pentru diverse activități de la turism și afaceri la securitate globală.

Primul capitol, intitulat *Africa subsahariană, o zonă geopolitică unitară*, urmărește demonstrarea caracterului unitar al zonei geopolitice subsahariene, fără a intra în detalii profunde de analiză macroeconomică și socială a piețelor/statelor reprezentative. Din acest motiv, subcontinentul a fost tratat ca subiect unitar de analiză și s-au utilizat date cât mai recente pentru a se demonstra actualitatea similitudinilor pansubcontinentale de ordin economic, demografic și de dezvoltare umană (pp.19-53).

În cel de-al doilea capitol, autoarea ne demonstrează *caracterul pivotal al Africii Subsahariene din perspectiva afro-optimistă* oferită de cadrul conceptual al teoriei dominației globale, cu accent pe demonstrarea valorii geostrategice a zonei pivot sudice și al impactului acesteia asupra ecuației de putere globale (pp. 57- 109).

Sunt analizate valențele geopolitice și geostrategice ale Africii subsahariene și sunt trecute în revistă, aproape exhaustiv, resursele minerale, mize ale competiției geostrategice în care sunt antrenați principalii actori globali. Un prim studiu de caz, cel al Sudanului, este relevant ca fiind unul dintre cele mai importante capete de pod ale R.P. Chineze pe acest continent.

Al treilea capitol, intitulat *Securizarea pivotului geopolitic subsaharian*, urmărește demonstrarea caracterului pivotal al regiunii din perspectiva *teoriei pivotului geopolitic*, cu accent pe procesele geopolitice care au marcat ultimii 75 de ani din istoria subcontinentului subsaharian și pe imperativul strategic al securizării acestuia de către jucătorii geostrategici (pp.113-170).

Securizarea pivotului geopolitic subsaharian este tratată cu atenția cuvenită, fiind prezentate acțiunile militare întreprinse în perioada Războiului Rece și mediul de securitate de atunci, dar și de după 1990. Este prezentată în detaliu *istoria genezei Războiului Rece* (pp.114-117) și consecințele actuale ale bipolarismului, inclusiv tentativele (lipsite de succes) ale Mișcării de Nealinie de a influența politicile în Lumea a Treia a celor două superputeri. Un subcapitol distinct, bine documentat, este consacrat decolonizării Africii subsahariene și schimbării jucătorilor geostrategici activi (cu studiul de caz, pp.117-121).

Studiul de caz nr. 2 este dedicat Republicii Democrate Congo și influenței nefaste jucate de Jacques Foccart, artizanul strategiei de independență aparentă în estul continentului, susținut de conducerea statului francez și de Legiunea Străină, dar și rolului precursorului său britanic, Sir Cecil John Rhodes, în partea de vest a Africii (pp. 132-139). Tot în acest capitol sunt evidențiate și bine contextualizate teoriile lui Saul B. Cohen, Samuel Huntington, Henry Kissinger, Paul Kennedy și Richard Nathan Haass, cât și țările aflate în competiția pentru adjudecarea rolului de stat providențial în pivotul subsaharian. Sunt trecute în revistă și tentativele de schimbare, de către statele BRICS, a instrumentelor de finanțare concepute în 1944, la Conferința de la Bretton Woods, pentru *captatio benevolentiae* din partea statelor subsahariene.

Riscurile implicate de activarea dăunătoare a islamismului subsaharian se constituie într-o abordare extrem de utilă, care poate fi dezvoltată ulterior de autoare ca temă de sine stătătoare, plecând de la expansiunea fenomenului migrației și a terorismului zonal spre Europa, așa cum se arată într-un raport al Europol: *există toate motivele să ne așteptăm ca organizația teroristă Stat Islamic, islamiști inspirați de această organizație sau alt grup terorist cu rațiuni religioase să încerce să comită un nou atac în Europa, în special în Franța, cu scopul de a genera victime multiple în rândul civililor* (lucru din păcate confirmat ulterior).

Ultimul capitol se referă la *Criza geopolitică a zonei pivot subsahariene și implicațiile acesteia asupra securității euroatlantice*, sub toate aspectele: politic, economic, social, criza resurselor de apă și alimentare, ecologică și umanitară (pp.171-246).

Majoritatea entităților statale ale zonei sunt state eșuate sau în curs de a eșua. Studiile de caz foarte bine documentate se referă la *Angola, Nigeria, Africa de Sud și Somalia* (pp. 178-235). În contextul actualelor bombardamente și a ofensivei occidentale împotriva Daesh, este foarte posibil ca o parte dintre militanții acestei organizații să se refugieze în Africa Subsahariană, unde să coordoneze crearea acestor „califate”. Pe de altă parte, nu trebuie omis faptul că Somalia este un stat eșuat, unde islamiștii din Al-Shabaab sunt, încă, afiliați Al Qa’ida în Peninsula Arabă și știm că organizația teroristă Stat Islamic are capacitatea de a comite atentate de amploare.

Demersul științific este finalizat de concluziile aferente fiecărui capitol menționat. (pp. 251-256). Lucrarea beneficiază de anexe cu teorii geopolitice și hărți deosebit de utile unei lucrări de acest gen, precum și de bibliografia aferentă.

Dar care ar fi noutățile sau concluziile cercetării ?

În primul rând, după afirmațiile autoarei, *demonstrarea calității de zonă pivot sudică (Heartland sudic) a Africii Subsahariene cu toate consecințele în planul securității globale și euroatlantice, precum și al stabilității ordinii mondiale care decurg dintr-un astfel de statut; apoi demonstrarea caracterului pivotal al Africii Subsahariene utilizând instrumentele de analiză oferite de teorii geostrategice proprii curentelor de gândire afro-optimist, afro-neutru și afro-sceptic, pentru a întări argumentația și a oferi o imagine cât mai lipsită de echivoc asupra importanței geostrategice a zonei studiate; și în final demonstrarea faptului că teoria țărmarilor, care a dirijat politica externă americană a ultimilor 70 de ani și implicit, prin consecințe, politica globală, nu este opozabilă*

teoriei zonei pivot, ci este complementară acesteia, readucând în prim-plan valabilitatea și aplicabilitatea strategică a teoriei zonei pivot.

Pentru a ajunge la concluziile prezentate **autoarea a consultat și sintetizat un număr impresionant de surse publice cu relevanță geopolitică și geostrategică**, cartografiind parcă realitățile dinamice și imprevizibile ale statelor, instituțiilor și etniilor din zonele pivotului subsaharian. Analizele sau studiile de caz sunt urmate de evaluări pertinente cu privire la impactul explicit sau implicit al evoluțiilor africane asupra securității Euroatlantice.

De menționat că Alba Iulia Catrinel Popescu a prezentat evoluțiile statelor subsahariene în perioadele colonială și post-colonială, precum și schimbările majore intervenite în dinamica majore ale dezvoltării, stagnării sau regresului acestor state. Arealul este analizat din punct de vedere antropologic, sociologic, etnic, lingvistic și religios, iar concluziile sunt de subliniat pentru că demonstrează că, datorită tribalismului și a clanurilor care domină viața comunităților, zona sub-sahariană a fost puțin permeabilă influențelor globalizării. Carențele generate de trasarea arbitrară a frontierelor interstatale sunt, în continuare, evidente. Cu toate acestea, spațiul supus studiului își conservă caracterul geopolitic, are resurse minerale strategice deosebite, de altfel prezentate în capitolul al doilea, cum ar fi: Studiul de caz nr. 1: Republica Sudan (p. 78-88), Miza resurselor de uraniu (pp. 88-92), Impactul strategic al resurselor de minereuri strategice (pp. 92-107) și, foarte important și interesant, miza diamantelor (pp.107 -109).

Simpla enumerare doar a acestor teme abordate, care se constituie realmente în argumente strategice și de impact geopolitic și geostrategic, recomandă și impune ca prin lectura cărții atât cei avizați, cât și cei interesați de mizele geopolitice și geostrategice, de corelația resurse – crize – conflicte, să prezinte cauzele care au condus la crizele profunde în istorie sau ale celor prezente sau viitoare.

În final considerăm că, de fapt, nu avem de-a face, cum ne-am obișnuit, cu o carte pur și simplu, ci cu un proiect deschis, care se va continua prin publicarea altor aspecte ale cercetării, unele chiar cu specific strategic.

Această lucrare deja constituie o sursă de informații consistentă pentru posibile *Centre de Geopolitică, Securitate și Intelligence*, pentru cooperare externă extinsă, pentru cooperare cu MAE, pentru că autoarea ne-a pus la dispoziție izvoare și surse de informare de primă importanță, ceea ce demonstrează, că atât prima carte, *Ce se ascunde în spatele Boko Haram?*, cât și cea la care ne referim

în aceste pagini reprezintă rodul unei cercetării exemplare, posibil model sau bază pentru o școală nouă, absolut necesară, de analiză integrată-*Geopolitică, Intelligence și Securitate*. Calitățile autoarei o pot recomanda ca specialist/expert în domeniul menționat, iar pasul inițial a și fost efectuat prin dobândirea calității de membru-cercetător asociat al Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii – Divizia Istoria Științei din cadrul Academiei Române.

Dr. Tiberiu Tănase

